

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการนวดสปาเกลือเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการนวดสปาเกลือและการเห็นคุณค่าในตนเอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
 - 1.1 สาระสำคัญหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
 - 1.2 สาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้
2. หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา)
 - 2.1 สาระสำคัญหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา)
 - 2.2 โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา)
 - 2.3 แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่องการนวดสปาเกลือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 3.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น
 - 3.2 ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น
 - 3.3 แนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
 - 3.4 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
 - 3.5 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร
 - 3.6 แนวคิดที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้
 - 3.7 แนวคิดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล
 - 3.8 แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร
 - 3.9 หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการนวดสปาเกลือเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการนวดสปาเกลือและการเห็นคุณค่าในตนเอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา)
4. แนวทางการนวดสปาเกลือ
 - 4.1 ความหมายของการนวด
 - 4.2 ประโยชน์ของการกดจุดสะท้อน
 - 4.3 องค์ประกอบและขั้นตอนการนวด

5. แนวคิดเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง
 - 5.1 ความหมายการเห็นคุณค่าในตนเอง
 - 5.2 ความสำคัญของการเห็นคุณค่าในตนเอง
 - 5.3 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง
 - 5.4 แนวทางการสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเอง
6. ความพึงพอใจ
 - 6.1 ความหมาย
 - 6.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ
 - 6.3 เครื่องมือความพึงพอใจ
 - 6.4 การสร้างแบบสอบถามวัดความพึงพอใจ
7. สภาพบริบทโรงเรียน
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

1.1 สารสำคัญของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ให้เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย และกรอบทิศทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระดับโลก ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่น และสถานศึกษาได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งมีสาระที่สำคัญดังนี้

วิสัยทัศน์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษา ต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสาร มีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิด ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึก และทัศนะของตนเอง เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเองและสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัดและลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผลและความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเองและสังคม

2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล คุณธรรม และข้อมูลสารสนเทศ เข้าใจความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคม แสวงหาความรู้ ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม

4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิต เป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล การจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น

5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาตนเองและสังคม ในด้านการเรียนรู้ การสื่อสาร การทำงาน การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ถูกต้องเหมาะสม และมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ พระมหากษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

2 หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) กิจกรรมชุมนุม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

2.1 สารสำคัญหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา)

วิสัยทัศน์

โรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) มุ่งมั่นในการจัดการศึกษา เพื่อให้นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มีคุณธรรม นำความรู้ รักความเป็นไทย มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถเรียนรู้เทคโนโลยีที่จำเป็นตามศักราช ครูมีมาตรฐานวิชาชีพและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

พันธกิจ

1. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณลักษณะนิสัยที่ดีให้กับนักเรียน
2. เสริมสร้างประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ
3. พัฒนาระบบบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับท้องถิ่น
4. พัฒนาบุคลากรให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน
5. ส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาและชุมชน

เป้าหมาย

ด้านคุณภาพผู้เรียน (ประถมและมัธยมศึกษา)

พัฒนานักเรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัย รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม รู้จักกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม คิดเป็น ทำเป็น

แก้ปัญหาได้ มีความรู้พื้นฐาน เพียงพอที่จะศึกษาต่อ หรือประกอบอาชีพตามวุฒิภาวะและศักยภาพ อยู่ในสังคมไทยด้วยคุณภาพชีวิตที่ดี และเข้าสู่สังคมโลกได้อย่างมั่นใจ

ด้านการจัดการเรียนรู้ (ครู)

พัฒนาบุคลากรทางการศึกษาให้ครูอาจารย์มีวิสัยทัศน์ที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีคุณลักษณะตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ส่งเสริมการศึกษาวิจัยการทำงานทางวิชาการ เพื่อพัฒนา การเรียนการสอนนำ เทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม

ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา (ผู้บริหารและสถานศึกษา)

พัฒนาระบบการบริหารและการจัดการ และให้ชุมชนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการ พัฒนาการศึกษ ของโรงเรียนอย่างแท้จริง มีการตรวจสอบติดตามประเมินผลภายใน โรงเรียนและ จากองค์กรภายนอกเพื่อประกันคุณภาพมาตรฐานจัดการศึกษาของโรงเรียน

ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้

พัฒนาโรงเรียนให้เป็นอุทยานการศึกษาและโลกแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

อัตลักษณ์ของโรงเรียน

รักความเป็นไทย

เอกลักษณ์ของสถานศึกษา

อนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน

กิจกรรมชุมนุม นักเรียนทุกคนต้องเข้าร่วมกิจกรรมชุมนุม ระดับมัธยมศึกษา ไม่น้อยกว่า 15 ชั่วโมงต่อภาคเรียน โรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) ได้จัดกิจกรรมชุมนุมดังต่อไปนี้

แนวการจัดกิจกรรมชุมนุม โรงเรียนวัดบางขุนไทร(ผดุงวิทยา) ได้จัดกิจกรรมชุมนุม เพื่อส่งเสริมและพัฒนานักเรียนในแต่ละระดับชั้น ดังนี้

1) จัดกิจกรรมชุมนุมในแต่ละระดับชั้นตามโครงสร้างของหลักสูตรแกนกลาง พุทธศักราช 2551

2) จัดกิจกรรมชุมนุมให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมอย่างหลากหลายทั้งรูปแบบภายในหรือ ภายนอกห้องเรียนและระยะเวลาการจัดกิจกรรมทั้งเป็นกิจกรรมระยะเวลาภาคเรียนและกิจกรรม ระยะเวลาปีการศึกษา

3) สำรวจความสนใจของผู้เรียนในการเลือกเข้าร่วมชุมนุม ชมรมและให้ผู้เรียน ร่วมกันจัดตั้งชุมนุม ชมรม และเชิญครูมาเป็นที่ปรึกษา โดยร่วมกันดำเนินกิจกรรมชุมนุม ชมรม ตามระเบียบปฏิบัติที่โรงเรียนกำหนด

4) จัดกิจกรรมโดยให้มีการใช้ประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเผยแพร่กิจกรรมสมาชิกของชุมนุมเข้าร่วมกิจกรรม ร่วมปฏิบัติกิจกรรม และมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะตามที่โรงเรียนกำหนด

5) ครูที่ปรึกษาชมรมมีการประเมิน มีระบบการกำกับติดตาม และประเมินผลตามหลักเกณฑ์การประเมินผลการดำเนินงานของชุมนุม ชมรม อย่างต่อเนื่อง

แนวทางการประเมินผลกิจกรรมชุมนุม

การประเมินผลการจัดกิจกรรมชุมนุมเป็นกระบวนการทดสอบความสามารถและพัฒนาการด้านต่างๆซึ่งนอกจากพิจารณาความรู้ตามทฤษฎีแล้วต้องพิจารณาด้านความประพฤติ พฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมที่เน้นทักษะและการปฏิบัติต่างๆด้วยวิธีการประเมินที่หลากหลาย และการประเมินตามสภาพจริงโดยกำหนดเกณฑ์การประเมินเป็น“ผ่าน” และ“ไม่ผ่าน”

ผ่าน หมายถึงผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมครบตามเกณฑ์ปฏิบัติกิจกรรมและมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะตามเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด

ไม่ผ่าน หมายถึงผู้เรียนมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่ครบตามเกณฑ์ไม่ผ่านการปฏิบัติกิจกรรมหรือมีผลงาน/ชิ้นงาน/คุณลักษณะไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนด

2.2 โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา)

ตารางที่ 2.1 โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา)

กลุ่มสาระการเรียนรู้ / กิจกรรม	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		
	ม. 1	ม. 2	ม. 3
กลุ่มสาระการเรียนรู้พื้นฐาน			
ภาษาไทย	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)
คณิตศาสตร์	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)
วิทยาศาสตร์	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
พระพุทธศาสนา	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
ประวัติศาสตร์	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
สุขศึกษา และพลศึกษา	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)
ศิลปะ	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)
ภาษาต่างประเทศ	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)
รวมเวลาเรียนพื้นฐาน (ชั่วโมง/ปี)	840	840	840
รายวิชา / กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติม			
ภาษาไทย	40	40	40
คณิตศาสตร์	40	40	40
วิทยาศาสตร์	40	40	40
ภาษาอังกฤษ	40	40	40
หน้าที่พลเมือง	40	40	40
คอมพิวเตอร์	40	40	40
รวมเวลาเรียนเพิ่มเติม (ชั่วโมง/ปี)	240	240	240

*นก. = หน่วยกิต

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

กลุ่มสาระการเรียนรู้ / กิจกรรม	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		
	ม. 1	ม. 2	ม. 3
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน			
1. กิจกรรมแนะแนว	40	40	40
2. กิจกรรมนักเรียน			
- กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี	30	30	30
- กิจกรรมชุมนุม	40	40	40
3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์	10	10	10
รวมเวลาเรียนกิจกรรม (ชั่วโมง/ปี)	120	120	120
รวมเวลาเรียนทั้งหมด	1,200 ชั่วโมง / ปี		

*น.ก. = หน่วยกิต

ผู้วิจัยได้นำสาระสำคัญหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) ที่มีความสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมชุมนุมมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการนวดสปาเกลือเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการนวดสปาเกลือและการเห็นคุณค่าในตนเอง ของนักเรียน โรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) โดยยึดแนวการจัดกิจกรรมชุมนุม และแนวทางการประเมินผลกิจกรรมชุมนุม มาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมชุมนุมการนวดสปาเกลือ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งใช้เวลาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 20 ชั่วโมง

3. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

เชาวลิต ชูกำแพง (2559: 14) ได้กล่าวถึง “หลักสูตรท้องถิ่น” ว่าเป็นหลักสูตรที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตการเป็นอยู่ของชุมชน การเรียนรู้จะสอดคล้องสัมพันธ์กับท้องถิ่น มุ่งเน้นการเรียนรู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์จริง

วาริรัตน์ แก้วอุไร (2549: 93-95) ได้กล่าวถึง “หลักสูตรระดับท้องถิ่น” ว่าเป็นหลักสูตรที่ปรับปรุงจากหลักสูตรแม่บทให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพความจำเป็น และความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546: 511) ให้ความหมาย “ท้องถิ่น” ไว้ว่า ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ ซึ่งเน้นถึงลักษณะทางสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และทางธรรมชาติ ที่มีความเป็นขอบเขตเฉพาะพื้นที่นั้น ๆ เป็นสำคัญ และยังมีความหมายที่กำหนดขอบเขตของพื้นที่ระดับย่อยตามเขตการปกครอง หรือเป็นหน่วยงานระดับรองจากหน่วยงานระดับใหญ่ เช่น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 107) กล่าวว่า หลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่นนั้น ๆ

กรมวิชาการ (2540: 1) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ ที่จัดขึ้นทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และคุณภาพการดำรงชีวิต โดยพยายามใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ บนพื้นฐานของสภาพชีวิตเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของตนเอง ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชาติบ้านเมือง

พิมพ์พันธ์ เฉชะคุปต์ (2557: 1) ได้กล่าวว่า อาชีพ (Occupation) ในศตวรรษที่ 21 เป็นทักษะเพื่อใช้ทำมาหาเลี้ยงชีพ เพื่อความเป็นอยู่อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับ บัณฑิตยสถาน (2546: 1362) ที่ได้ให้ความหมายของอาชีพ (อาชีพ-อาชีพะ) ไว้ว่า อาชีพเป็นการเลี้ยงชีพโดยการทำมาหากินในงานที่ทำเป็นประจำเพื่อเลี้ยงชีพ

สุรชาติ ถิกสถิตย์ (2556: 1) ได้กล่าวว่า อาชีพ (Career) หมายถึง สิ่งที่บุคคลกระทำเพื่อการดำรงชีวิต โดยใช้ความรู้ ทักษะ และความสามารถของคนที่ได้รับจากการศึกษาและฝึกอบรม เช่น อาชีพแพทย์ พยาบาล นักวิทยาศาสตร์ ช่างไฟฟ้า ช่างไม้ เป็นต้น แต่ในที่นี้จะให้ความหมายของคำว่าอาชีพ คือ “ลำดับของตำแหน่งซึ่งบุคคลดำรงอยู่ภายในช่วงชีวิตของเขา” (De Cenzo &

Robbins, 1994) ดังนั้น บุคลากรทุกคนที่ทำงาน โดยได้รับหรือไม่ได้รับค่าตอบแทนจะถือว่าเป็นบุคคลที่มีอาชีพทั้งสิ้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่ปรับมาจากหลักสูตรแกนกลางระดับชาติเพื่อให้เนื้อหาสอดคล้องกับบริบทชุมชนและความต้องการของชุมชน ซึ่งสาระการเรียนรู้ต้องมีความสอดคล้องกับท้องถิ่น เพื่อนำผลการเรียนรู้ไปปรับใช้ในวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างเป็นสุข

3.2 ความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

มีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 109-110) กล่าวว่าแม้จะมีหลักสูตรแกนกลางแล้ว ก็ยังมีความจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะ

1. หลักสูตรแกนกลางกำหนดเนื้อหาสาระและกิจกรรมไว้กว้าง เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน ทำให้กระบวนการเรียนการสอนมุ่งเนื้อหาสาระและประสบการณ์เป็นหลักการทั่วไป ไม่สามารถประมวลรายละเอียดสาระความรู้จากสภาพแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ ปัญหา และ ความต้องการของท้องถิ่นแต่ละแห่งได้

2. การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีมีผลโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของคนไทยทั้งในเมืองและชนบท จึงต้องมีหลักสูตรระดับท้องถิ่นเพื่อปรับสภาพของผู้เรียนให้สามารถรับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

3. ทรัพยากรท้องถิ่นโดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้าน มีอยู่เป็นจำนวนมาก หลักสูตรแกนกลางไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ แต่หลักสูตรระดับท้องถิ่นสามารถบูรณาการทรัพยากรท้องถิ่นและภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการเรียนการสอนได้

ซึ่ง วิชัย ประสิทธิ์วิฒิเวชช์ (2542: 135) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญ เพราะหลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทในระดับชาติ มีการกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและสนองความต้องการของสังคมในลักษณะกว้าง ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้คล้ายคลึงกัน เนื้อหาสาระและประสบการณ์บางอย่างไม่สามารถประมวลรายละเอียดตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นและบางเนื้อหาสาระไม่สามารถสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียนได้

นอกจากนี้ กรมวิชาการ (2542: 26) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น ไว้ดังนี้

1. การใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ ย่อมไม่สัมพันธ์กับชีวิตจริง
2. ทำให้ละเลยต่อมรดกทางวัฒนธรรมและสิ่งที่พึงอนุรักษ์ของท้องถิ่น ทำให้มีการลืมเลือนสิ่งที่มีค่าของท้องถิ่น

3. ไม่เป็นการสนับสนุนท้องถิ่น ด้านการผลิต อาชีพ บางท้องถิ่นอาจมีปัญหาแตกต่างกันออกไป

ชำระ บัวศรี (2532: 9-11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรว่า หลักสูตรเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดมวลประสบการณ์แก่ผู้เรียนหลักสูตรจึงเปรียบเสมือนแผนที่เดินเรือซึ่งบอกให้กำปั้นหรือครูสอนรู้อย่างจะต้องตั้งเข็มทิศไปทางใดและจุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนคืออะไร และระหว่างทางที่จะต้องทำมีอะไรบ้างว่าจะต้องใช้สื่อหรืออุปกรณ์ช่วย หรือต้องมีการตรวจสอบประเมินผล หรือต้องปรับปรุงวิธีการอย่างไรอย่างหนึ่ง ในการเรียนการสอนนั้นตัวผู้เรียนเองก็ต้องจำเป็นต้องทราบล่วงหน้าว่า จะได้อะไรรู้อะไร และจะได้รับผลอย่างไร นอกจากนี้จะต้องเตรียมการอย่างไร จึงจะสามารถเรียนรู้และได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย การที่การเรียนการสอนจะบรรลุผลได้ทั้งผู้เรียนและผู้สอนจะต้องมีสิ่งที่จะช่วยกำหนดแนวทาง เพื่อให้แต่ละฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ ได้สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกันก็คือ หลักสูตร ถ้าหากไม่มีหลักสูตรก็สอนไม่ได้ เพราะไม่รู้อย่างจะสอนอะไร หรือถ้าจะสอนโดยคิดเอาเองก็จะเกิดความสับสน โดยที่อาจสอนเข้าไปเข้ามาไม่เรียงลำดับตามที่ควรจะเป็น ผลการเรียนรู้อาจไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ ผู้เรียนเองก็จะมีความลำบากใจ เพราะไม่ทราบว่าสิ่งที่เรียนไปนั้น สามารถนำไปเปรียบเทียบกับระดับใดชั้นใด

ฉันท ชาติทอง (2550: 4-5) ได้กล่าวถึงหลักสูตรว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาคนในสังคมให้มีคุณลักษณะที่สังคมคาดหวัง หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่จะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุผลตามจุดหมายที่กำหนดไว้ โดยหลักสูตรมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความเจริญของบุคคล สามารถปลูกฝังพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรม วางรากฐานความคิดที่เป็นการสนับสนุนและสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถทำให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความสนใจ ความถนัด ที่แท้จริงของตนเอง และพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ นอกจากนี้ยังเป็นโครงการ แผนงาน ข้อกำหนด ที่ชี้แนะให้ผู้บริหารการศึกษาคู-อาจารย์ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องนำไปดำเนินงานสู่การปฏิบัติอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

จากแนวคิดของนักการศึกษา สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญและจำเป็นว่าควรจัดการเรียนรู้อย่างไร เพื่อให้การจัดการศึกษาบรรลุผลตามจุดหมายที่กำหนดไว้ เพราะการจัดการศึกษาที่พัฒนามาจากท้องถิ่น ชุมชน ที่เป็นการสนองความต้องการทั้งชุมชน และผู้เรียนที่สามารถพัฒนาองค์ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นตนเอง จนเกิดการสนับสนุนท้องถิ่น ชุมชน ส่งผลด้านสังคม และเศรษฐกิจ

กระทรวงศึกษาธิการ (2555: 8) ได้ให้ความสำคัญของอาชีพไว้ว่า เป็นการพัฒนาอาชีพที่สำคัญในวิถีชีวิตและการดำรงชีพในปัจจุบัน เพราะอาชีพเป็นการสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงตนเองและ

ครอบครัว อาชีพก่อให้เกิดผลผลิตและการบริการ ซึ่งสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค ที่สำคัญคือ การพัฒนาอาชีพมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศชาติ เป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจ ชุมชน ส่งผลถึงความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติอีกด้วย ดังนั้นความสำคัญของอาชีพสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น มีรายได้เพียงพอที่จะสามารถซื้อบ้าน ซื้อรถยนต์ ซื้อเสื้อผ้าใหม่ ๆ และอื่น ๆ ที่ต้องการได้
2. เป็นจุดเริ่มต้นพัฒนาความก้าวหน้ายิ่งขึ้น เช่น จากปลัดอำเภอก้าวหน้าขึ้นเป็นนายอำเภอ จากนั้นนายอำเภอก้าวหน้าขึ้นเป็นปลัดจังหวัด จากปลัดจังหวัดก้าวหน้าขึ้นเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นต้น
3. เป็นการฝึกตนเองให้มีภาวะการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะหากได้รับการเลือกขึ้นเป็นผู้นำหน่วยงานจะต้องมีภาวะการเป็นผู้นำที่สูงมาก
4. สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ประเทศชาติ เนื่องจากรายได้ของทุกคนจะช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และรัฐบาลนำเงินเหล่านี้มาพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

จรัสชัย รัตนพันธ์ (2558) ได้กล่าวถึง การมีอาชีพ ว่าเป็นสิ่งสำคัญในวิถีชีวิต และการดำรงชีพ เพราะเป็นการสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัว การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับ “อาชีพ” จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในการจัดการเรียนรู้ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นช่วงเวลาในการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนที่จะเลือกการประกอบอาชีพของตนเองต่อไปในอนาคต

ในที่นี้จะกล่าวถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้การอาชีพไว้ 2 ประเด็น คือ

1. ความสำคัญของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้สาระการอาชีพในระดับบุคคลประกอบด้วย
 1. ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้การอาชีพที่มีต่อผู้เรียน มีความสำคัญ ดังนี้
 - 1.1 ทำให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของอาชีพทำให้ผู้เรียนรู้จักอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่โดยเฉพาะอาชีพในชุมชน
 - 1.2 ทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเองในด้านของความสามารถและความสนใจในการประกอบอาชีพในอนาคต
 - 1.3 ทำให้ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานในการทำงาน ได้แก่ มีทักษะในการทำงาน มีทักษะในการจัดการ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น และมีทักษะในการแสวงหาความรู้
 - 1.4 ทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมที่จำเป็นต้องใช้ในการประกอบอาชีพ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความขยันอดทน ความยุติธรรม และความรับผิดชอบ

2. ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้สาระการอาชีพที่มีต่อผู้ปกครองนักเรียน มีความสำคัญ ดังนี้

2.1 ทำให้ผู้ปกครองได้ทราบถึงพัฒนาการด้านความสามารถในการทำงาน และความสนใจ ในการประกอบอาชีพในอนาคตของบุตรหลานที่อยู่ในปกครอง ซึ่งเป็นข้อมูล สำคัญที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจ วางแผนอนาคตทางการศึกษา และการประกอบอาชีพของบุตร หลานได้เป็นอย่างดี

2.2 ผู้ปกครองได้รับความรู้เกี่ยวกับ เรื่องงานอาชีพโดยทางอ้อมจากการมีส่วนร่วม ในการช่วยเหลือให้เกิดการเรียนรู้และประเมินผลการเรียนรู้ของบุตรหลาน ตามที่โรงเรียน กำหนด เช่น การประเมินการปฏิบัติงานและประเมินชิ้นงานของนักเรียน การรายงานพฤติกรรม การปฏิบัติตนในช่วงที่นักเรียนอยู่ที่บ้าน เป็นต้น

2.3 การจัดการเรียนรู้การอาชีพของสถานศึกษาส่วนใหญ่จะมีการขยายผลการ จัดกิจกรรมสู่ผู้ปกครองและชุมชน ได้แก่ การจัดการฝึกอาชีพในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ เพื่อเป็นการ ให้บริการแก่ชุมชน ทำให้ผู้ปกครองและบุคคลต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนมีความรู้และทักษะในการ ประกอบอาชีพ และยังสามารนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ ก่อให้เกิดรายได้เสริม ซึ่งจะส่งผลให้ สถานภาพทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนดีขึ้นได้อีกทางหนึ่ง

2.4 การจัดการเรียนรู้การอาชีพที่สถานศึกษาจัดขึ้นนั้น จะมีการให้ผู้เรียน ได้เยี่ยมชมหรือสังเกตการปฏิบัติจากผู้รู้ ผู้ชำนาญในแต่ละสาขาอาชีพ ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การจัดประสบการณ์ในลักษณะนี้ นิยมเชิญภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในชุมชนมาเป็นวิทยากรพิเศษ เพื่อให้ความรู้แก่ผู้เรียน ซึ่งอาจเป็นผู้ปกครองนักเรียนหรือบุคคลในชุมชนก็ได้ การจัดประสบการณ์ เรียนรู้ลักษณะนี้จะก่อให้เกิดสัมพันธภาพอันดีระหว่างผู้ปกครอง ครู นักเรียน และผู้บริหาร โรงเรียนได้อีกด้วย

2. ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้การอาชีพในระดับครอบครัวและชุมชน การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สาระการอาชีพระดับประถมศึกษามีความสำคัญต่อครอบครัวและ ชุมชน ดังนี้

1. ช่วยส่งเสริมสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว การที่สถานศึกษาจัด ให้ผู้เรียนทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้านอาชีพ ซึ่งจะต้องมีการจัดเตรียมอุปกรณ์และฝึกฝนปฏิบัติ กิจกรรมตลอดจนลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งต้องใช้ระยะเวลาในการปฏิบัติงานค่อนข้างนาน โดยงาน บางอย่างต้องทำที่บ้าน เช่น อาชีพด้านการถักทอ การทำเครื่องประดับ ผู้ปกครองอาจมีส่วนร่วม ในการฝึกหัดให้บุตรหลานของตนที่บ้าน การได้อยู่ใกล้ชิดกันจะทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่าง พ่อแม่ ผู้ปกครอง และนักเรียนให้มากยิ่งขึ้นได้

2. ช่วยให้ผู้บุคคลในชุมชนมีความรู้ที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ ซึ่งก่อให้เกิดรายได้ที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิตต่อไป บุคคลในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ อันเป็นผลให้เกิดมั่นคงในทางเศรษฐกิจในชุมชน

3. ก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางสังคมระหว่างบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชน

จากที่ได้กล่าวไปข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การประกอบอาชีพ เป็นงานหรือภาระหน้าที่ของมนุษย์ที่ต้องทำ ด้วยความถนัด ความสนใจ ความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์หรือการฝึกฝน จนเชี่ยวชาญ โดยมีผลตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ อาชีพก่อให้เกิดผลผลิตและการบริการที่สำคัญ คือ การพัฒนาอาชีพมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศชาติ โดยปัจจุบันคนส่วนใหญ่ได้มุ่งเน้นมาทางความสนใจในการประกอบอาชีพอิสระแทนที่จะเข้าไปทำงานในแหล่งแรงงานต่าง ๆ เหมือนในอดีต และหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับอาชีพในชุมชนมากยิ่งขึ้น

กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (2559: 1) ได้กล่าวถึง คุณสมบัติของการเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ ดังนี้

1. กล้าเสี่ยง อาชีพอิสระเป็นการประกอบธุรกิจส่วนตัว จึงต้องมีการลงทุน ในขณะที่เป็นลูกจ้างไม่ต้องลงทุนอะไร ซึ่งการลงทุนย่อมมีความเสี่ยง เพราะไม่รู้ว่าผลลัพธ์จะออกมาเป็นอย่างไร ดังนั้น ก่อนที่จะตัดสินใจประกอบอาชีพใด จึงต้องพิจารณา วิเคราะห์ และไตร่ตรองให้ดีเสียก่อน

2. มีความคิดสร้างสรรค์ในการประกอบอาชีพอิสระ ไม่ควรยึดติดกับรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เนื่องจากผู้ประกอบอาชีพอิสระต้องเป็นนายของตนเอง ฉะนั้น ในการปรับปรุงสินค้าหรือบริการ สามารถทำได้อย่างมีอิสระเพื่อให้ได้มาซึ่งกำไรในการดำเนินธุรกิจ

3. มีความเชื่อมั่นในตนเอง ธุรกิจแต่ละประเภทต้องการการตัดสินใจที่แตกต่างกัน ในสภาวะการณ์ที่ตลาดมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หรือธุรกิจบางประเภทสามารถสวนกระแสเศรษฐกิจโดยรวมได้ ดังนี้ ผู้ประกอบอาชีพอิสระจึงต้องมีความมั่นใจ เพื่อจะได้พาธุรกิจของตนให้ผ่านพ้นอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ด้วยดี

4. อดทน ไม่ท้อถอย ซึ่งการประกอบอาชีพทุกอย่างย่อมมีทั้งกำไร และขาดทุน โดยเฉพาะเมื่อเริ่มประกอบการใหม่ ๆ จะต้องประสบปัญหาและอุปสรรคบ้าง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา ผู้ประกอบอาชีพจึงต้องพร้อมที่จะรับข้อผิดพลาดและนำมาแก้ไขด้วยความอดทน

5. มีวินัยในตนเอง การที่เราจะประสบความสำเร็จในอาชีพได้ ซึ่งเราเป็นเจ้าของกิจการเอง จำเป็นจะต้องมีวินัย มีกฎระเบียบ การทำงานต้องสม่ำเสมอ ถ้าขาดวินัยการประกอบอาชีพ ก็อาจไม่ประสบผลสำเร็จ การเป็นผู้มีวินัยนับเป็นสิ่งสำคัญสำหรับผู้ประกอบอาชีพทุกประเภทเพราะวินัยจะเป็นสิ่งที่คอยกำหนดให้ผู้ประกอบการปฏิบัติงานตามแผนงาน

6. มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ ไม่ว่างานนั้นจะเป็นงานที่มีเกียรติหรือไม่ ผู้ประกอบอาชีพอิสระจะต้องรักในงานที่ทำและให้เกียรติกับงานนั้น ๆ เสมอ

7. มีความรู้ การประกอบอาชีพอิสระจะต้องรับรู้ข่าวสารอยู่เสมอเพื่อปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปเร็วมาก ประโยชน์ของการรับรู้ข่าวสารจะทำให้สามารถปรับปรุงธุรกิจของตนเองให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ผลที่ได้ก็คือกำไร

8. มีมนุษยสัมพันธ์ การประกอบอาชีพอิสระจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์อันดีเพื่อผลประโยชน์ในธุรกิจของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นลูกค้า บุคคลรอบข้าง หรือคู่แข่งก็ตาม เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์อันดีจะทำให้มีความคล่องตัวในการดำเนินงานเป็นอย่างดี

9. มีความซื่อสัตย์ ผู้ประกอบอาชีพอิสระจะต้องมีความซื่อสัตย์และจริงใจ ต่อลูกค้า การบริการลูกค้าให้เกิดความประทับใจในการขายสินค้าหรือบริการและกลับมาใช้บริการอีกเป็นหัวใจสูงสุด เพื่อผลประโยชน์ต่อธุรกิจตนเองในที่สุด

10. มีความรู้พื้นฐานในการเริ่มทำธุรกิจ การที่จะทำอะไรสักอย่างหนึ่งเราควรได้รู้จักสิ่งที่จะทำอย่างน้อยให้รู้ว่าทำจากอะไร ชื่อวัตถุดิบจากไหน ตลาดอยู่แหล่งใด และหากต้องการทราบข้อมูล

จากข้อความข้างต้นสรุปได้ว่า อาชีพมีความสำคัญในวิถีชีวิตและการดำรงชีพในปัจจุบันอย่างมาก เพราะอาชีพเป็นการสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว การมีอาชีพที่ดีและมั่นคงเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สร้างครอบครัวได้โดยปกติสุข และทำให้เกิดความน่าเชื่อถือในสังคม ทำให้กิจกรรมสังคมมีการเคลื่อนไหวไปได้อย่างต่อเนื่อง ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ การอาชีพที่มีต่อผู้เรียนนั้นทำให้ผู้เรียนรู้จักอาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ รู้จักตนเองในด้านของความสามารถและความสนใจ และทำให้ผู้เรียนมีทักษะพื้นฐานในการทำงานมากยิ่งขึ้น โดยอาชีพยังแบ่งประเภทของอาชีพออกเป็นงานอาชีพที่ทำให้ผู้อื่น เช่น ลูกจ้าง และงานอาชีพอิสระ ซึ่งผู้ที่ประกอบอาชีพ อิสระจะต้องเป็นคนที่มีความกล้าเสี่ยง มีความคิดสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นในตนเอง อดทน มีวินัยในตนเอง มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ มีความรู้ มีมนุษยสัมพันธ์ มีความซื่อสัตย์ และมีความรู้พื้นฐานในการเริ่มทำธุรกิจ

3.3 แนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2557: 187) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมในแต่ละกลุ่มวิชาในทุกระดับชั้น โดยปรับปรุงจากหลักสูตรแกนกลาง โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ของหลักสูตรเปลี่ยนแปลง
2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหาโดยเพิ่มหรือลดรายละเอียดจากหลักสูตรแกนกลาง

3. ปรับปรุงหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

4. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่ เพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับจุดประสงค์เนื้อหา สภาพท้องถิ่น โดยสื่ออาจใช้กับเนื้อหาในรายวิชาที่มีอยู่เดิม หรือรายวิชาใหม่ ที่พัฒนาขึ้นก็ได้

5. อธิบายรายวิชาเพิ่มเติมจากที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลาง ทั้งนี้ คำอธิบายรายวิชา ที่จัดทำขึ้นต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหา และความต้องการของท้องถิ่นด้วย

นพเก้า ณ พัทลุง (2554: 43) กล่าวว่า การจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับท้องถิ่น สามารถจัดทำได้หลายลักษณะ ดังนี้

1. เชื่อมโยงกับมาตรฐานการศึกษาและอธิบายสิ่งที่ผู้เรียนควรรู้ เข้าใจและสามารถทำได้

2. บทเรียนเรียงลำดับกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ มีความรอบรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้

3. นำเสนอเนื้อหาครบถ้วนลึกซึ้ง โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความสำคัญ และมีความหมายต่อผู้เรียน

4. สัมพันธ์กับมาตรฐานการศึกษา บูรณาการเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน หลากหลาย ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ความต้องการและสนใจที่แตกต่างกัน

สัจ จุฑรานันท์ (2532: 312 - 314) ได้เสนอวิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินหลักสูตรแกนกลางให้เข้ากับหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรที่ใช้ในประเทศไทย เป็นหลักสูตรในส่วนกลางและได้ใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ เพื่อให้ประชาชนทั่วประเทศมีมาตรฐานขั้นต่ำทางด้านการศึกษาระดับเดียวกัน การพัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้ กว้างขวาง ในระดับประเทศเช่นนี้ จึงมีเนื้อหาสาระซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความ ต้องการของท้องถิ่นอยู่บ้าง ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการจึงเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นทำการปรับเนื้อหา ของหลักสูตรบางส่วนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นได้

2. การสร้างหลักสูตรย่อยในระดับท้องถิ่นขึ้นมาเสริมหลักสูตรแกนกลาง สำหรับ นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นจะต้องมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ เช่นเดียวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับประเทศ เพียงแต่จะศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ ในขอบเขตที่แคบลงมา คือเฉพาะในท้องถิ่นหรือชุมชนที่จะนำหลักสูตรไปใช้เท่านั้น

ซึ่ง ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 38 – 54) กล่าวถึงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ประเภทและแหล่งข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรในระดับใดก็ตาม สามารถแบ่งประเภทข้อมูลและแหล่งข้อมูลได้กว้าง ๆ ดังนี้

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนหรือสังคมที่โรงเรียนตั้งอยู่ จากการที่โรงเรียนมีหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และวัฒนธรรมของสังคม ช่วยเตรียมตัวเด็กในวันนี้เพื่อเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า รวมทั้งช่วยให้เด็กเข้าใจในสังคมและมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ดังนั้นในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดเป็นทำเป็นและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม จึงจำเป็นต้องรู้ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนหรือสังคมที่โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อให้หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความทันสมัยและเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหรือสังคมนั้น ๆ การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนอาจศึกษาข้อมูลในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านการศึกษา บริการสาธารณสุข ปลอดภัย การประกอบอาชีพในปัจจุบันและแนวโน้มของอาชีพในอนาคต สุขภาพอนามัยที่อยู่อาศัย ฐานะ และรายได้ ระดับการศึกษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และค่านิยม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรต่าง ๆ เทคโนโลยี อัตรา การเกิดของประชากร การย้ายถิ่น ปัญหาของชุมชน ความคาดหวังของชุมชนในอนาคต ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้จะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตร ยกตัวอย่างเช่น ข้อมูลเรื่อง การประกอบอาชีพของคนในชุมชนอาจนำมาใช้ในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของกลุ่มสาระการเรียนรู้การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน เช่น ปัญหาเรื่องการตัดไม้ทำลายป่าก็อาจนำมาใช้ในการปรับหรือกำหนดเนื้อหาสาระในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นต้น ข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนอาจศึกษาสำรวจ สอบถาม สัมภาษณ์บุคคลในวงการต่าง ๆ ในสังคมประชาชนในพื้นที่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง ผู้เรียน ผู้ที่สำเร็จ การศึกษา เป็นต้น และศึกษาได้จากเอกสารรายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดแนวทาง ในการตอบสนองความต้องการของชุมชนในพื้นที่

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน ในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรแต่ละระดับ นักพัฒนาหลักสูตรมิได้ต้องการให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาการทางปัญญาเท่านั้น แต่ต้องการให้มีพัฒนาการในทุก ๆ ด้านพร้อมกันไป ไม่ว่าในด้านร่างกาย ปัญญา จิตใจ หรืออารมณ์ รวมทั้งยังต้องให้ความสนใจกับ ความต้องการและความแตกต่างของแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถและคุณสมบัติ ที่พึงประสงค์ตามที่ได้กำหนดไว้ในจุดหมายของหลักสูตร ด้วยเหตุนี้ ในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตร ให้มีคุณภาพที่ดีนั้น นักพัฒนาหลักสูตรหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรควรต้องศึกษาข้อมูลในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับประชากรผู้เรียน (demographic data) ข้อมูลประเภทนี้จะเป็นข้อมูลด้านปริมาณ เช่น จำนวนประชากรผู้เรียนที่จำแนกตามเพศและอายุ แนวโน้มที่จะมีผู้เรียนเพิ่มขึ้นหรือลดลง อัตราการลาออกกลางคัน อัตราการเรียนต่อ อัตราของผู้เรียนที่สำเร็จ การศึกษาในแต่ละปี คะแนนผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพที่ดี ยกตัวอย่าง เช่น การที่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับจำนวน ผู้เรียน อัตราการเรียนต่อจะทำให้สามารถวางแผนเกี่ยวกับการเตรียมครู การจัดชั้นเรียน การเตรียมเรื่องอาคารสถานที่ สื่อและวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ งบประมาณ ฯลฯ หรือการศึกษาสัมฤทธิ์ผลของผู้เรียนจะเป็นข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรและกิจกรรม การเรียนการสอน ต่างๆ ข้อมูลในเรื่องดังกล่าวอาจศึกษาได้จากงานวิจัยที่ศึกษาค้นคว้าโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือโดยส่วน บุคคล รายงานการศึกษาของหน่วยงานทางราชการรายงานของโรงเรียน เป็นต้น

2. ข้อมูลด้านการเจริญเติบโตและพัฒนาการด้านปัญญาและจิตใจของผู้เรียน (growth and developmental characteristics) ได้แก่ พัฒนาการทางด้านร่างกาย พัฒนาการทางด้าน อารมณ์และสังคม ความต้องการทางด้านจิตใจ พัฒนาการทางด้านสติปัญญาและความคิด สร้างสรรค์ อุปนิสัยและความต้องการหรือความสนใจของแต่ละบุคคล เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้จะช่วย ให้การพัฒนาหลักสูตรในวิชาต่าง ๆ เช่น พลศึกษา สุขศึกษา การเขียนการอ่าน ฯลฯ สอดคล้องกับ วัย สติปัญญา และความต้องการหรือความสนใจของผู้เรียน รวมทั้งยังเป็นข้อมูลที่ช่วยในการจัด หลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีปัญหาพิเศษด้วย

3. ข้อมูลด้านลักษณะกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน (learning process) กระบวนการเรียนรู้เป็นข้อมูลที่ต้องนำมาศึกษาและพิจารณาในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตร เช่นกัน การเข้าใจในลักษณะกระบวนการเรียนรู้หรือจิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้เรียนจะช่วยให้การจัด กิจกรรม การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียนแต่ละวัย ข้อมูลที่เกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้ ได้แก่ ธรรมชาติของการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ การมุ่งใจ การถ่ายโยงการเรียนรู้ ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้หาได้จากแพทย์ นักวิชาการศึกษา งานวิจัยต่างๆ การศึกษา ผู้เรียนเป็น รายบุคคล การสังเกตผู้เรียน การพูดคุยกับผู้เรียนและผู้ปกครอง การศึกษาบันทึกการงาน ของโรงเรียน เป็นต้น

4. ข้อมูลด้านครอบครัว (family conditions) ได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจของ ครอบครัว อาชีพ และระดับการศึกษาของผู้ปกครอง บรรยากาศที่บ้าน แรงบันดาลใจจากที่บ้าน ปัญหาทางครอบครัว ฯลฯ ข้อมูลด้านครอบครัวนี้เป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลกระทบต่อคุณภาพ การศึกษาของผู้เรียนเป็นอย่างมากและสามารถช่วยในการวางแผนหลักสูตรและการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนที่ได้กล่าวมายังสามารถหาได้จากสถิติของโรงเรียน

รายงานของแพทย์ การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน การตรวจสอบสุขภาพ ผู้เรียนซึ่งโรงเรียนได้เก็บเป็นรายงานได้ การพูดคุยกับผู้เรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน ผู้เรียน ที่สำเร็จการศึกษา ผู้เรียนที่ลาออก กลางคัน และนักวิชาการสาขาต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อกำหนดแนวทางในการตอบสนองปัญหา และความต้องการของผู้เรียน

1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียน ข้อมูลที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ควรศึกษาวิเคราะห์คือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของโรงเรียน เช่น จำนวนครูในโรงเรียน งบประมาณ จำนวนอุปกรณ์ และสื่อต่าง ๆ จำนวนอาคารสถานที่และห้องเรียน ความต้องการของครู ปัญหาที่เกิดจากการใช้หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน การสนับสนุนหรือความร่วมมือของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน ฯลฯ ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้พิจารณาว่าโรงเรียนมีความพร้อมหรือไม่ อย่างไร และจะมีผลต่อการตัดสินใจว่าจะเลือกแนวปฏิบัติในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับศักยภาพ ของโรงเรียนมากที่สุด ข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนดังกล่าวนี้อาจหาได้จากการศึกษาเอกสารรายงานต่าง ๆ เช่น สถิติของโรงเรียน รายงานการประเมินคุณภาพของโรงเรียน การสัมภาษณ์ครูผู้สอน ผู้บริหาร สถานศึกษา และการสำรวจภายในโรงเรียน เป็นต้น

1.4 ข้อมูลพื้นฐานจากบุคคลภายนอกและนักวิชาการจากสาขาต่าง ๆ ข้อมูลพื้นฐานจากบุคคลภายนอก เป็นข้อมูลที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งที่จะช่วยให้ข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรสามารถครอบคลุมความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างกว้างขวาง ข้อมูลดังกล่าว ได้แก่ ข้อมูลจากนักวิชาการในสาขาวิชาต่าง ๆ นักการศึกษาหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้ผลผลิตของการจัดการศึกษา คือ สถานประกอบการที่ผู้จบการศึกษาเข้าไปสู่หรืออาจเรียกข้อมูล จากสถานประกอบการหรือตลาดแรงงาน (บุญเลียง ทุมทอง, 2553: 38 – 39)

1. ข้อมูลจากนักวิชาการ นักวิชาการแต่ละสาขาที่มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญเฉพาะทางย่อมรู้ทฤษฎีหลักธรรมชาติโครงสร้าง และระดับความยากง่ายของความรู้ในแต่ละศาสตร์ของตนเป็นอย่างดี ขณะพัฒนาหลักสูตรจะต้องปรึกษาและร่วมมือกับนักวิชาการเหล่านี้เกี่ยวกับการกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ในแต่ละสาขาวิชาในการกำหนดเนื้อหาวิชา ความกว้าง ความลึก และความต่อเนื่องสัมพันธ์ของเนื้อหาในเรื่องการปฏิบัติ การพัฒนาหลักสูตรของไทยยังขาดข้อมูลทางด้านนี้มาก ทำให้เกิดการสูญเสียเปล่าทางการศึกษา

2. ข้อมูลจากสถานประกอบการ สถานประกอบการเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญ แหล่งหนึ่งที่นักพัฒนาหลักสูตรไม่ควรมองข้าม

2. วิธีการศึกษาและหาข้อมูลพื้นฐาน ในการศึกษาและหาข้อมูลพื้นฐานจากแหล่งต่างๆ สามารถทำได้หลายวิธีดังนี้ คือ

1. วิธีการประชุมระดมความคิดเห็นหรือระดมสมอง (brain storming) คณะทำงานหรือผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรอาจใช้วิธีการประชุมระดมความคิดเห็นหรือระดมสมองในเรื่องสภาพ ปัญหา และความต้องการต่าง ๆ วิธีการประชุมแบบนี้สามารถเปิดโอกาสให้สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมเสนอความคิดเห็นอย่างเสรีและเต็มที่ในเวลาที่กำหนดไว้ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสม กฎเกณฑ์ หรือความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติเน้นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มากกว่าการนำไปปฏิบัติได้ เมื่อได้ความคิดเห็นต่าง ๆ มากเพียงพอแล้ว จึงค่อยทบทวนพิจารณาและคัดเลือกรวบรวมเอาเฉพาะความคิดเห็นที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์ สำหรับการคัดเลือกความคิดเห็นนี้อาจให้สมาชิกแต่ละคนช่วยกันให้น้ำหนักหรือจัดลำดับความสำคัญของความคิดเห็นแต่ละข้อแล้วจึงคัดเลือกความคิดเห็นที่มีน้ำหนักหรือความสำคัญมากที่สุด และในการประชุมระดมสมองนี้ คณะทำงานควรเลือกผู้เข้าร่วมประชุมที่มีความรู้ ความเข้าใจในชุมชนนั้น ๆ หรือในปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและชุมชนรวมทั้งมีความคิดริเริ่มกว้างไกล เพื่อจะได้ความคิดเห็นจำนวนมาก

2. วิธีการสำรวจ (survey) วิธีการสำรวจอาจทำได้หลายวิธี ซึ่งคณะทำงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรอาจเลือกเอาวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลาย ๆ วิธีประกอบกันก็ได้ เช่น

1. การใช้แบบสอบถาม (questionnaire)
2. การสัมภาษณ์ (interview)
3. การสังเกต (observation)
4. การศึกษาจากรายงานการวิจัยหรือเอกสารต่าง ๆ (document reading)
5. การใช้แบบสำรวจ (surveying)
6. การรับฟังความคิดเห็นจากสื่อมวลชนและสาธารณชน (public hearing)

3. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พอสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลมีมากเกินไปจนความจำเป็นคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรไม่ได้พิจารณาว่าสิ่งไหนที่สำคัญและจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลที่รวบรวมได้จึงมีมากเกินไปจนมีผลทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลยากลำบากและอาจไม่ได้ข้อมูลที่เด่นชัด

2. ความหมายของคำหรือข้อความไม่ชัดเจน คณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรไม่ได้ให้ความหมายของคำหรือข้อความที่ชัดเจน เช่น นิยามศัพท์คำ

ว่าความต้องการที่จำเป็น (needs) และความต้องการหรือความปรารถนา (want) ดังนั้นจึงควรเข้าใจให้ตรงกันในกลุ่มคณะทำงานและควรหลีกเลี่ยงคำหรือข้อความในแบบสอบถามที่จะทำให้ผู้ตอบเข้าใจไขว้เขว เพราะจะทำให้ได้คำตอบที่ไม่ตรงกับความจริง

3. ขาดการตรวจสอบความตรงของข้อมูล คณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรไม่ได้ตรวจสอบข้อมูลต่าง ๆ จากหลาย ๆ แหล่ง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

4. การไม่ได้ให้ความสำคัญกับปัญหาและความต้องการที่จะเกิดในอนาคต ผู้ให้ข้อมูลและ/หรือคณะทำงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรไม่ได้มองไปข้างหน้าว่าสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นในอนาคตเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ตอบหรือพิจารณาโดยใช้ข้อมูลที่เกิดขึ้นในอดีต หรือปัจจุบันเท่านั้น ดังนั้น คณะทำงานจึงควรต้องรวบรวมข้อมูลและมองภาพที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย เพราะในการจัดการศึกษา เราต้องคำนึงถึงว่าผู้เรียนจะสำเร็จการศึกษาได้นั้น ต้องใช้เวลาระยะหนึ่งสิ่งที่พวกเขาเรียนจึงควรเตรียมเพื่อวันข้างหน้า อย่างไรก็ตามข้อมูลที่เกี่ยวข้องสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ก็ควรนำมาประกอบการพิจารณาวางแผนสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรด้วย ถ้าข้อมูลดังกล่าวมีความสำคัญและช่วยในการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรมีคุณภาพดีขึ้น

4. การจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลพื้นฐาน หลักสูตรควรตอบสนองความต้องการของมนุษย์ แต่ความต้องการของมนุษย์ทั้งหมดไม่สามารถได้รับการสนองตอบได้หมดโดยหลักสูตร เพราะถ้าหลักสูตรพัฒนาขึ้นโดยพยายามตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหาทุก ๆ อย่าง ก็จะทำให้หลักสูตรนั้นกว้างเกินไปและไม่สามารถสัมฤทธิ์ผลได้ ด้วยเหตุนี้ เมื่อได้ข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ มาแล้ว ก็ควรนำมาสังเคราะห์สรุปและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการดังกล่าว ซึ่งสามารถทำได้โดยเลือกเอาวิธีใดวิธีหนึ่งหรือใช้หลาย ๆ วิธีประกอบกันดังนี้คือ

1. ให้ผู้ตอบเรียงลำดับตามความสำคัญของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ
2. ใช้วิธีทางสถิติมาช่วยในการวิเคราะห์หาลำดับความสำคัญของข้อมูล เช่น การหาค่าความถี่ การหาค่าเฉลี่ย เป็นต้น
3. ใช้วิธีการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เพื่อให้ได้ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลและพิจารณาจัดลำดับความสำคัญของสภาพ ปัญหา และความต้องการ
4. ใช้วิธีประชุมพิจารณาตัดสิน ซึ่งได้แก่ คณะบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจในชุมชนแห่งนั้น และมีนักพัฒนาหลักสูตรร่วมด้วย

ในการจัดลำดับความสำคัญของข้อมูลนั้น คณะทำงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรควรพิจารณาถึงขนาดและความเร่งด่วนของปัญหาที่กำลังประสบข้อจำกัดในด้านทรัพยากร บุคลากร งบประมาณ วัสดุ และสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนนโยบายของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย เพื่อจะได้วางแผนสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

กล่าวได้ว่า แนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น พอสรุปได้ดังนี้ ใช้หลักสูตรแกนกลางเป็นตัวกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา และความต้องการของท้องถิ่นเพื่อใช้เป็นมาตรฐานทางด้านการศึกษาระดับเดียวกัน

3.4 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2557: 187 - 189) การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สามารถดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำหลักสูตร โดยผู้บริหารโรงเรียนคัดเลือกครูศึกษานิเทศก์ นักวิชาการในท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และประชาชนชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ มาเป็นคณะทำงาน เพื่อร่างหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน คณะทำงานต้องทำการศึกษาสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรนั้น ๆ เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยรวบรวมข้อมูลจากคนในท้องถิ่นด้วยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต สำรวจความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับศักยภาพความต้องการของผู้เรียน ศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพิจารณาว่ามีส่วนใดบ้างที่ท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้วิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียนด้วยว่ามีจุดแข็งจุดอ่อนอะไรบ้าง เพื่อนำไปปรับปรุงให้โรงเรียนมีความพร้อมมากที่สุด และสามารถนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ได้เกิดประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คณะทำงานต้องศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน จากนั้นกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน เมื่อเรียนจบรายวิชานั้น ๆ ที่สำคัญคือจะต้องเป็นจุดมุ่งหมายที่สามารถเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ

ขั้นที่ 4 กำหนดเนื้อหา เป็นการนำจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในขั้นที่ 3 มาวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาสาระของรายวิชาอย่างกว้าง ๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชานั้น ๆ จากนั้นจึงแยกออกเป็นเนื้อหาย่อย ซึ่งในส่วนนี้สามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละท้องถิ่นและผู้เรียนได้ ตลอดจนมีความต่อเนื่องกับรายวิชาในขั้นต้นและรายวิชาต่าง ๆ

ขั้นที่ 5 กำหนดกิจกรรม พิจารณาจากจุดประสงค์แต่ละข้อ กิจกรรมที่กำหนด ไม่ควรทำมากหรือน้อยเกินไป เน้นทักษะกระบวนการ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม โดยมีครูเป็นผู้ประสานกิจกรรมและชี้แนะแก่ผู้เรียน

ขั้นที่ 6 กำหนดคาบเวลาในการเรียน ถ้ารายวิชาที่เป็นวิชาบังคับ ควรเลือก คาบเวลาเรียนตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร แต่ถ้าเป็นรายวิชาเลือกเสรี สามารถกำหนด ตามความเหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาได้ แต่ควรมีความสัมพันธ์กับโครงสร้างของกลุ่มวิชาที่เป็นอยู่เดิมด้วย ในกรณีที่เนื้อหามากอาจจัดทำเป็นหลายวิชา และอาจมีได้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

ขั้นที่ 7 กำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล คณะทำงานควรกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลในรายวิชาที่สร้างขึ้นใหม่ เพื่อผู้ที่นำหลักสูตรไปใช้จะได้ทำการวัดและประเมินผลได้ตรงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร สิ่งที่ควรระบุ คือ รายวิชาที่สร้างขึ้น จะต้องมีการวัดและประเมินผลแบบใด เช่น ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และ/หรือเมื่อจบหลักสูตร ใช้วิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์ใดในการวัดและประเมินผล

ขั้นที่ 8 จัดทำเอกสารหลักสูตร หลังจากจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในรายวิชาใหม่แล้ว ควรจะต้องทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติม และเอกสารประกอบ การเรียนการสอนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 9 ตรวจสอบคุณภาพและทดลองใช้หลักสูตร คณะทำงานควรจะพิจารณา ร่วมกันหรือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร เช่น จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหา กิจกรรม การวัดประเมินผล และองค์ประกอบอื่น ๆ ของหลักสูตรว่ามีความ สอดคล้องกันหรือไม่ อย่างไร

ขั้นที่ 10 เสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร เมื่อตรวจสอบคุณภาพและแก้ไขหลักสูตรท้องถิ่น ที่สร้างขึ้นเรียบร้อยแล้ว จะต้องนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่เสนอต่อผู้มีอำนาจในการอนุมัติใช้หลักสูตร ขั้นที่ 11 นำหลักสูตรไปใช้จริง โดยคณะทำงานจะต้องทำการวางแผนการใช้หลักสูตร โดยเตรียมการอบรมครูเกี่ยวกับวิธีการใช้หลักสูตร ควรจัดในรูปการประชุมเชิงปฏิบัติการและเมื่อการประชุมสิ้นสุดลง ผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจะต้องนิเทศติดตามผลของการใช้หลักสูตรของครูด้วย เพื่อให้การสอนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและข้อกำหนดต่างๆ ในหลักสูตร

ขั้นที่ 12 ประเมินผลหลักสูตร หลังจากครูนำหลักสูตรไปใช้จริงในโรงเรียนระยะหนึ่งแล้ว โรงเรียนควรจัดให้มีการพิจารณาถึงคุณค่าของหลักสูตรว่าเป็นอย่างไร ให้ผล

ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้หรือไม่ ต้องปรับปรุงแก้ไขในส่วนใด หรือควรจะยกเลิกหลักสูตรนั้นไป

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีขั้นตอน คือ จัดตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำหลักสูตร ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กำหนดเนื้อหา กำหนดกิจกรรม กำหนดคาบเวลาในการเรียน กำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล จัดทำเอกสารหลักสูตร ตรวจสอบคุณภาพและทดลองใช้หลักสูตร เสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร นำหลักสูตรไปใช้จริง และประเมินผลหลักสูตรเพื่อนำผลมาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยอยู่เสมอ

สังค อุทรานันท์ (2532: 314 - 315) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงาน

ขั้นที่ 2 ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นที่ 4 พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น

ขั้นที่ 5 ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตร และ/หรือจัดสร้างรายวิชาขึ้นมา

ใหม่

ขั้นที่ 6 ดำเนินการใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 7 ประเมินผลการใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 8 ทำการปรับปรุงแก้ไข

สรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ต้องทำอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน คือ 1) จัดตั้งคณะทำงาน 2) ศึกษาสภาพข้อมูลพื้นฐาน 3) กำหนดจุดมุ่งหมายสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น 4) ความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพของท้องถิ่น 5) เลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรหรือจัดสร้างรายวิชาขึ้นมาใหม่ 6) ดำเนินการใช้หลักสูตร 7) ประเมินผลการใช้หลักสูตร และ 8) ทำการปรับปรุงแก้ไข

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 123-135) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นในลักษณะของการจัดทำหรือสร้างหลักสูตรรายวิชาขึ้นมาใหม่ ประกอบด้วย 12 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน

ขั้นที่ 3 การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ขั้นที่ 4 การกำหนดเนื้อหา

ขั้นที่ 5 การกำหนดกิจกรรม

ขั้นที่ 6 การกำหนดเวลาเรียน

ขั้นที่ 7 การกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล

ขั้นที่ 8 การจัดทำเอกสารหลักสูตร

ขั้นที่ 9 การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 10 การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 11 การนำหลักสูตรไปใช้

ขั้นที่ 12 การประเมินหลักสูตร

สรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรนั้น มีกระบวนการใหญ่ๆ อยู่ 4 กระบวนการ คือ 1. การวางแผน 2. การจัดทำหรือร่างหลักสูตร 3. การนำหลักสูตรไปใช้ 4. การประเมินผลหลักสูตร ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นทั้ง 12 ขั้นตอนที่กำลังมาข้างหน้าจะเห็นว่า ขั้นตอนที่ 1 ถึง 2 ถือว่าเป็นขั้นวางแผนและการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 3 ถึง 7 เป็นกระบวนการจัดทำ และร่างหลักสูตร ขั้นตอนที่ 8 ถึง 11 เป็นการนำหลักสูตรไปใช้ และขั้นตอนที่ 12 เป็นการประเมินหลักสูตร กระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2551: 1) ได้ระบุแนวทางในการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่าสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความต้องการของท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน อีกทั้งเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของโรงเรียนภายใต้การดูแลรับผิดชอบในเขตพื้นที่การศึกษา ให้จัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเป้าหมาย ที่กำหนดไว้ร่วมกันในระดับชาติ นอกจากนั้นจะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนมีความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เพื่อให้การจัดการศึกษาภายในท้องถิ่นบรรลุผลดังกล่าว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะต้องจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นสำหรับสถานศึกษา ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น โดยดำเนินการให้ฝ่ายต่าง ๆ อาทิ โรงเรียน ผู้ปกครอง ราษฎรในท้องถิ่น นักธุรกิจชุมชน มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำ กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้ได้แนวคิด มุมมองที่หลากหลายครอบคลุมเรื่องสำคัญที่ผู้เรียน ในท้องถิ่นควรเรียนรู้ และมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ดังนั้น องค์ประกอบที่สำคัญของกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นมีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 5 – 7)

1. ส่วนนำ เป็นส่วนที่กล่าวถึง ความเป็นมาและขั้นตอนของการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1.1 แต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงานควรประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา/ผู้บริหารส่วนราชการระดับท้องถิ่น ผู้บริหารสถานศึกษาในท้องถิ่น ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ครูผู้สอน ผู้แทนชุมชน เป็นต้น

1.2 วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อาทิ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 รวมทั้งศึกษาสภาพ แนวโน้ม การเปลี่ยนแปลง บริบท สภาพปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในพื้นที่ เป็นต้น

1.3 ดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นในการดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้มีคุณภาพจะต้องมีการวางแผนงานที่ชัดเจน เพื่อให้เห็นภาพการทำงานตลอดแนว ด้วยกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

1.4 รับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง อาทิ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ประชาชนในชุมชนและหน่วยงานธุรกิจ ฯลฯ เพื่อนำข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ มาปรับปรุงกรอบหลักสูตรให้มีความเหมาะสมชัดเจนยิ่งขึ้น

1.5 เสนอคณะกรรมการเขตพื้นที่ คณะกรรมการระดับท้องถิ่นเพื่อให้ความเห็นชอบ อนึ่งการเรียกชื่อส่วนที่ 1 นี้อาจจะใช้ชื่ออื่น ๆ ได้ เช่น บทนำ ความนำ เกริ่นนำ ความเป็นมา ฯลฯ

2. เป้าหมายและจุดเน้น เป้าหมาย เป็นทิศทางการส่งเสริมการพัฒนาศึกษาของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความต้องการของท้องถิ่น โดยระบุถึงความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะที่ต้องการพัฒนาให้เกิดขึ้นในผู้เรียน จุดเน้นเป็นความรู้ ทักษะ กระบวนการและคุณลักษณะที่ท้องถิ่นตระหนัก สนใจ หรือให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาและหรือพัฒนาเป็นพิเศษ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เป้าหมายและจุดเน้น ได้มาจากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง ศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ข้อมูลสารสนเทศ สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของท้องถิ่น และจากการระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเน้นการมีส่วนร่วม การเขียนเป้าหมายและจุดเน้นควรเขียนให้เห็นทิศทางในการพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และความต้องการของท้องถิ่นมีความเป็นไปได้ในการนำสู่การปฏิบัติจริง และสามารถประเมินได้

3. สารการเรียนรู้ท้องถิ่น สารการเรียนรู้ท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการและคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ที่ผู้เรียนควรเรียนรู้ ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานระดับท้องถิ่นพัฒนาขึ้น โดยพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพปัญหาชุมชน วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม การงานอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวโน้มการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและหวงแหนมรดกทางสังคมของบรรพบุรุษมีความเป็นไทย สามารถดำรงชีวิตและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมการได้มาซึ่งสารการเรียนรู้ท้องถิ่น สารการเรียนรู้ท้องถิ่นได้มาจากการวิเคราะห์มาตรฐาน ตัวชี้วัดและสารการเรียนรู้แกนกลางตามหลักสูตรแกนกลาง

การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและท้องถิ่น ทั้ง 8 กลุ่มสาระ และจากการศึกษาข้อมูล สารสนเทศ สภาพ ปัญหา การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน สังคม แล้วนำมาสังเคราะห์จัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อกำหนดเป็นสารการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น

4. การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่นเป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียน และการรายงานผลการศึกษาระดับท้องถิ่น เพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป้าหมายและจุดเน้นของกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย มีคุณภาพเชื่อถือได้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของท้องถิ่นในการกำหนดการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่นควรดำเนินการ ดังนี้

4.1 มีแนวทางในการดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามเป้าหมายและจุดเน้นทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และชั้นเรียน โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการเพียงพอที่จะให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และชั้นเรียนดำเนินการต่อไป

4.2 ระบุกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์การประเมินที่ครอบคลุม สอดคล้อง และเหมาะสมกับเป้าหมายและจุดเน้นแต่ละข้อ

4.3 ใช้วิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินที่หลากหลายในแต่ละเป้าหมายและจุดเน้น

4.4 ระบุกิจกรรมการประเมินที่สำคัญที่สอดคล้อง และเหมาะสมกับเป้าหมาย และจุดเน้น

4.5 มีแนวทางในการนำผลการประเมินไปใช้ในการวางแผนแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

5. การนำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีการนำเสนอแนวทาง วิธีการ และขั้นตอนแก่สถานศึกษาในการนำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

5.1 การนำเข้าหมายและจุดเน้นไปใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์

5.2 การนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไปใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การสอดแทรกในรายวิชาพื้นฐาน จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม จัดเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนหรือจัดบรรยายภาคที่ส่งเสริมจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียน

5.3 การนำแนวทางการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่นไปสู่การกำหนดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ระดับสถานศึกษาและระดับชั้นเรียน นอกจากนั้นควรเสนอแนะกิจกรรม วิธีการ หรือรูปแบบในการนำสาระการเรียนรู้ ท้องถิ่นไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายและจุดเน้น โดยมีรายละเอียดเพียงพอให้สถานศึกษาเห็นแนวทางที่ชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้

3.5 แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

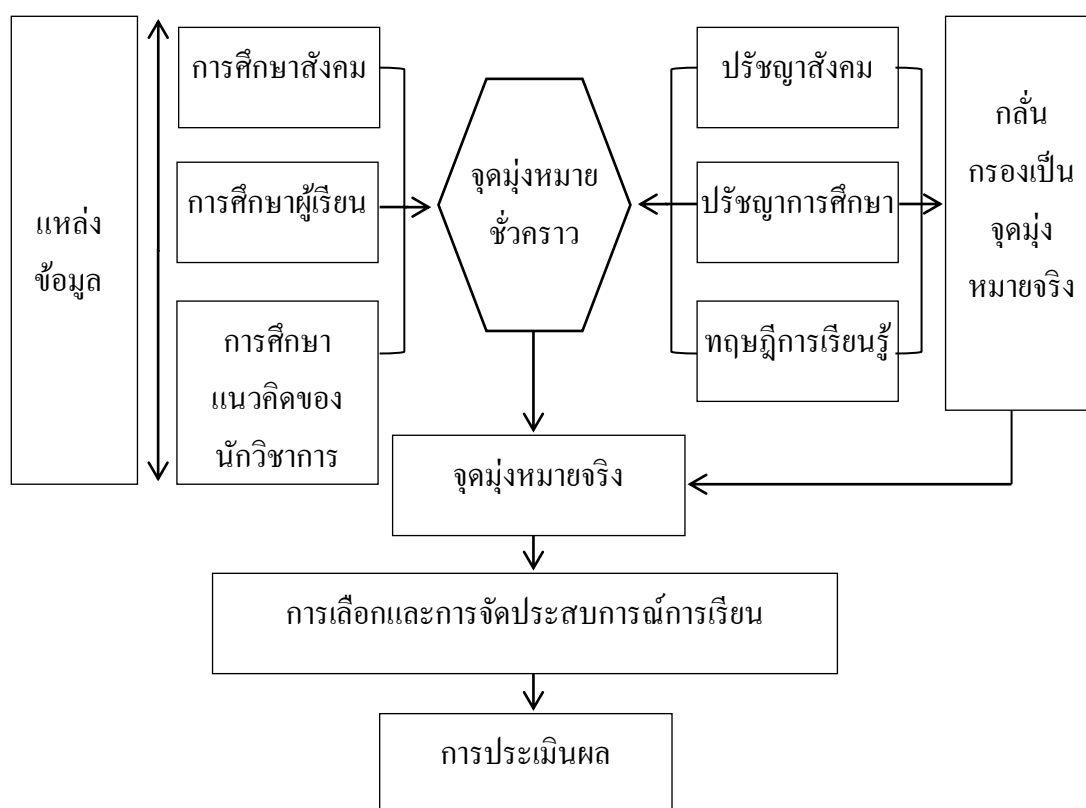
โดยมีนักวิจัยหลายท่านได้กล่าวเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ไว้ดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler)

ไทเลอร์ (Tyler, 1950 อ้างอิงใน เชาวลิติ ชุกคำแพง, 2559: 25-26) กล่าวถึงรูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรและการสอนไว้ว่า แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ที่รู้จักกันดีนั้นคือ หลักการและเหตุผลในการสร้างหลักสูตร (Tyler rationale) ว่าในการจัดหลักสูตรและการสอนนั้นควรจะตอบคำถามพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1. มีความมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจะแสวงหา
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดขึ้น เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไร จึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ
4. จะประเมินผลประสิทธิภาพของประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไร จึงจะตัดสินได้ว่าบรรลุถึงจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ไทเลอร์เน้นคำถามทั้ง 4 ข้อนี้จะต้องเรียงลำดับจากข้อที่ 1 ไปยังข้อที่ 4 เพราะฉะนั้นการตั้งจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เมื่อกำหนดเป็นรูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์

ที่มา: ไทเลอร์ (Tyler, 1950 อ้างอิงใน เชาวลิศ ชูกำแพง, 2559: 25-26)

ลักษณะเด่นของการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของไทเลอร์นั้นใช้จุดประสงค์เป็นตัวกำหนดควบคุมการเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ดังนั้นการกำหนดจุดประสงค์จึงมี 2 ขั้นตอน โดยในตอนแรกเป็นการกำหนดจุดประสงค์ชั่วคราวขึ้นมาก่อน และจะต้องหาวิธีการและเกณฑ์จากทฤษฎีการเรียนรู้ ปรัชญาการศึกษา และปรัชญาสังคม มากลั่นกรองจุดประสงค์ชั่วคราวนั้น เพื่อให้ได้มาเป็นจุดประสงค์ที่แท้จริงของหลักสูตร ในกระบวนการนี้พื้นฐานทางจิตวิทยาและปรัชญาในการพัฒนาหลักสูตรจะเข้ามามีบทบาทและช่วยในการตรวจสอบ เพื่อความชัดเจนของหลักสูตรได้มาก

การเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่คาดหวังว่าจะให้ผู้เรียนมีประสบการณ์นั้นอย่างไร มีกิจกรรมที่จัดทั้งในการเรียนการสอนและส่วนเสริมหลักสูตรนั้นมีอะไร ทั้งนี้ก็เพื่อให้

กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปเพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ไทเลอร์ได้เสนอเกณฑ์การพิจารณาเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนควรมีโอกาสฝึกพฤติกรรมและเรียนรู้เนื้อหาตามที่ระบุไว้ในจุดประสงค์
2. กิจกรรมและประสบการณ์นั้นควรจะทำให้ผู้เรียนพอใจที่จะพึงปฏิบัติตามพฤติกรรมที่ระบุไว้ในจุดประสงค์
3. กิจกรรมและประสบการณ์นั้นควรจะอยู่ในข่ายความพอใจที่จะพึงปฏิบัติได้
4. กิจกรรมและประสบการณ์หลายๆ ด้านของการเรียนรู้จะนำไปสู่จุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงข้อเดียวได้
5. ในทำนองเดียวกันกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้เพียงหนึ่งอย่างอาจจะตอบสนองจุดประสงค์หลายๆ ข้อได้

นอกจากนั้น ไทเลอร์ยังเน้นเกี่ยวกับการพิจารณาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ว่าต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ด้านของเวลาต่อเวลา และเนื้อหาต่อเนื้อหา เรียกว่าเป็นความสัมพันธ์แบบแนวตั้ง (vertical) กับแนวนอน (horizontal) ซึ่งมีเกณฑ์ในการจัดดังนี้

1. ความต่อเนื่อง (continuity) หมายถึง ความสัมพันธ์ในแนวตั้งของส่วนองค์ประกอบหลักของตัวหลักสูตร จากระดับหนึ่งไปยังอีกระดับหนึ่งที่สูงขึ้นไป เช่น ในวิชาทักษะต้องเปิดให้มีการฝึกทักษะในกิจกรรมและประสบการณ์บ่อย ๆ และต่อเนื่องกัน

2. การจัดช่วงลำดับ (sequence) หมายถึง ความสัมพันธ์แนวตั้งของส่วนองค์ประกอบหลักของตัวหลักสูตร จากสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนไปสู่สิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง หรือจากสิ่งที่มีคามง่ายไปสู่สิ่งที่มีคามยาก ดังนั้น การจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้มีการเรียงลำดับก่อนหลังเพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. บูรณาการ (integration) หมายถึง ความสัมพันธ์กันในแนวนอนขององค์ประกอบหลักของตัวหลักสูตร จากหัวข้อเนื้อหาหนึ่งไปยังอีกหัวข้อเนื้อหาหนึ่งของรายวิชาหรือจากรายวิชาหนึ่งไปยังอีกรายวิชาอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน การจัดประสบการณ์จึงควรเป็นในลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความคิดเห็นและได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน เนื้อหาที่เรียนเป็นการเพิ่มความสามารถทั้งหมดของผู้เรียนที่จะได้ใช้ประสบการณ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ กัน ประสบการณ์การเรียนรู้จึงเป็นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ (integration) ระหว่างผู้เรียนกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม

ในการประเมินผล เพื่อที่จะตรวจสอบว่าการจัดการเรียนการสอนได้บรรลุตามจุดประสงค์ตามที่กำหนดไว้หรือไม่ สมควรจะมีการปรับแก้ในส่วนใดบ้าง โดยพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ที่จะวัดและพฤติกรรมที่คาดหวัง

2. วัดและวิเคราะห์สถานการณ์ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมเหล่านั้น
3. ศึกษาสำรวจข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือที่จะวัดพฤติกรรมเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม
4. ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้
 - 4.1 ความเป็นปรนัย (objectivity)
 - 4.2 ความเชื่อมั่นได้ (reliability)
 - 4.3 ความเที่ยงตรง (validity)

5. การพิจารณาผลการประเมินให้เป็นประโยชน์เพื่ออธิบายผลการเรียนรู้เป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม การอธิบายถึงส่วนดีของหลักสูตรหรือสิ่งที่จะต้องปรับแก้เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

จากรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ที่ได้กล่าวไปข้างต้น พบว่า การพัฒนาหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบันนั้นมีส่วนคล้ายคลึงกับวิธีการของไทเลอร์อย่างมาก เช่น การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรไทเลอร์ได้ใช้สังคมปัจจุบันเป็นพื้นฐานและในการจัดการศึกษาของเราในปัจจุบันนี้ก็ได้นำการศึกษาวิเคราะห์สังคมด้วยเช่นกัน จนสรุปออกมาเป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาว่าเป็น “การศึกษาเพื่อพัฒนาคนและทำประโยชน์ให้กับสังคม” แนวคิดของไทเลอร์ได้สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน นอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรจะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่สัมพันธ์กันกับการเรียนรู้ของผู้เรียนอีกด้วย

2. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (Taba)

ทาบา (Taba, 1962: 422 - 425 อ้างถึงใน เชาวลิต ชูกำแหง, 2559: 25 - 26) กระบวนการพัฒนาหลักสูตรของทาบามีทั้งหมด 7 ขั้นตอน (ภาพที่ 2.2) ดังนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์สภาพปัญหา สำรวจความต้องการ และความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม พัฒนาการของผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้ และธรรมชาติของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแนวทางที่สำคัญในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

ขั้นที่ 2 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 1 เป็นหลักควรเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้จริง และเป็นแนวทางในการเลือกและจัดสรรประสบการณ์การเรียนรู้

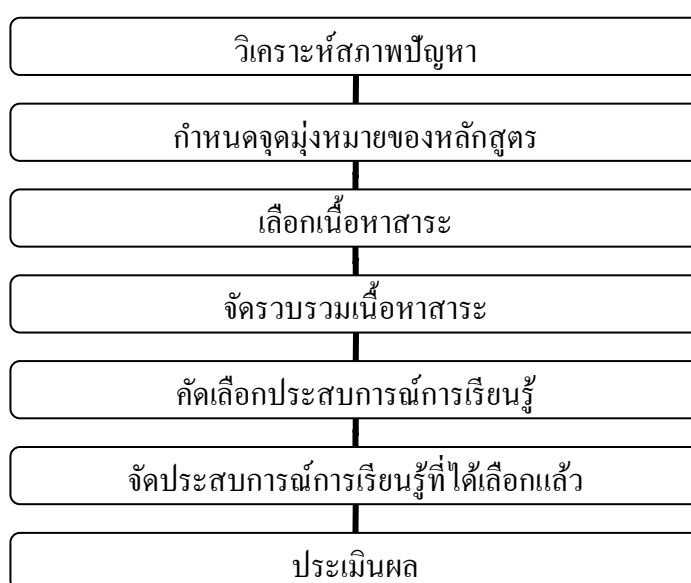
ขั้นที่ 3 การเลือกเนื้อหาสาระ ต้องให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เนื้อหาที่คัดเลือกบรรจุลงในหลักสูตรจะต้องมีความสำคัญและถูกต้อง

ขั้นที่ 4 การจัดรวบรวมเนื้อหาสาระ พิจารณาถึงความเหมาะสมในการที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ใดก่อนหลัง ซึ่งจะต้องมีความต่อเนื่องและเป็นลำดับขั้นตอน

ขั้นที่ 5 การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการศึกษากระบวนการเรียนรู้และวิธีการสอนแบบต่าง ๆ จะต้องวางแผนเลือกประสบการณ์ให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระและผู้เรียน

ขั้นที่ 6 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้เลือกแล้ว เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่บรรลุตามจุดประสงค์ที่วางไว้

ขั้นที่ 7 การประเมินผล เป็นการพิจารณาหลักสูตรว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาหรือข้อบกพร่องในขั้นตอนใด เพื่อจะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ภาพที่ 2.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา

3. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์

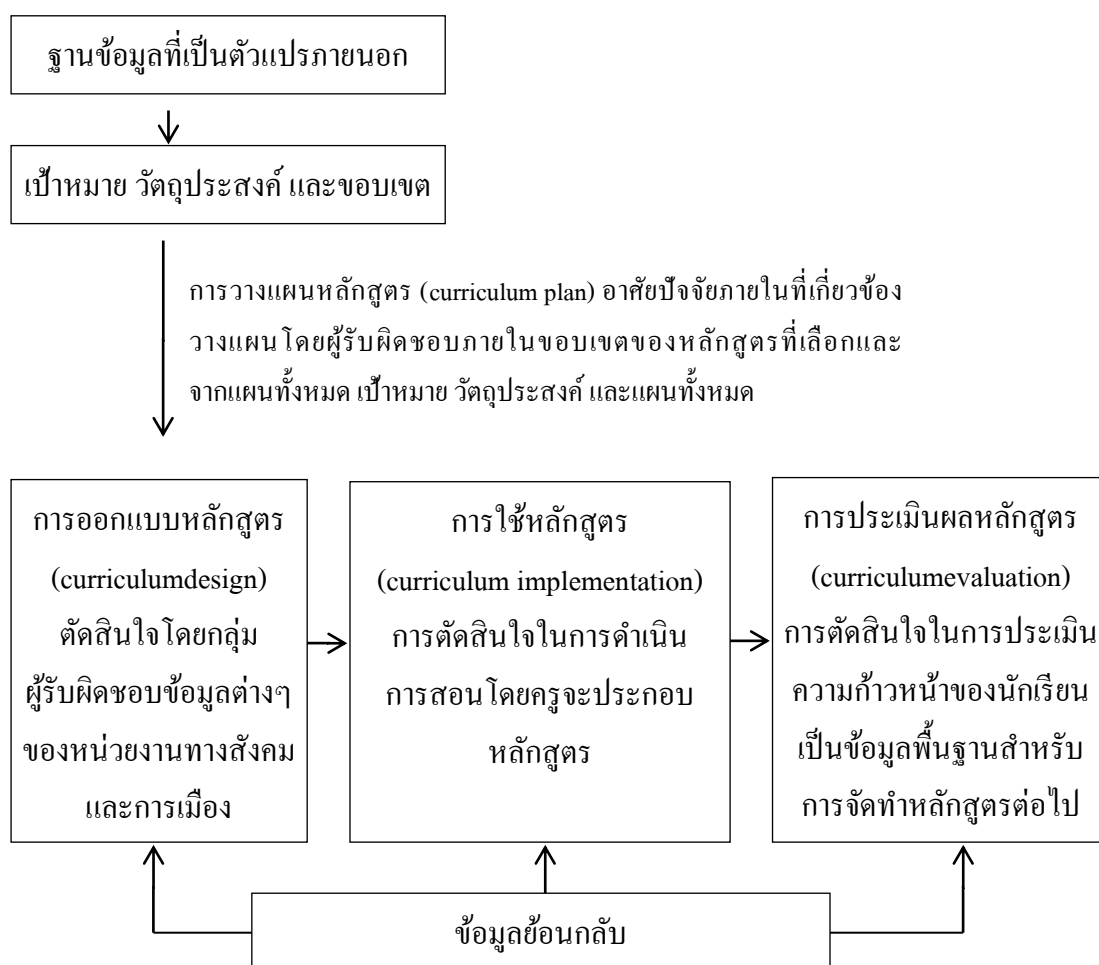
รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1981: 30 - 39 อ้างอิงใน เชาวลิต ชูกำแพง, 2559: 26 - 27) ได้เสนอแนวคิดว่าการพัฒนาหลักสูตรจะไม่ดำเนินไปในลักษณะเส้นตรง แต่จะเริ่มที่ขั้นตอนหรือกระบวนการใดก็ได้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขอบเขต โดยกำหนดขอบเขตของเป้าหมายไว้ 4 ประการ คือ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนาการบุคคล ความสามารถทางสังคม ทักษะการเรียนรู้ และความชำนาญเฉพาะด้าน

ขั้นที่ 2 การออกแบบหลักสูตร เป็นการตัดสินใจโดยใช้เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขอบเขต พร้อมทั้งพิจารณาข้อมูลอื่น ๆ ประกอบ เช่น ธรรมชาติของวิชา ความสนใจของผู้เรียน และสังคม

ขั้นที่ 3 การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับการนำวิธีการสอนต่าง ๆ ที่ได้ ออกแบบไว้ไปปฏิบัติการสอน รวมทั้งสื่อต่าง ๆ ที่นำไปใช้ต้องเหมาะสมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย การสอน

ขั้นที่ 4 การประเมินหลักสูตร ผู้สอนจะต้องเลือกใช้วิธีการประเมินผลแบบต่าง ๆ เพื่อบอกความก้าวหน้าของผู้เรียน รวมทั้งประสิทธิภาพการสอน ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน รูปแบบ การพัฒนาหลักสูตรของเซอร์และอเล็กซานเดอร์ ดังภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซอร์และอเล็กซานเดอร์

4. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของสกีลเบค (Skilbeck)

สกีลเบค (Skilbeck, 1984 อ้างอิงใน เชาวลิท ชูกำแพง, 2559: 29) ได้เสนอเป็น การพัฒนาหลักสูตรแบบมีมาตรฐานมาจากโรงเรียน ซึ่งเป็นหลักสูตรที่เกิดจากภายใน และ

เป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน ไม่ใช่หลักสูตรที่กำหนดมาจากภายนอก ทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมสำหรับการเปลี่ยนแปลงและการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรที่มีฐานมาจากโรงเรียน เป็นการวางแผน การออกแบบ การนำไปใช้เพื่อให้บังเกิดผลการประเมินผลตามข้อกำหนดการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยสถาบันการศึกษา มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) วิเคราะห์สถานการณ์ (analyse situation) 2) นิยามจุดประสงค์ (define objective) 3) ออกแบบโปรแกรมการเรียนการสอน (design) 4) ขยายความและการนำหลักสูตรไปใช้ (interpret and implementation) และ 5) ประเมินผลการเรียนรู้และการประเมินหลักสูตร (evaluate)

5. การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของวิชัย วงษ์ใหญ่

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543: 77) ได้เสนอรูปแบบและแนวคิดขั้นตอนกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการ และโครงสร้างการออกแบบหลักสูตร
2. ขักร่างเนื้อหาสาระแต่ละกลุ่มประสบการณ์ หน่วยการเรียนรู้ และรายวิชา
3. นำหลักสูตรที่พัฒนาแล้วไปทดลองใช้ในโรงเรียนนำร่อง และปรับปรุงแก้ไข

ข้อบกพร่อง

4. อบรมครู ผู้บริหารทุกระดับ และบุคลากรทางการศึกษา ให้เข้าใจในหลักสูตรใหม่
5. นำหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติการสอนในโรงเรียน และประกาศใช้หลักสูตรโดยมี

กิจกรรมการใช้หลักสูตรใหม่ ดังนี้

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน คือ การจัดทำวัสดุหลักสูตร ได้แก่ เอกสารและอุปกรณ์การเรียนการสอนที่จำเป็น

2. ผู้บริหารจัดการเตรียมสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคลากร วัสดุหลักสูตร และบริการต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่อบรมครูและบุคลากรฝ่ายบริหารหลักสูตร ห้องสมุด ห้องเรียน รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณ

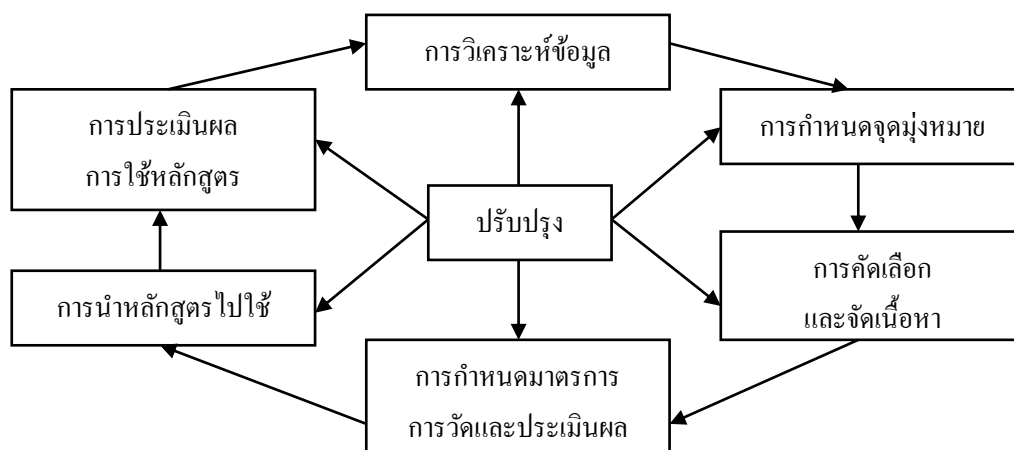
3. การสอน เป็นหน้าที่ของครูปฏิบัติการทั่วไป

4. การประเมินผล ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การประเมินผลการเรียนของนักเรียน และการประเมินผลหลักสูตร โดยการประเมินตั้งแต่เอกสารประกอบ ผลการนำหลักสูตร ไปใช้ และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ซึ่งจะต้องประเมินอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

6. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของสัจด์ อุทรานันท์

สัจด์ อุทรานันท์ (2532: 38) ได้เสนอแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรโดยยึดหลักการพัฒนาหลักสูตรทั้งระบบ โดยแบ่งออกเป็นกรร่างหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการ

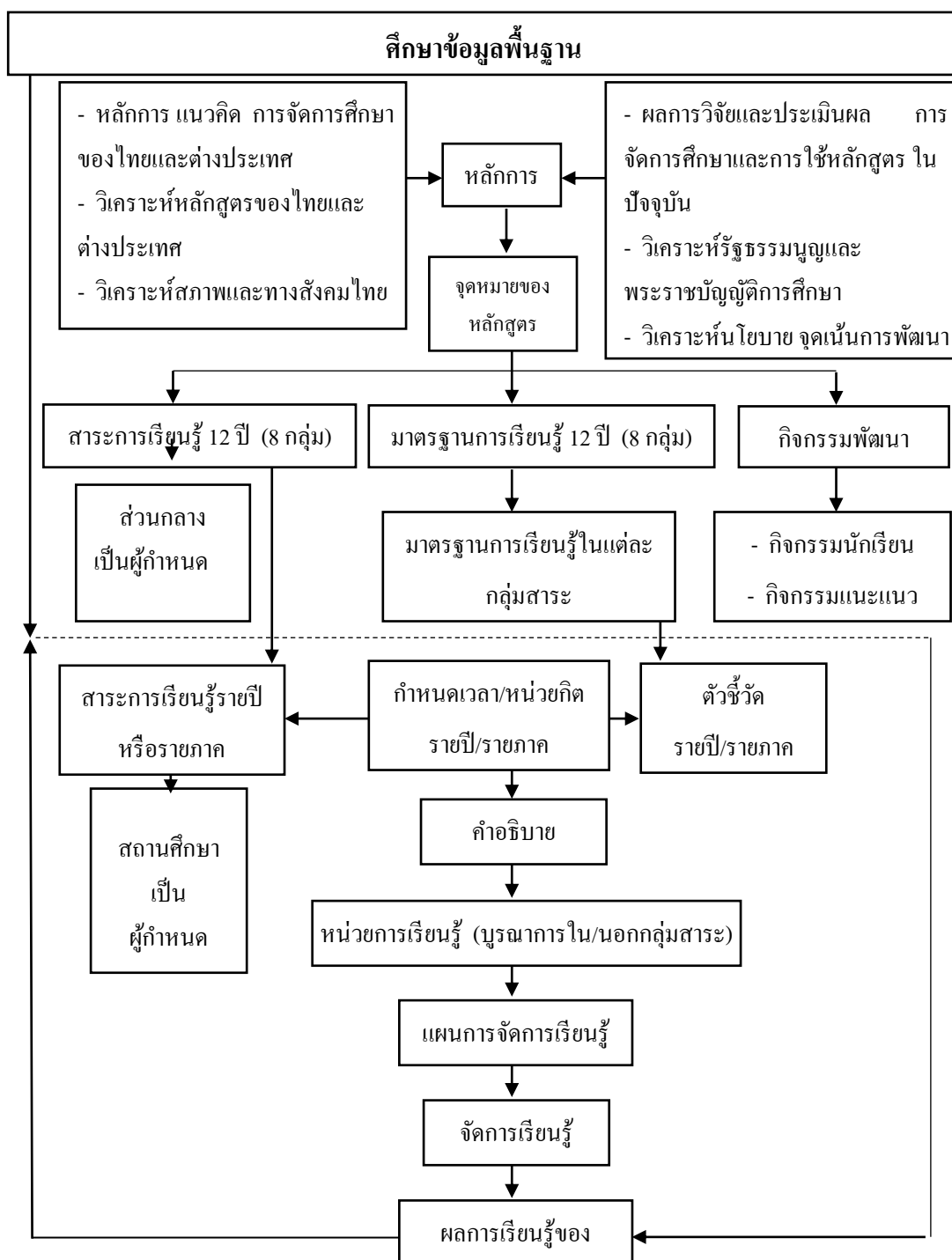
ประเมินผลทั้งระบบ ซึ่งสามารถแสดงเป็นรูปวัฏจักรของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ได้ดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 วัฏจักรกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของสจ๊วต อุทรานันท์

7. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้จัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ขึ้น โดยแบ่งกระบวนการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานออกเป็น 2 ส่วน คือ จากส่วนกลางถึงสถานศึกษา และจากส่วนกลางถึงเขตพื้นที่การศึกษา รายละเอียดดังภาพที่ 2.5

ภาพที่ 2.5 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

จากที่ได้กล่าวไปข้างต้นจึงสรุปได้ว่า รูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรได้มีนักการศึกษาได้เสนอแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถนำมาเป็นรูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรได้ตามขั้นตอน ได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ นำมาวิเคราะห์สภาพปัญหา สำรวจความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม บริบทชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ความต้องการของผู้เรียน 2) การพัฒนาหลักสูตรโดยการนำข้อมูลพื้นฐานมากำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร กำหนดเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ การวัด และประเมินผล 3) การทดลองใช้หลักสูตรเป็นการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ว่าสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ มีข้อบกพร่องในขั้นตอนใดบ้าง 4) การประเมินหลักสูตร เพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมเพียงใด โดยอาศัยวิธีการประเมินตามแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ ของการประเมินผลหลักสูตร

3.6 แนวคิดที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้

1. ความหมายการเรียนรู้

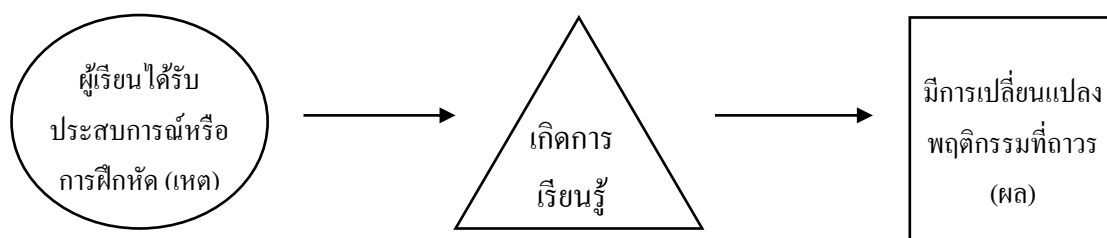
ชนาธิป พรกุล (2545: 53) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างต่อเนื่องหรือการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการแสดงพฤติกรรมในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกปฏิบัติหรือได้รับประสบการณ์

สุพิน บุญสูงศรี (2538: 3) ได้กล่าวถึง การเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการที่บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากประสบการณ์

กาญจนา บุญส่ง (2542: 1 – 12) ได้กล่าวถึงวิธีการเรียนรู้ไว้ 2 ลักษณะคือ

1. การเรียนรู้ด้วยตนเอง คือ การเรียนรู้ที่ต้องศึกษาค้นคว้าและทำความเข้าใจกับสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง โดยไม่มีผู้อื่นมาคอยช่วยเหลือหรือแนะนำ

2. การเรียนรู้โดยมีครูสอน คือ การเรียนรู้ที่ต้องมีบุคคลอื่นเป็นผู้คอยชี้แนะแนวทางหรืออำนวยความสะดวกในการเรียนให้แก่ผู้เรียน ซึ่งประสิทธิภาพของการเรียนรู้ด้วยวิธีนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถและเทคนิคการสอนของครู นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งหมายถึงวิธีการเรียนและความสามารถของผู้เรียน

ภาพที่ 2.6 กระบวนการเกิดการเรียนรู้

ที่มา: กาญจนา บุญส่ง (2542: 1 – 12)

ดังนั้นสรุปได้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่างการฝึกหัด (เหตุ) จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวร (ผล) กระบวนการดังกล่าวอาจแสดงได้ภาพที่ 2.6

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องของบุคคลซึ่งเกิดจากประสบการณ์และการฝึกฝน อบรม จนเป็นเหตุให้เกิดพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปอย่างค่อนข้างถาวร การเรียนรู้เริ่มต้นจากการได้รับประสบการณ์และการฝึกฝน อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกระบวนการทำงานของสติปัญญา ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมอีกทอดหนึ่ง เมื่อบุคคลได้มีโอกาสพบปะกับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ อยู่เสมอก็จะเกิดการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ และมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

2. องค์ประกอบของการเรียนรู้

กฤษณา ศักดิ์ศรี (2530: 481 – 482) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. แรงขับ (Drive) มี 2 ประเภท คือ แรงขับปฐมภูมิ (Primary Drive) เช่น ความหิว กระหาย และแรงขับทุติยภูมิ (Secondary Drive) เป็นเรื่องของความต้องการทางจิตใจและสังคม เช่น ความวิตกกังวล ความต้องการความรัก ความปลอดภัย เป็นต้น ซึ่งแรงขับทั้งสองประเภทมีผลให้เกิดปฏิกิริยาอันจะนำไปสู่การเรียนรู้

2. สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นตัวการทำให้บุคคลมีปฏิกิริยาได้ตอบสนองออกมาและเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมว่าจะแสดงอาการตอบสนองออกมาในลักษณะใด สิ่งเร้าอาจเป็นเหตุการณ์หรือวัตถุ และอาจเกิดภายในหรือภายนอกร่างกายก็ได้ เช่น เสียงนาฬิกาปลุกเร้าให้ตื่น กำหนดวันสอบ เร้าให้เตรียมตัวสอบ

3. อาการตอบสนอง (Response) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกมาเมื่อได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าหรือพูดว่า คือ ผลทางพฤติกรรมของสิ่งเร้าเป็นการกระทำของร่างกาย และอาจเป็นได้ชัดหรือไม่ชัดก็ได้ ซึ่งมักเกิดตามหลังสิ่งเร้าเสมอ

4. สิ่งเสริมแรง (Reinforcement) คือ สิ่งที่มาเพิ่มกำลังให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่าง สิ่งเร้ากับการตอบสนอง เช่น รางวัล การทำโทษ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้มาก อาจแบ่งสิ่งเสริมแรงออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. สิ่งเสริมแรงปฐมภูมิ เป็นสิ่งเสริมแรงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและบำบัดความต้องการหรือลดแรงขับโดยตรง เช่น อาหารเป็นสิ่งเสริมแรงแก่นักคนที่กำลังหิว

2. สิ่งเสริมแรงทุติยภูมิ เช่น เงิน ชื่อเสียง

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบด้านอื่น ๆ อีก เช่น ความพร้อม ความใจ การตั้งใจ ระดับสติปัญญา การฝึก การทำซ้ำ สุขภาพจิต สิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งแตกต่างกันไปตามธรรมชาติของนักจิตวิทยา ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 อย่างเป็นอย่างน้อย ได้แก่ แรงขับ สิ่งเร้า การตอบสนอง และสิ่งเสริมแรง

สุนีย์ ชุมจิต (2548) กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีต้องอาศัยปัจจัยส่งเสริมหลายด้าน คือ

1. ตัวผู้เรียน ได้แก่

1. วุฒิภาวะ คือ การเจริญเติบโตเต็มที่สูงสุดในระยะใดระยะหนึ่งที่พร้อมจะกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย เช่น เด็กที่สามารถเดินได้ในเวลาที่ควรเดินก็พูดได้ว่าเด็กมีวุฒิภาวะที่พร้อมจะเดิน และเมื่อสอนให้เดินในท่าทางต่าง ๆ เด็กก็ทำได้เรียกได้ว่าเด็กเกิดการเรียนรู้แล้ว ดังนั้นวุฒิภาวะจึงเป็นองค์ประกอบในตัวผู้เรียนอย่างหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้

2. ความพร้อม คือ สภาพของคนที่มีวุฒิภาวะ รวมทั้งความสนใจและประสบการณ์เดิมที่จะทำให้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี ดังนั้นความพร้อมจึงทำให้การเรียนรู้ได้ผลดีและรวดเร็ว

3. ประสบการณ์เดิม ผู้ที่มีประสบการณ์มากก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้มาก รวดเร็ว และดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย

4. อายุ นักจิตวิทยา พบว่า ยิ่งอายุมากขึ้นความสามารถในการเรียนรู้จะยิ่งลดลง นั่นคือความสามารถในการเรียนรู้ถึงขีดสูงสุด เมื่ออายุ 20-35 ปี หลังอายุ 35 ปีไปแล้วความสามารถในการเรียนรู้ก็จะลดลงเรื่อย ๆ

5. แรงจูงใจ เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ดี บางคนอาจจะเรียนรู้ได้ดีแต่ไม่เต็มที่ตามความสามารถ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขาดแรงจูงใจ ดังนั้นการเรียนรู้จะได้ผลดีถ้าผู้เรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียน

6. ระดับสติปัญญา ผู้ที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่ำ

7. อารมณ์ ผู้ที่มีอารมณ์ปกติจะสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีอารมณ์ไม่มั่นคงหรือมีความกระวนกระวายใจและวิตกกังวล

8. สภาพร่างกาย ผู้ที่มีสภาพร่างกายปกติก็จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มี ความบกพร่องทางร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด เป็นใบ้ มีโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ เป็นต้น ถ้ายังมีความบกพร่องมากเท่าใดความสามารถในการเรียนรู้ก็จะมึ้น้อยลงเท่านั้น

2. บทเรียน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ได้แก่

1. ความยากง่ายของบทเรียน บทเรียนที่ง่ายจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วกว่าบทเรียนที่ยาก ๆ

2. ความยาวของบทเรียน บทเรียนที่มีความยาวมาก ย่อมทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ช้ากว่าบทเรียนที่มีความสั้น

3. การมีความหมายของบทเรียน บทเรียนที่มีความหมายจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าบทเรียนที่ไม่มีความหมาย

3. วิธีจัดการเรียนการสอน ได้แก่

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็ว ถ้าผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม

2. การใช้เครื่องล่อใจ (Incentive) เช่น การให้รางวัล การแข่งขัน เป็นต้น จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความปรารถนาที่จะเรียนและสนใจในการเรียนดีขึ้น

3. การแนะนำการเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้น ถ้าได้รับการแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสมไม่มากหรือน้อยจนเกินไป เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เป็นตัวของตัวเองและทำให้ผู้เรียนปฏิบัติไม่ถูกต้องได้

4. การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ เช่น การโยงความสัมพันธ์ของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ หรือการนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น ๆ จะทำให้การเรียนรู้คงทนถาวรยิ่งขึ้น

5. ช่วงเวลาในการเรียน ถ้าจัดให้ผู้เรียนได้เรียนในช่วงก่อนพักกลางวันจะช่วยให้เรียนรู้ได้ดีกว่าเรียนในตอนบ่าย

6. การฝึกฝน เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้แล้วมีโอกาสฝึกฝนหรือกระทำซ้ำ ๆ อยู่เสมอ จะทำให้การเรียนรู้สิ่งนั้นมีความมั่นคงถาวรขึ้น

4. สภาพแวดล้อม ได้แก่

1. สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา เช่น บรรยากาศในห้องเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เป็นต้น ถ้าเป็นสภาพแวดล้อมที่ดี จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

2. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ แสงสว่าง อุณหภูมิ ความสะอาด ความเป็นระเบียบในห้องเรียน เป็นต้น สภาพแวดล้อมที่ดีทำให้ผู้เรียนสบายใจสบายกายในการเรียน และส่งผลทำให้การเรียนรู้ดีขึ้นด้วย

จากที่ได้กล่าวมาจึงสรุปได้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยองค์ประกอบและปัจจัยส่งเสริมหลายด้านเกี่ยวกับแรงจูงใจ สิ่งเร้า อาการตอบสนอง สิ่งเสริมแรง และยังต้องอาศัยปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้ในตัวผู้เรียน บทเรียน วิธีการจัดการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อม ซึ่งจะช่วยทำให้การเรียนการสอนบรรลุผลสำเร็จได้

3. การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543: 20) กล่าวว่าไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องการให้เด็กไทยเป็นเด็กดี เด็กเก่ง เด็กมีสุขนั้นเป็นลักษณะของเด็กไทยที่ชาติต้องการ เมื่อเติบโตเป็นเยาวชนไทยก็จะเติบโตด้วยความเป็นคนเก่งคิด เก่งงาน เก่งคน และเก่งเรียน อันเป็นกำลังของชาติ ในปัจจุบันนี้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 เป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ วิถีชีวิต วัฒนธรรม รวมทั้งสิ่งแวดล้อมรอบตัว เป็นยุคที่ต้องสามารถสร้างเด็กไทยให้ยืนอยู่ในเวทีบ้านเราและเวทีโลกได้อย่างมีความสุขและอยู่รอดปลอดภัยกับภัยธรรมชาติ อุบัติภัยต่าง ๆ ได้ ซึ่งการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered Instruction) จึงสอดคล้องกับเด็กไทยในศตวรรษที่ 21 โดยกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การกำหนดจุดหมาย สาระ แหล่งเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลที่มุ่งพัฒนา “คน” และ “ชีวิต” ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

อุดม เชยดีวงศ์ (2545: 53 – 58) กล่าวถึง หลักในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด คือ

1. การวิเคราะห์ปัญหาหรือเป้าหมายของการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อดูว่าอะไรคือปัญหาที่ต้องการหาแนวทางแก้ไข เช่น ในกรณีของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน หรือเป็นการเรียนตามหลักสูตรต่าง ๆ ก็จะต้องร่วมกันวิเคราะห์ว่าผู้เรียนมีเป้าหมายที่จะเรียนรู้เรื่องอะไร วิชาใดของหลักสูตรที่ต้องการที่จะเรียนรู้หัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง หรือหลาย ๆ หัวข้อรวมกัน เมื่อรู้เป้าหมายที่ชัดเจนแล้วจะได้เลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมได้ สำหรับเทคนิคที่ใช้ในการวิเคราะห์

ปัญหาหรือเป้าหมายในการเรียนรู้ร่วมกัน อาจจะใช้วิธีการแผนที่ความคิด (Mind Map) เทคนิคการสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference – F.S.C.) เทคนิคการมีส่วนร่วมแบบใหม่ (New Participatory Method) หรืออาจจะใช้วิธีการอื่น ๆ ที่ครูคุ้นเคยก็ได้

2. การวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน หลังจากวิเคราะห์จนได้ปัญหาหรือความต้องการในการเรียนรู้แล้ว ครูและผู้เรียนจะมาวางแผนการเรียนรู้ร่วมกันว่าน่าจะทำอะไรบ้าง

ทิสนา แชมมณี (2548: 120 – 123) การจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียน และประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับ และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มตัวและได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ อันจะนำผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้ที่แท้จริง

“การเรียนรู้ที่แท้จริง” และ “การมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัว” หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ผู้เรียนเป็นผู้จัดกระทำต่อสิ่งเร้า (สิ่งที่เรียนรู้) มิใช่เพียงรับสิ่งเร้าหรือการมีส่วนร่วมอย่างเป็นผู้รับ (passive participation) เท่านั้น การมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงได้คือการเป็นการเต็มตัวที่เป็นไปอย่างรอบด้านทั้งด้านกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ เพราะพัฒนาการทั้ง 4 ด้านมีความสัมพันธ์ต่อกัน และส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวทางกาย (active participation : physical) คือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เคลื่อนไหวร่างกายทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยวุฒิภาวะของผู้เรียน เพื่อช่วยให้ร่างกายและประสาทการรับรู้ตื่นตัวพร้อมที่จะรับรู้และเรียนรู้ได้ดี

2. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวทางสติปัญญา (active participation – intellectual) คือการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางสติปัญญา หรือสมอง ได้คิด ได้กระทำโดยใช้ความคิดเป็นการใช้สติปัญญาของตนสร้างความหมาย ความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้

3. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวทางอารมณ์ (active participation : emotional) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ที่ช่วยให้ผู้เรียนได้มีการเคลื่อนไหวทางอารมณ์หรือความรู้สึก เกิดความรู้สึกต่าง ๆ อันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีในเรื่องที่เรียนรู้ อารมณ์และความรู้สึกของบุคคลจะช่วยให้การเรียนรู้มีความหมายต่อตนเองและต่อการปฏิบัติมากขึ้น

4. การมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวทางสังคม (active participation : social) คือ การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีการเคลื่อนไหวทางสังคม หรือมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัว เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการทาง

สังคม การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกันจะช่วยขยายขอบเขตของการเรียนรู้ของบุคคลให้กว้างขวางขึ้น และการเรียนรู้จะเป็นกระบวนการที่สนุก มีชีวิตชีวามากขึ้น หากผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น “การเรียนรู้ที่แท้จริง” ในที่นี้ หมายถึง ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจเป็นความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ เจตคติ คุณลักษณะ จากกระบวนการที่บุคคลรับรู้และจัดกระทำต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ เพื่อสร้างความหมายของสิ่งเร้า (สิ่งที่เรียนรู้) นั้นเชื่อมโยงกับความรู้และประสบการณ์เดิมของตน จนเกิดเป็นความหมาย ที่ตนเองเข้าใจอย่างแท้จริงและสามารถอธิบายตามความเข้าใจของตนได้

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวเป็นกระบวนการที่ช่วยนำผู้เรียนไปสู่การเรียนรู้ที่แท้จริง ซึ่งปกติโดยทั่วไปแล้วครูหรือผู้สอนจะจัดการเรียนการสอนเช่นนี้ได้ก็ต้องมีการดำเนินการที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ครูต้องคิดจัดเตรียมกิจกรรมหรือประสบการณ์ ที่จะเอื้อให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มตัวและได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้

2. ในขณะที่ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ครูมักลดบทบาทของตนเองลง และเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือช่วยให้ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ

หลักการและกระบวนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีมีหลากหลาย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้คัดสรรที่สำคัญ ๆ ไว้ส่วนหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาและปฏิรูปการจัดการศึกษาของไทยได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นในมาตราต่าง ๆ โดยเฉพาะตั้งแต่มาตราที่ 22 – 30 เช่น หลักการบูรณาการ หลักการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง หลักการเรียนรู้จากปฏิบัติจริง หลักการเรียนรู้ทักษะกระบวนการต่าง ๆ หลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม หลักการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง เป็นต้น ผู้สอนหรือครูจึงควรศึกษาเพื่อนำหลักการแนวคิดและแนวทางเหล่านั้นมาใช้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และสนองเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 อันเป็นกฎหมายการศึกษาฉบับแรกของประเทศไทย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดการให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เกิดความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวัน และมีคุณสมบัติตรงเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

4. วิธีสอนโดยใช้การสาธิต (Demonstration)

1. ความหมาย

ทิสนา แम्मณี (2548: 330 – 332) ให้ความหมายของวิธีสอนโดยใช้การสาธิต คือ กระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการแสดงหรือทำสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ให้ผู้เรียนสังเกตดูแล้วให้ผู้เรียนซักถาม อภิปราย และสรุป การเรียนรู้ที่ได้จากการสังเกตการณ์สาธิต ซึ่งการจัดการเรียนรู้แบบสาธิต (Demonstration Method) เป็นกระบวนการที่ผู้สอนหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ โดยการแสดงหรือกระทำให้ผู้เป็นตัวอย่างพร้อม ๆ กับการบอกหรืออธิบายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้จากการสังเกต กระบวนการ ขั้นตอนการสาธิตนั้น ๆ แล้วให้ผู้เรียนซักถาม อภิปราย และสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการสาธิต การจัดการเรียนรู้แบบนี้จึงเหมาะสมสำหรับการสอนที่ต้องการให้ผู้เรียนเห็นขั้นตอนของการปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งช่วยให้ผู้เรียนทั้งชั้นได้เห็นการปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องหรือการปฏิบัตินั้นชัดเจนขึ้น

2. องค์ประกอบสำคัญของวิธีสอนสาธิต

ทิสนา แम्मณี (2548: 331 – 332) องค์ประกอบสำคัญของวิธีสอนสาธิต ได้แก่

1. มีผู้สอนและผู้เรียน
2. มีเรื่องหรือสิ่งที่จะสาธิต
3. มีการแสดง การทำให้ผู้เรียนสังเกตดู
4. มีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เกิดจากการสาธิต

ขั้นตอนสำคัญของการสอนสาธิต ได้แก่

1. ผู้สอนแสดงการสาธิต ผู้เรียนสังเกตการณ์สาธิต
2. ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายและสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการสาธิต
3. ผู้สอนประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

เทคนิคต่าง ๆ ในการใช้วิธีสอนโดยใช้การสาธิตให้มีประสิทธิภาพ ได้แก่

1. การเตรียมการ ผู้สอนจำเป็นต้องมีการเตรียมตัวพอสมควร เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างสะดวกและราบรื่น การเตรียมตัวที่สำคัญ คือ ผู้สอนควรมีการซ้อมการสาธิตก่อนเพื่อจะได้เห็นปัญหาและเตรียมแก้ไขหรือป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น และจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และสถานที่ที่จะใช้ในการสาธิต พร้อมทั้งจัดวางไว้อย่างเหมาะสมสะดวกแก่การใช้งาน นอกจากนี้ ควรจัดเตรียมแบบสังเกตการณ์สาธิตและเตรียมคำถามหรือประเด็นที่จะให้ผู้เรียนได้ร่วมคิดและอภิปรายด้วย

2. ก่อนการสาธิต ผู้สอนควรให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สาธิตแก่ผู้เรียนอย่างเพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในสิ่งที่จะสาธิตได้ดี โดยอาจใช้วิธีการบรรยาย หรือเตรียมเอกสารให้รายละเอียดเกี่ยวกับลำดับขั้นตอนที่จะสาธิตหรือใช้สื่อ เช่น วิดีทัศน์ หรือผู้สอนอาจมอบหมายให้ผู้เรียนไปศึกษาเนื้อหาสาระที่จะสาธิตมาล่วงหน้า นอกจากนี้ควรให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนในการสังเกตหรือจัดแบบสังเกตการณ์สาธิตให้ผู้เรียนใช้ในการสังเกต และผู้สอนอาจใช้เทคนิคการมอบหมายให้ผู้เรียนรายบุคคลสังเกตเป็นพิเศษเฉพาะจุด เฉพาะประเด็น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนตั้งใจสังเกตและมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง

3. การสาธิต ผู้สอนอาจใช้วิธีการบรรยายประกอบการสาธิต การสาธิตควรเป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน ใช้เวลาอย่างเหมาะสมไม่เร็วเกินไป ขณะสาธิตอาจใช้แผนภูมิ กระดานดำหรือแผ่นใสประกอบ และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามหรือซักถามผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อกระตุ้นความคิดและความสนใจของผู้เรียน และในบางกรณีอาจให้ผู้เรียนบางคนมาช่วยในการสาธิตด้วย เทคนิคการสาธิตอีกเทคนิคหนึ่ง คือ การใช้การสาธิตเทียบแทนการบรรยายประกอบการสาธิต และอาจมีการสาธิตซ้ำหากผู้เรียนยังไม่เกิดความเข้าใจชัดเจน นอกจากนั้นผู้สอนอาจให้ผู้เรียนเป็นฝ่ายแสดงการสาธิตด้วยก็ได้ ในกรณีที่การสาธิตมีสิ่งที่เป็นอันตราย ผู้สอนจะต้องสอนให้ผู้เรียนรู้และระมัดระวังในเรื่องความปลอดภัยและควรเตรียมการป้องกันแก้ไขปัญหาไว้ด้วย

4. การอภิปรายสรุปการเรียนรู้ หลังจากการสาธิตจบลงแล้ว ผู้สอนควรให้ผู้เรียนรายงานสิ่งในที่ได้สังเกตเห็น มีแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม ผู้สอนควรเตรียมคำถามไว้กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดด้วย ผู้เรียนอภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดที่แต่ละคนได้รับจากการสาธิตของครูและร่วมกันสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ

จากข้อความที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องการให้เด็กไทยเป็นเด็กดี เด็กเก่ง เด็กมีสุขนั้น ต้องมุ่งจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Centered Instruction) ซึ่งการสอนโดยการสาธิต เป็นการฝึกผู้เรียนสังเกตการสาธิตจากผู้สอนและฝึกให้ผู้เรียนอภิปรายและสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการสาธิตซึ่งผู้สอนจะประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการฝึกปฏิบัติ

3.7 แนวคิดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

1. ความหมายของการวัดและการประเมินผล

แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (2557: 85 - 101) รายงานไว้ว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดระดับของการดำเนินงานไว้เป็น 4 ระดับ คือ การวัดและประเมินระดับชั้นเรียน การวัดและประเมินระดับสถานศึกษา

การวัดและประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการวัดและประเมินระดับชาติ ระดับที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้สอนมากที่สุดและเป็นหัวใจของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ผู้เรียน คือ การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

การวัด (Measurement) หมายถึง การกำหนดตัวเลขให้กับวัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียน การจะได้มาซึ่งตัวเลขนั้น อาจต้องใช้เครื่องมือวัด เพื่อให้ได้ตัวเลขที่สามารถแทนคุณลักษณะต่าง ๆ ที่ต้องการวัดได้

การประเมิน (Assessment) หมายถึง กระบวนการเก็บข้อมูล ตีความ บันทึกและใช้ข้อมูลเกี่ยวกับคำตอบของผู้เรียน ที่ทำในภาระงานหรือชิ้นงาน ว่าผู้เรียนรู้อะไร สามารถทำอะไรได้และจะทำต่อไปอย่างไร ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

การประเมินค่าหรือการตัดสิน (Evaluation) หมายถึง การนำเอาข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการวัดหลาย ๆ อย่าง มาเป็นข้อมูลในการตัดสินผลการเรียน โดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ (Criteria) ที่สถานศึกษากำหนด เพื่อประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนว่าผู้เรียนมีความเก่งหรืออ่อนเพียงใด บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการมากน้อยเพียงใด นั่นก็คือการสรุปผลการเรียนนั่นเอง

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในชั้นเรียน (Classroom Assessment) หมายถึง กระบวนการ เก็บรวบรวม วิเคราะห์ตีความ บันทึกข้อมูลที่ได้จากการวัดและประเมิน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยการดำเนินดังกล่าว เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาของการจัดการเรียนการสอนนับตั้งแต่ก่อนการเรียนการสอน ระหว่างการเรียนการสอน และหลังการเรียนการสอน โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด นำผลที่ได้มาตีค่าเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด ในตัวชี้วัดของมาตรฐานสาระการเรียนรู้ของหลักสูตร ข้อมูลที่ได้ก็นำไปใช้ในการให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับ ความก้าวหน้า จุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขผู้เรียน การตัดสินผลการเรียนรู้ในเรื่อง หรือหน่วยการเรียนรู้ หรือในรายวิชา และการวางแผน ออกแบบการจัดการเรียนการสอนของครู

2. ประเภทของการวัดผลและประเมินผล

การทราบว่าการวัดและประเมินผลการเรียนรู้แบ่งประเภทเป็นอย่างไรบ้าง จะช่วยให้ผู้เรียนสอนออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนยิ่งขึ้น ในที่นี้ได้นำเสนอประเภทของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ดังนี้

1. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ จำแนกตามขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และหลังเรียน มี 4 ประเภท ซึ่งมีความแตกต่างกันตามบทบาท จุดมุ่งหมาย และวิธีการวัดและประเมิน ดังนี้

1. การประเมินเพื่อจัดวางตำแหน่ง (Placement Assessment) เป็นการประเมินก่อนเริ่มเรียน เพื่อต้องการข้อมูลที่แสดงความพร้อม ความสนใจ ระดับความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนเพื่อให้ผู้สอนนำไปใช้กำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้วางแผน และออกแบบกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนทั้งรายบุคคล รายกลุ่ม และรายชั้นเรียน

2. การประเมินเพื่อวินิจฉัย (Diagnostic Assessment) เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อค้นหาว่าผู้เรียนรู้อะไรมาบ้าง เกี่ยวกับสิ่งที่จะเรียน สิ่งที่มีมาก่อนนี้ถูกต้องหรือไม่ จึงเป็นการใช้ในลักษณะประเมินก่อนเรียน นอกจากนี้ยังใช้เพื่อหาสาเหตุของปัญหาหรืออุปสรรคต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคลที่มักจะเป็นเฉพาะเรื่อง เช่น ปัญหาการออกเสียงไม่ชัด แล้วหาวิธีปรับปรุงเพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาและเรียนรู้ขั้นต่อไป วิธีการประเมินใช้ได้ทั้งการสังเกต การพูดคุย สอบถาม หรือการใช้แบบทดสอบก็ได้

3. การประเมินเพื่อการพัฒนา (Formative Assessment) เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (Assessment for Learning) ที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดการเรียนการสอนโดยไม่ใช่แค่การทดสอบระหว่างเรียนเป็นระยะ ๆ อย่างเดียว แต่เป็นการที่ครูเก็บข้อมูล การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไม่เป็นทางการด้วย ขณะที่ให้ผู้เรียนทำภาระงานตามที่กำหนด ครูสังเกต ชักถาม จดบันทึก แล้ววิเคราะห์ข้อมูลว่าผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือไม่จะต้องให้ผู้เรียนปรับปรุงอะไร หรือผู้สอนปรับปรุงอะไร เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในการเรียนรู้ตามมาตรฐานหรือตัวชี้วัดการประเมินระหว่างเรียนดำเนินการได้หลายรูปแบบ เช่น การให้ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะในการนำเสนอผลงาน การพูดคุยระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล การสัมภาษณ์ ตลอดจนการวิเคราะห์ผลการสอบ

4. การประเมินเพื่อสรุปผลการเรียนรู้ (Summative Assessment) มักเกิดขึ้นเมื่อจบหน่วยการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนตามตัวชี้วัด และยังใช้เป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบกับประเมินก่อนเรียน ทำให้ทราบพัฒนาการของผู้เรียน การประเมินสรุปผลการเรียนหลักฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ต่าง ๆ เมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้เพื่อตัดสินคุณค่าในการบรรลุวัตถุประสงค์หรือผลลัพธ์การเรียนรู้เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งแสดงถึงมาตรฐานทางวิชาการในเชิงสมรรถนะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์สารสนเทศดังกล่าวนำไปใช้ในการกำหนดระดับคะแนนให้ผู้เรียน รวมทั้งใช้ในการตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตอนปลายปีหรือปลายภาคอีกด้วย การประเมินสรุปผลการเรียนรู้ใช้วิธีการและเครื่องมือประเมินได้อย่างหลากหลาย โดยปกติมักดำเนินการอย่างเป็นทางการมากกว่าการประเมินระหว่างเรียน

2. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้จำแนกตามวัตถุประสงค์ของการประเมินได้ดังนี้

1. การประเมินขณะเรียนรู้ (Assessment as Learning : AaL) คือ กระบวนการรวบรวมหลักฐานข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียนขณะเรียนรู้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนตระหนักในการเรียนรู้ของตน สามารถวางแผนการเรียนรู้กำกับการเรียนรู้วินิจัย ประเมิน และปรับปรุงการเรียนรู้ของตน การให้ผู้เรียนออกแบบแผนการเรียนรู้ฝึกให้ผู้เรียนคิดทบทวนเกี่ยวกับการเรียนรู้และกลยุทธ์ในการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองตลอดเวลา

2. การประเมินเพื่อเรียนรู้ (Assessment for Learning : AfL) คือ กระบวนการรวบรวมหลักฐานข้อมูลเชิงประจักษ์ต่าง ๆ ตามสภาพจริงเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อระบุและวินิจฉัยปัญหาการเรียนรู้และให้ข้อคิดชมที่มีคุณภาพแก่ผู้เรียน เพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ ให้ดีขึ้นโดยใช้วิธีการประเมินหลากหลายและเพื่อให้เข้าใจการเรียนรู้ของผู้เรียนในแง่มุมต่าง ๆ อย่างรอบด้าน อันจะนำไปสู่การปรับการเรียนและเปลี่ยนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. การประเมินผลการเรียนรู้ (Assessment of Learning : AoL) คือ กระบวนการรวบรวมการปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอน

3. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้จำแนกตามวิธีการแปลความหมายผลการเรียนรู้มี 2 ประเภทที่แตกต่างกันตามลักษณะการแปลผลคะแนน ดังนี้

1. การวัดและประเมินแบบอิงกลุ่ม (Norm-Referenced Assessment) เป็นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อนำเสนอผลการตัดสินความสามารถหรือผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยเปรียบเทียบกับตนเองภายในกลุ่มหรือในชั้นเรียน

2. การวัดและประเมินแบบอิงเกณฑ์ (Criterion - Referenced Assessment) เป็นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้เพื่อนำเสนอผลการตัดสินความสามารถหรือผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น

3. ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ชวลิต ชูกำแหง (2553: 96 - 102) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ตามแนวอิงเกณฑ์ แบบทดสอบตามแนวอิงกลุ่ม และ แบบทดสอบภาคปฏิบัติ ไว้ดังนี้

1. ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ตามแนวอิงเกณฑ์ (กรณีแบบเลือกตอบ) มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรสถานศึกษา คู่มือการวัดและประเมินผล วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาสาระสำคัญและผลการเรียนที่คาดหวัง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาวิธีสร้างข้อสอบจากหนังสือเทคนิคการสอนและรูปแบบการเขียนข้อสอบ

ขั้นตอนที่ 3 สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาและผลการเรียนที่คาดหวัง ควรออกข้อสอบไว้ให้มากกว่าที่จะใช้จริง ร้อยละ 50 เช่น ถ้าต้องการ 30 ข้อ ก็ออกไว้ 45 ข้อ การออกข้อสอบดังกล่าวควรแสดงให้เห็นสัดส่วนที่ออกไว้เกินในแต่ละผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

ขั้นตอนที่ 4 นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาว่าวัดได้ตรงตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและครอบคลุมเนื้อหาหรือไม่ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง (Index of Objective Congruence : IOC) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบทดสอบ โดยผู้เชี่ยวชาญพิจารณา ดังนี้

ให้ +1 เมื่อแน่ใจว่าข้อสอบนั้นวัดได้ตรงตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

ให้ 0 เมื่อไม่แน่ใจ

ให้ -1 เมื่อแน่ใจว่าข้อสอบนั้นวัดไม่ได้ตรงตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

ขั้นตอนที่ 5 นำผลการประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับผลการเรียนรู้ที่คาดหวังมาวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้สูตร IOC หรือการหาค่าเฉลี่ยนั่นเอง แล้วเลือกข้อสอบที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 - 1.00 ซึ่งเป็นข้อสอบที่อยู่ในเกณฑ์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาที่ใช้ได้

ขั้นตอนที่ 6 นำแบบทดสอบไปทดลองใช้ ซึ่งต้องไปทดลองใช้กับนักเรียนที่เรียนเนื้อหานั้น ๆ มาแล้ว ซึ่งอาจได้แก่ นักเรียนในระดับที่สูงกว่าหรือถ้าในการวิจัยนั้นมีการทดลองใช้แผนการเรียนรู้ด้วย ก็สามารถนำข้อสอบไปทดลองใช้กับกลุ่มดังกล่าวด้วยยิ่งเหมาะสมมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 7 นำคะแนนที่ได้จากการทดลองใช้มาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก ตามวิธีของเบรนนาน (Brennan) หรือถ้ามีการทดสอบก่อนเรียนด้วย สามารถใช้วิธีของ S-Index ก็ได้ แล้วคัดข้อสอบที่มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 - 1.22 เอาไว้ โดยมีจำนวนข้อครบตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

ขั้นตอนที่ 8 นำข้อสอบที่คัดเลือกไว้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยใช้สูตรของโลเวท (Lovett) หรือสามารถใช้วิธีของคาร์เวอร์ (Carver) ในกรณีที่การทดสอบก่อนและหลังเรียน

ขั้นตอนที่ 9 จัดพิมพ์แบบทดสอบที่ผ่านการตรวจคุณภาพ เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทดลองจริง

2. ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบตามเนวอิงกลุ่ม

ขั้นตอนในการสร้างแบบทดสอบตามเนวอิงกลุ่มที่ใช้ในงานวิจัยทางหลักสูตรและการสอน โดยส่วนใหญ่จะเป็นการมุ่งวัดตัวแปรที่นอกเหนือจากผลสัมฤทธิ์ ตัวอย่างเช่น ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งตัวแปรเหล่านี้ไม่สามารถหาจุดตัดได้ว่าใครเป็นผู้รอบรู้หรือไม่รอบรู้ ดังนั้นในกระบวนการสร้างแบบทดสอบดังกล่าวจึงสร้างและหาคุณภาพตามเนวอิงกลุ่ม ซึ่งมีขั้นตอนเหมือนกับการสร้างแบบทดสอบตามเนวอิงเกณฑ์ แต่จะแตกต่างเรื่องรายละเอียด ตลอดทั้งการหาคุณภาพของเครื่องมือ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 และ 2 มีวิธีการเหมือนกับการสร้างแบบทดสอบอิงเกณฑ์

ขั้นตอนที่ 3 ในการสร้างข้อสอบมีหลักการเหมือนเดิม คือ สร้างไว้มากกว่าที่จะใช้จริง เพียงแต่การสร้างข้อสอบจะสัมพันธ์ไปกับตัวแปรที่ผู้วิจัยสนใจ กล่าวคือ สร้างตามนิยามแต่ละด้านของตัวแปรนั้น ตัวอย่างเช่น ผู้วิจัยจะสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ก็จะแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ความสำคัญ ความสัมพันธ์ และหลักการ

ขั้นตอนที่ 4 นำแบบทดสอบไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาว่า ข้อสอบวัดได้ตรงตามนิยามหรือไม่ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับนิยามหรือประเด็นนั้น ซึ่งในที่นี้หมายถึงดัชนีความสอดคล้อง (Index of Congruence : IOC) ซึ่งเป็นการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบทดสอบ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาซึ่งแบบฟอร์มในการให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา มีลักษณะเช่นเดียวกับแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ แต่เปลี่ยนจากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังเป็นนิยามเชิงตัวแปรนั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 5 นำแบบทดสอบไปทดลองใช้ แล้วนำมาหาคุณภาพตามเนวอิงกลุ่ม ได้แก่ การหาคุณภาพรายข้อ โดยพิจารณาค่าความยากง่าย (p) อำนาจจำแนก (r) จากนั้นนำข้อสอบที่คัดเลือกไว้มาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับโดยนิยมใช้สูตรของคูเดอร์-ริชาร์สัน (KR-20) ในกรณีทีวัดครั้งเดียวและใช้สูตรสหสัมพันธ์อย่างง่ายของเพียร์สัน (r_{xy}) ในกรณีที่มีการทดสอบเพื่อหาความเชื่อมั่นสองครั้ง (test-retest Method)

ขั้นตอนที่ 6 จัดพิมพ์แบบทดสอบที่ผ่านคุณภาพแล้ว และนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการทดลองจริง

3. แบบทดสอบภาคปฏิบัติ

ในบางงานวิจัยที่เป็นการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งมีลักษณะธรรมชาติวิชาที่เน้นการปฏิบัติ จำเป็นต้องใช้แบบทดสอบภาคปฏิบัติ ซึ่งสามารถสร้างได้ตามขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดภาคปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์เนื้อหาและเลือกงานที่จะทำการวัดภาคปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาที่จะวัด ความคิดรวบยอด และผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

ขั้นตอนที่ 4 กำหนดรายการต่าง ๆ ที่จะวัดในแต่ละขั้นตอน (นิยามวางแผนไว้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียม ขั้นปฏิบัติงาน และขั้นผลงานและกิจนิสัย) และกำหนดสัดส่วนคะแนนในแต่ละขั้นตอนและเกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละรายการย่อย จากแบบสังเกตการวัดภาคปฏิบัติที่สร้างขึ้น

ขั้นตอนที่ 5 นำตารางความสัมพันธ์ที่วิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 3 และเกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละรายวิชาย่อยไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา

ขั้นตอนที่ 6 นำผลการประเมินมาหาค่าเฉลี่ยและปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือด้วย

ขั้นตอนที่ 7 จัดพิมพ์เครื่องมือวัดภาคปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 8 ทำการทดลองครั้งที่ 1 ผู้วิจัยนำแบบวัดภาคปฏิบัติไปทดลองใช้ (try out) กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 20 - 40 คน ซึ่งมีผู้สังเกตให้คะแนน จำนวน 2 คน ได้แก่ ผู้วิจัยและผู้ร่วมประเมิน ซึ่งได้ซักซ้อมทำความเข้าใจแบบวัดดังกล่าวเพื่อให้ตรงกับความเป็นจริง

ขั้นตอนที่ 9 นำคะแนนที่ได้จากการสังเกตของผู้สังเกตมาหาคุณภาพ ดังนี้

1. หาค่าความเชื่อมั่นของผู้สังเกต จำนวน 2 คน ถ้าแบบสังเกตเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ใช้สูตรสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ถ้าแบบสังเกตเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) จะได้ความถี่ การหาความเชื่อมั่นของผู้สังเกต 2 คน จะใช้สูตรของสก็อตต์

2. หาความเชื่อมั่นของแบบสังเกตโดยใช้สูตรแอลฟาของครอนบาค

ขั้นตอนที่ 10 จัดพิมพ์แบบวัดภาคปฏิบัติเพื่อนำไปเก็บข้อมูลหรือทำการทดลองต่อไป

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นการกำหนดตัวเลขให้กับวัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้เรียน โดยผ่านกระบวนการเก็บข้อมูล ดีความ บันทึกและใช้ข้อมูลเกี่ยวกับคำตอบของผู้เรียน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กำหนดระดับของการดำเนินงานไว้เป็น 4 ระดับ คือ การวัดและประเมินระดับชั้นเรียน การวัดและประเมินระดับสถานศึกษา การวัดและประเมินระดับเขตพื้นที่การศึกษา และการวัดและประเมินระดับชาติ ระดับที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้สอนมากที่สุดและเป็นหัวใจของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ผู้เรียน คือ การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน ซึ่งการวัดและประเมินผลการเรียนรู้สามารถจำแนกตามขั้นตอนการจัดการเรียนการสอน จำแนกตามวัตถุประสงค์ และจำแนกตามวิธีการแปลความหมายผลการเรียนรู้ โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ตามแนวอิงเกณฑ์ แบบทดสอบตามแนวอิงกลุ่ม และแบบทดสอบภาคปฏิบัติ ดังนั้นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้จึงเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างยิ่ง

3.8 แนวคิดที่ใช้ในการประเมินหลักสูตร

มีนักการศึกษาได้ให้แนวคิดในการประเมินไว้หลายท่าน ซึ่งชวลิต ชูก่าแพง, (2559: 119-125) ได้เสนอรูปแบบการประเมินหลักสูตร ดังนี้

1. รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) หรือ CIPP Model

รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) หรือ CIPP Model เน้นให้ข้อมูลการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านบริบท (C : Context) เป็นการประเมินเกี่ยวกับสถานะแวดล้อมความต้องการจำเป็นของบุคคลหรือหน่วยงาน ตลอดจนความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายหลักสูตรเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ วางแผน กำหนดหลักสูตร และกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น (I : Input) เป็นการประเมินความเหมาะสมของโครงสร้างเนื้อหาหลักสูตร ทรัพยากรสนับสนุนต่าง ๆ ห้องเรียน สื่อการเรียนการสอน หรือสิ่งแวดลอมที่เอื้อต่อหลักสูตร เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน โครงสร้าง เนื้อหา และการจัดเตรียมทรัพยากรสนับสนุนต่าง ๆ

3. ด้านกระบวนการ (P : Process) เป็นการประเมินเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัด และประเมินผล เพื่อตัดสินใจนำหลักสูตรไปปฏิบัติ และปรับปรุงแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการบริหาร การจัดการเรียนการสอน การวัด และการประเมิน

4. ด้านผลผลิต (P : Product) เป็นการประเมินเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร และการบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อตัดสินใจทบทวนหลักสูตรปรับปรุง ขยาย หรือยุบหลักสูตร

ดังนั้นสรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) หรือ CIPP Model เน้นเกี่ยวกับหลักสูตร 4 ด้าน คือ 1. ด้านบริบท (C : Context) 2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น

(I : Input) 3. ด้านกระบวนการ (P : Process) และ 4. ด้านผลผลิต (P : Product)

2. รูปแบบการประเมินของโรเบิร์ต อี. สเตค (Robert E. Stake)

โรเบิร์ต อี. สเตค ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรเน้นเกณฑ์มาตรฐานเป็นตัวตั้ง โดยได้นำ 2 ส่วนมาพิจารณา คือ

1. การตั้งเกณฑ์ในการวิเคราะห์หลักสูตร โดยวิเคราะห์เพื่อประเมินผลหลักสูตร 3 ด้าน คือ 1. ด้านสิ่งที่มีมาก่อน หมายถึง สิ่งใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับผลที่ได้รับจากหลักสูตรที่มีอยู่ก่อน 2. ด้านกระบวนการในการสอน หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับนักเรียน และ 3. ด้านผลที่เกิดขึ้น หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการใช้หลักสูตรนั้น

2. การหาข้อมูลมาประกอบหลังจากที่ได้เกณฑ์ขึ้นมา เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการประเมินผลหลักสูตรแล้ว ผู้ประเมินจะต้องทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่มาประกอบการพิจารณา ข้อมูลที่ได้จะนำมาทำการข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการบรรยายหลักสูตร (Description Matrix) ซึ่งประกอบด้วย 1. ผลที่คาดหวัง โดยการวิเคราะห์หลักสูตร และ 2. ผลที่เกิดขึ้นโดยการบรรยายการใช้หลักสูตรในด้านปัจจัย (Antecedents) การปฏิบัติ (Transactions) และผลลัพธ์ (Outcomes) ส่วนที่สองเป็นการตัดสินคุณค่าของหลักสูตร (Judgment Matrix) ซึ่งประกอบด้วย 1. การกำหนดมาตรฐานของหลักสูตร และ 2. การตัดสินคุณค่าของหลักสูตรในด้านปัจจัยการปฏิบัติและผลลัพธ์

ดังนั้นสรุปได้ว่าแนวคิดของโรเบิร์ต อี. สเตค มีการพิจารณาข้อมูลเพื่อประเมินหลักสูตร 3 ด้าน คือ 1. ด้านสิ่งที่มีมาก่อน 2. ด้านกระบวนการในการเรียน และ 3. ด้านผลผลิตหรือผลลัพธ์

3. รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler)

ไทเลอร์ (Tyler) มีรูปแบบการเน้นการตัดสินคุณค่าของจุดมุ่งหมาย เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในแผนงาน โครงการหรือหลักสูตร การประเมินจึงมีลักษณะของการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจริงกับผลที่คาดหวังไว้ มีขั้นตอนการประเมินดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายทั่วไปแบบกว้าง ๆ โดยการวิเคราะห์ปัจจัย องค์ประกอบต่าง ๆ คือ ผู้เรียน สังคม เนื้อหาสาระ และปัจจัยที่กำหนดขอบเขตของจุดมุ่งหมาย ได้แก่ จิตวิทยาการเรียนรู้ และปรัชญาการศึกษา

2. กำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะหรือจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่ต้องการวัดภายหลังจากการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

3. กำหนดสถานการณ์ที่แสดงความสำเร็จของจุดมุ่งหมาย

4. พัฒนาและเลือกเทคนิคการวัดให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด

5. กำหนดเนื้อหาหรือประสบการณ์การศึกษาเพื่อให้สอดคล้องและบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนด

6. รวบรวมข้อมูลที่เป็นผลงานของนักเรียน

7. เปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการวัดกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้

8. ถ้าไม่บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้จะต้องมีการตัดสินใจ ปรับปรุงหลักสูตรหรือยกเลิก ถ้าบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ก็จะใช้เป็นข้อมูลการพัฒนาหลักสูตร

จากข้อความที่ได้กล่าวมาข้างต้นจึงได้ว่า การประเมินหลักสูตร มีขั้นตอนค่อนข้างซับซ้อนมาก จึงควรกำหนดอย่างชัดเจนและละเอียดว่าจะประเมินอะไร ซึ่งการหาข้อมูลก็เป็น

สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการประเมินหลักสูตร การรวบรวมข้อมูลมาเพื่อกำหนดเกณฑ์และกำหนดเครื่องมือในการประเมินจะต้องทำให้รอบคอบ การวิเคราะห์ผลการประเมินก็ต้องทำอย่างระมัดระวังเพื่อการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกการประเมินหลักสูตรตามแนวคิดของของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) หรือ CIPP Model เน้นเกี่ยวกับหลักสูตร 4 ด้าน คือ 1. ด้านบริบท (C : Context) 2. ด้านปัจจัยเบื้องต้น (I : Input) 3. ด้านกระบวนการ (P : Process) และ 4. ด้านผลผลิต (P : Product)

3.9 หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการนวดสปาเกลือเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการนวดสปาเกลือและการการเห็นคุณค่าในตนเอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา)

แนวคิด

หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการนวดสปาเกลือเพื่อเสริมสร้างทักษะอาชีพและการเห็นคุณค่าในตนเอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) ฉบับนี้ผู้จัดทำได้พัฒนาขึ้นตามหลักเกณฑ์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กระทรวงศึกษาธิการ โดยจัดทำในสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ซึ่งจะเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง จนเกิดทักษะการทำงาน และมีเจตคติที่ดีในการทำงานและการประกอบอาชีพในชุมชนของตนเองอย่างมีความสุขและมีองค์ประกอบหลักสูตร ดังนี้ แนวคิด หลักการ จุดหมาย ผลการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างหลักสูตร ขอบข่ายสาระการเรียนรู้ เวลาเรียน แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติ หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อมุ่งพัฒนาความรู้และทักษะปฏิบัติ นวดสปาเกลือจนเกิดเจตคติที่ดี ในการเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของท้องถิ่น จนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นจนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

หลักการ

หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การนวดสปาเกลือเพื่อเสริมสร้างทักษะอาชีพและการเห็นคุณค่าในตนเอง ของนักเรียนโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) มีหลักการเหมือนกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ที่สำคัญคือ

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มีจุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐาน ของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสดำเนินการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ

3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้ เวลาและการจัดการเรียนรู้

5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

จุดหมาย

มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ มีทักษะในการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การนวดสปาเกลือ และเห็นคุณค่า ความสำคัญของท้องถิ่น จนเกิดความภาคภูมิใจ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการนวดสปาเกลือ มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

2. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะการนวดสปาเกลือไปใช้ประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมได้อย่างเหมาะสม

3. เพื่อให้ผู้เรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อการนวดสปาเกลือและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม

4. เพื่อให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของท้องถิ่น จนเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่น

ผลการเรียนรู้

1. อธิบายประวัติความเป็นมา ความหมาย ประโยชน์ของการนวดสปาเกลือ
2. อธิบายคุณธรรมและจรรยาบรรณของวิชาชีพสำหรับผู้นวด
3. อธิบายส่วนประกอบโครงสร้างฝ่าเท้าและจุดสะท้อนฝ่าเท้า
4. อธิบายจุดสะท้อนอวัยวะของร่างกายบนฝ่าเท้า
5. เห็นประโยชน์ของการกดจุดสะท้อนอวัยวะของร่างกายบนฝ่าเท้า
6. อธิบายชนิดและลักษณะของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการนวดสปาเกลือ
7. เลือกใช้วัสดุ อุปกรณ์ และการบำรุงรักษาเครื่องมือที่ใช้ในการนวดสปาเกลือ
8. เห็นประโยชน์ของการเลือกใช้ และบำรุงรักษาวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในนวดสปาเกลือ
9. อธิบายขั้นตอนในการนวดสปาเกลือ
10. ปฏิบัติห่อฝ่าเท้าด้วยผ้า
11. ปฏิบัติการนวดสปาเกลือ

ตารางที่ 2.2 โครงสร้างหลักสูตร/เวลาเรียน

หน่วยการเรียนรู้ที่	สาระการเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง	
		ความรู้	ปฏิบัติ
1. ตามรอยเท้า	(ทดสอบผลการเรียนรู้ก่อนเรียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการนวดสปาเกลือ)	1	
	- ประวัติความเป็นมาของการนวดสปาเกลือ - ความหมายและประโยชน์ของการนวดสปาเกลือ - คุณธรรมและจรรยาบรรณของวิชาชีพสำหรับผู้นวด	1	
2. เจาะท่อนร่าง	- ส่วนประกอบของโครงสร้างฝ่าเท้า - จุดสะท้อนอวัยวะของร่างกาย บนฝ่าเท้า	1	1
3. วางเครื่องมือ	- ชนิดและลักษณะของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการนวดสปาเกลือ - การเลือกใช้ บำรุงรักษาและการจัดเก็บวัสดุที่ใช้ในการนวดสปาเกลือ	1	
4. สือด้วยมือและไม้	- ขั้นตอนของการนวดสปาเกลือ ด้วยมือ ตามหลักวิธีการ - ขั้นตอนการนวดกดจุด ด้วยอุปกรณ์ตามหลักวิธีการ - ปฏิบัติการนวดสปาเกลือ (ทดสอบผลการเรียนรู้หลังเรียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการนวดสปาเกลือ)	1	14
รวม		20 ชั่วโมง	

4. แนวทางการนวดสปาเกลือ

การนวดนับเป็นภูมิปัญญาอันล้ำค่าของคนไทยที่สืบทอดกันมา ซึ่งจะเห็นว่าการนวดมีบทบาทในการรักษาโรคตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากการช่วยเหลือกันเองภายในครอบครัว เช่น สามีนวดให้ภรรยา ภรรยาช่วยนวดให้สามี ลูกหลานนวดให้พ่อแม่ หรือปู่ย่า ตายาย มีการใช่วิธีต่าง ๆ หรืออุปกรณ์ในการนวด เพื่อช่วยให้ใช้น้ำหนักได้มากขึ้น เช่น นมสาวไม้กดจุด จนได้รับความนิยมและเชื่อถือ จนเกิดอาชีพหมอนวดในที่สุด จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับการนวดที่เก่าแก่ที่สุด คือ ศิลาจารึกสมัยสุโขทัยที่ขุดพบที่ปามะม่วง ตรงกับสมัยพ่อขุนรามคำแหง มีรอยจารึกเป็นรูปการนวด โดยการนวด เมื่อถึงยุคสมัยกรุงศรีอยุธยา รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การแพทย์แผนไทยเจริญรุ่งเรืองมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนวดแผนไทย จนมีปรากฏในทำเนียบศักดินาข้าราชการฝ่ายทหารและพลเรือนที่ตราขึ้นในปี พ.ศ. 1998 มีการแบ่งกรมหมอนวดเป็นฝ่ายขวา – ซ้าย เป็นกรมๆ ที่ค่อนข้างใหญ่ มีหน้าที่ความรับผิดชอบมากและต้องใช้หมอมากกว่ากรมอื่น ๆ ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ การแพทย์แผนไทยได้สืบทอดรูปแบบต่อจากสมัยอยุธยาแต่เอกสารและวิชาความรู้บางส่วนได้สาบสูญไป เนื่องจากภาวะสงครามทั้งถูกจับไปเป็นเชลยอีกส่วนหนึ่งด้วย แต่อย่างไรก็ตามหมอกกลางบ้านและหมอพระที่อยู่ตามหัวเมืองยังมีอีกเป็นจำนวนมาก จึงถ่ายทอดการระดมในชั้นหลังพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงโปรดปั้นรูปถาถมิดคน ซึ่งเป็นรูปหล่อด้วยสังกะสีผสมดินเผาเพิ่มเติมจนครบ 80 ท่าและจารึกสรรพวิชาการนวดไทยลงบนแผ่นหินอ่อน 60 ท่า แสดงถึงจุดนวดอย่างละเอียด ประดับบนผนังศาลารายและบนเสาหินภายในวัดโพธิ์ ต่อมารัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จากหลักฐานการแบ่งส่วนราชการยังคงมีกรมหมอนวดเช่นเดียวกับสมัยอยุธยา และทรงโปรดให้หมอยาและหมอนวดถวายการรักษาความเจ็บป่วยยามทรงประจวร แม้เสด็จประพาสแห่งใดจะต้องมีหมอถวายงานนวดทุกครั้ง ได้ชำระตำราการนวดไทยและเรียกตำราแพทย์หลวงหรือแพทย์ในพระราชสำนัก ครั้งเมื่อการแพทย์แผนตะวันตกเข้ามาในสังคมไทยการนวดจึงหมดบทบาทจากราชสำนักในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนหมอนวดแบบชาวบ้านยังคงใช้การนวดแบบดั้งเดิมที่ได้รับการเรียนรู้ สืบทอดจากบรรพบุรุษ

4.1 ความหมายของการนวด

สปา มีรากศัพท์มาจาก Sanus Per Acqua ซึ่งเป็นคำในภาษาละติน หมายถึง การมีสุขภาพดีด้วยน้ำ หรือ การดูแลสุขภาพสุขภาพโดยใช้น้ำเป็นหลักในการบำบัด ไม่ว่าจะเป็นการอาบน้ำแร่ แช่น้ำเย็น การอบไอน้ำ การนวดตัวด้วยน้ำ เป็นต้น (วินิจ รังผึ้ง, 2546: 39)

สปา หมายถึง การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และจิตวิญญาณ ด้วยวิธีทางธรรมชาติ เพื่อให้ร่างกายรู้สึกผ่อนคลาย โดยใช้น้ำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ ผสมผสาน

กับการใช้ศาสตร์สัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส (เอกสารความรู้ผู้ดำเนินการสปาเพื่อสุขภาพ.: 7)

ตามคำนิยามของ The International Spa Association (ISPA) สปาเพื่อสุขภาพประกอบไปด้วย องค์ประกอบสำคัญ 10 ประการ ได้แก่ (เอกสารความรู้ผู้ดำเนินการสปาเพื่อสุขภาพ. : 14)

1. น้ำ (Water) สามารถนำไปใช้ได้หลายรูปแบบ เช่น การดื่มน้ำ เป็นต้น และการใช้น้ำภายนอก เช่น การอบไอน้ำ การแช่ การอาบน้ำ หรือการใช้น้ำมาเป็นส่วนประกอบในการให้บริการอื่น รวมทั้งการตกแต่ง สถานประกอบการสปาด้วยน้ำ

2. การบำรุงร่างกาย (Nourishment) เช่น อาหารเพื่อสุขภาพ เครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ และสารอาหารบำรุงสุขภาพ เป็นต้น

3. การเคลื่อนไหว และการออกกำลังกาย (Movement and exercise) การเคลื่อนไหวร่างกายในท่าทางต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ต่อระบบการทำงานของอวัยวะที่สำคัญ และ สร้างความสดชื่นกระปรี้กระเปร่า เช่น การออกกำลังกายแบบต่างๆ การผ่อนคลายกล้ามเนื้อ และการให้บริการห้องออกกำลังกาย (Fitness) เป็นต้น

4. การสัมผัส (Touch) การสัมผัสที่สื่อสารความรู้สึกต่างๆ ให้ความรู้สึกที่อบอุ่น ผ่อนคลายและบำบัดอาการ ปวดเมื่อย เช่น การนวดกล้ามเนื้อ การนวดศีรษะ การนวดเท้า เป็นต้น

5. การบูรณาการ (Integration) เป็นการบูรณาการกิจกรรมสุขภาพที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกันระหว่าง กาย จิตใจ จิตวิญญาณกับสภาพแวดล้อม เช่น โยคะ เป็นต้น

6. ศาสตร์ด้านความงาม (Aesthetics) การบำรุงรักษาความงามกับกระบวนการที่ใช้ผลิตภัณฑ์ พืชพรรณธรรมชาติ สมุนไพรต่างๆ ที่มีผลต่อความงาม เช่น การดูแลผิวหนัง เป็นต้น

7. สภาพแวดล้อม (Environment) สถานประกอบการสปา มีสภาพแวดล้อมที่ดี สภาพภูมิอากาศที่เหมาะสม มีการระบายอากาศที่ดี การออกแบบตกแต่งได้บรรยากาศที่ดี ทำให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย

8. การแสดงออกถึงศิลปวัฒนธรรม (Art , Culture and Social) เป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์ที่สร้างสรรค์ และความประทับใจ ที่แสดงออกถึงศิลปะ และวัฒนธรรม ในการให้บริการ

9. เวลา และจังหวะ (Time, Space and Rhythms) ความตระหนักถึงการใช้ระยะเวลาและจังหวะชีวิต ในการดูแลสุขภาพให้ตนเอง มีเวลาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีต่อสุขภาพโดยสอดคล้องกับวงจรธรรมชาติ

10. ระบบการบริหารจัดการที่ดี (Management and Operation System) มีการบริหารงานอย่างเป็นระบบ และมีการจัดการในสถานประกอบการสปาเป็นอย่างดี

ประเวศ วสี ได้กล่าวว่า "การนวด (massage) หมายถึง การใช้มือทำการบีบกด ไปตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เพื่อช่วยบำบัด ลดอาการเจ็บปวด ลดอาการบวม ซึ่งเกิดการเกร็งตัวของเอ็นกล้ามเนื้อหรือการคั่งของของเสียในเนื้อเยื่อ การคั่งของโลหิตใต้ผิวหนัง เพื่อช่วยลดหรือแก้ไขอาการ คัดขัด ช่วยให้การคัดขัดสามารถเคลื่อนไหลได้ ช่วยให้ผิวหนังเกิดความรับรู้ มีความรู้สึกดีขึ้น ช่วย ให้กล้ามเนื้อถ่ายเทของเสียทำให้การไหลเวียนของโลหิต น้ำเหลืองดีขึ้น ตลอดจนแก้ไข ปรับปรุง รูปร่าง, รูปทรงที่ผิดปกติ และช่วยปรับปรุงระบบหายใจให้

พินิจ จันทร (2559:39) การกดจุดสะท้อนหรือที่เรียกสั้น ๆ ว่า กดจุด คือ การใช้มือหรือข้อต่อกระดูกนิ้วมือ โดยเฉพาะนิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้ ซึ่งเป็นนิ้วมือหลักที่ใช้มากที่สุด กดลงบนหน้าเท้าบริเวณตำแหน่งที่ส่งผลสะท้อนไปยังอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เพื่อใช้สำหรับบำบัดรักษาโรคภัยต่าง ๆ อันเกิดขึ้นในร่างกายของคนเรา

มูลนิธิแพทย์แผนไทยพัฒนา (2544: 274) การนวดฝ่าเท้าเป็นศิลปะในการวินิจฉัยและรักษาโรคที่ชาวตะวันออก จีน อินเดีย ใช้กันมานานมากกว่า 300 ปีก่อนคริสตกาล และคงเกิดขึ้นมาพร้อม ๆ กับการกดจุดฝังเข็มต่อมาความรู้ได้แพร่ไปทั่วอเมริกาและยุโรป ชาวอเมริกันชื่อ Dr.William H. Fitzgerald ผู้เชี่ยวชาญทางหู คอ จมูก ได้สนใจการรักษาแบบนี้และเรียกว่า Zone therapy ซึ่งเป็นการกดนวดไปบนบริเวณหนึ่งแล้วส่งผลไปยังอีกที่หนึ่ง ซึ่งอยู่ไกล ต่อมาชาวอเมริกันชื่อ Eunice D.Ingham ได้พัฒนาการสอนของ Fitzgerald ในปี ค.ศ. 1930 และได้ให้ความสนใจมากที่สุดในเรื่อง การนวดฝ่าเท้า ซึ่งพัฒนาเทคนิควิธีต่าง ๆ อย่างมาก จนได้เรียกชื่อว่า Ingham Reflex Method of Compression Massage การนวดแบบ Ingham ปัจจุบันเรียก Reflexology กว้างขวางมาก และ นิยมกันทั้งตะวันตกและอเมริกัน ผู้นำคนนับร้อยคนมีผู้สนใจศึกษาอย่างมากทั้งในเบลเยียมและฝรั่งเศส

ประโยชน์ของการกดจุดสะท้อน

พินิจ จันทร (2559: 39) กล่าวถึงผลดีที่ได้รับจากการกดจุดสะท้อน โดยรวมที่เห็นได้ชัดคือ

1. ทำให้การไหลเวียนของโลหิตดีขึ้น เพราะฝ่าเท้าเป็นศูนย์รวมของอวัยวะต่าง ๆ มีเส้นประสาทเชื่อมโยงถึงกันหมด
2. เป็นวิธีการรักษาแบบง่าย ๆ ไม่ต้องใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ใด ๆ ไม่ต้องพกพาสิ่งใด ธรรมชาติสร้างให้เรามาแล้ว
3. เรียนรู้ได้ง่าย และไม่จำกัดอายุ เพศ หรือการศึกษาใช้กับทุกโรค แต่ไม่ใช่โรคที่มีอาการรุนแรง

4. ไม่มีสารตกค้างใด ๆ ขณะรักษาใช้ครีมเป็นตัวหล่อลื่นเพื่อลดการเสียดสีของผิวหนัง

5. เกือบจะเรียกได้ว่าไม่มีอันตรายใด ๆ เพราะการกดจุดถูกวิธี จะไม่มีการฟกช้ำ อาการเจ็บที่จุดสะท้อนจะหายไปเมื่อหยุดกด

6. ช่วยลดการใช้ยา เงินทองไม่รั่วไหล

7. สร้างความอบอุ่นให้แก่ครอบครัว และผู้ใกล้ชิดที่ได้รับการรักษา ช่วยดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน

8. ตามธรรมชาติแทบจะไม่มีเลยที่ร่างกายของเราจะมีอาการเจ็บป่วยทั้งสองแขน หรือสองขาในเวลาเดียวกัน จึงควรเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากอวัยวะร่างกายให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองอย่างเต็มที่

พินิจ จันทร (2559: 41) กล่าวถึงบัญญัติ 10 ประการ ข้อควรระวังในการกดจุด ดังนี้

1. ผู้กดจุดจะต้องศึกษาวิธีการกดจุดให้ถูกต้อง การกดผิดทิศทางจะมีผลเสียเกิดอาการอักเสบของกล้ามเนื้อและลมปราณติดขัดได้ และห้ามกดกระดูก เพราะไม่ใช่จุดสะท้อน

2. ในการเริ่มต้นกดจุด จะต้องทำที่จุดหัวใจก่อน โดยเริ่มกดแต่เบา ๆ และสังเกตสีหน้าของลูกค้ำว่าหน้าซีด หรือมีอาการคล้ำจะเป็นลมหรือไม่ ถ้าจะเป็นลม จะต้องหยุดแล้วให้นั่งพัก

3. หลังจากรับประทานอาหารอิ่มแล้ว ภายใน 1 ชั่วโมงควรจะพักผ่อนไม่ควรทำงานใด ๆ แม้กระทั่งงานที่ต้องใช้ความคิด เพราะจะมีผลกระทบกระเทือนต่อกระเพาะอาหาร ซึ่งมีเส้นประสาทอยู่ที่ผนังกระเพาะมากมาย การกดจุดจึงควรงดเว้น

4. หลังจากรกดจุดฝ่าเท้าแล้ว ควรดื่มน้ำอุ่นประมาณ 250-500 ซี.ซี. (สำหรับผู้ป่วยเป็นโรคไต ให้ดื่มน้ำอุ่นไม่เกิน 150 ซี.ซี.) เพราะร่างกายเมื่อมีการกดจุดสะท้อน จะทำให้เกิดกรดแลคติก (ตัวที่ทำให้กล้ามเนื้อตึงเครียด) ถูกขับออกมา ผิวหนังบริเวณนั้นจะมีความร้อนและบางรายจะรู้สึกคล้ายเป็นไข้ จึงจำเป็นต้องใช้น้ำเป็นตัวช่วยในการขับกรดแลคติกนั้นออกมา

5. สตรีมีครรภ์ ห้ามกดจุดโดยเด็ดขาด และสตรีที่มีประจำเดือนก็ควรหลีกเลี่ยงการกดจุดเพราะจะทำให้มีประจำเดือนมามากขึ้น

6. ในภาวะที่ร่างกายกำลังมีเลือดออกทั้งภายในและภายนอก เช่น บาดเจ็บมีบาดแผลอยู่ หรือฟกช้ำบวมจากอุบัติเหตุทันที ห้ามกดจุดในบริเวณนั้นโดยเด็ดขาด ควรเลือกวิธีการรักษาที่ถูกต้องก่อนเป็นต้นว่าทำแผลให้เรียบร้อย หรือใช้ความเย็นในการประคบส่วนที่บาดเจ็บ เพื่อหยุดเลือดที่เกิดจากการแตกของเส้นโลหิตฝอยที่อยู่ใต้ผิวหนังก่อน

7. หลังการกดจุด ห้ามล้างมือ ล้างเท้า อาบน้ำ หรือสระผม ภายใน 1 ชั่วโมง (ทั้งผู้กดจุดและผู้มารับการบำบัด) เพราะจะทำให้ลมปราณภายในร่างกายต้องสูญเสีย หรือเดินช้าลง อันมีผลมาจากการถูกระทบจากความเย็นภายนอก

8. การกดจุดฝ่าเท้าทั้งสองข้าง ควรใช้เวลาไม่เกิน 45 นาที และสามารถทำได้ทุกวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีอาการป่วยมาก เช่น อัมพฤกษ์ อัมพาต แต่ผู้ป่วยที่เป็นโรคหัวใจควรกดจุดโดยใช้เวลาประมาณ 10 นาที และกดด้วยความระมัดระวัง

9. ผู้กดจุดจะต้องมีความเชื่อมั่น อดทน ตั้งใจจริงและปรารถนาจะช่วยเหลือผู้อื่น ให้พ้นทุกข์ ไม่หุนหันดุจไฟไหม้ หรือรังเกียจผู้มาบำบัด เพื่อให้ผู้กดจุดมีพลังปราณที่ดีในการกดจุดด้วย

10. ผู้กดจุดจะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมให้กับตนเองเสมอ ไม่หลงตนเอง หรือทะเยอทะยานว่าตนเองเป็นผู้มีความสามารถสูงสุด เพราะร่างกายของเรามีความละเอียดอ่อนและซับซ้อนมาก ไม่อาจเรียนรู้ได้ทั้งหมด ควรพิจารณาอาการของโรคด้วยความรอบคอบอย่างมาก

สมุนไพร ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 หมายถึง พืชที่ใช้เป็นเครื่องยา สมุนไพร กำเนิดมาจากธรรมชาติและมีความหมายต่อชีวิตมนุษย์โดยเฉพาะในทางสุขภาพ อันหมายถึงทั้งการส่งเสริมสุขภาพ และการรักษาโรค

ความหมายของยาสมุนไพรในพระราชบัญญัติยา พ.ศ. 2510 ได้ระบุว่า ยาสมุนไพร หมายถึง ยาที่ได้จากพืช สัตว์ หรือแร่ธาตุ ซึ่งมีได้ผสมปรุงหรือแปรสภาพ เช่น พืชก็ยังเป็นส่วนของราก ลำต้น ใบ ดอก ผล ฯลฯ ซึ่งมีได้ผ่านขั้นตอนการแปรรูปใด ๆ

แต่ในทางการค้า สมุนไพรมักจะถูกดัดแปลงในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ถูกหั่นให้เป็นชิ้น เล็กกลบ บดเป็นผงละเอียด หรืออัดเป็นแท่ง คนไทยในอดีตรู้จัก และให้ความสำคัญกับสมุนไพร และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยในการดูแลสุขภาพ และความงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสวย ความงาม เป็นสิ่งที่ควบคู่มากับผู้หญิงตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ความงามของผู้หญิงมักมีสมุนไพรร่วมด้วยเสมอ ใช้ประพื้อผิว นวลนุ่ม หรือขาวขึ้น สมัยก่อนผู้หญิงรู้จักการเสริมความงามด้วยการนำสมุนไพรมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับส่วนต่างๆ ของร่างกาย โดยใช้เป็นสมุนไพรเฉพาะที่ อย่างเหมาะสม เช่น การใช้ขมิ้นในการบำรุงผิวพรรณ การใช้น้ำข้าวข้าวสระ หรือหมักผม เพื่อเพิ่มวิตามินให้กับเส้นผม การใช้เกลือแกงหรือเกลือสินเธาว์ขัดหน้า เพื่อขจัดผิวเสี้ยน การใช้ดินสอพอง ในการพอกใบหน้า เพื่อให้ใบหน้าเต่งตึงและนุ่มนวล ซึ่งเป็นวิวัฒนาการมาจากดั้งเดิม (ฐาปวิศ์ คงสุข, 2545)

สมุนไพรสำหรับดูแลความงามของเท้าและเล็บ ได้แก่ มะนาว มะกรูด ตะไคร้ มะขาม จิง ข่า เป็นต้น ซึ่งพืชสมุนไพรที่ใช้สำหรับดูแลความงามเท้าและเล็บนั้นวิธีการใช้ที่แตกต่างกันไป

ตามชนิดของสมุนไพร สรรพคุณที่พบช่วยบำรุงเท้าไม่ให้แห้งกร้าน บำรุงเล็บให้แข็งแรง อ่อนนุ่ม ระวังกลิ่น ขจัดเซลล์ผิว ที่ตายแล้ว (เอกสารความรู้ผู้ดำเนินการสปาเพื่อสุขภาพ. 2556 : 58)

การแช่เท้าในน้ำ (Foot Bath) การใช้น้ำในการบำบัดเท้านั้นสำคัญมากโดยเฉพาะ การใช้อุณหภูมิที่ต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นน้ำอุ่นหรือน้ำเย็น เทคนิคที่ใช้กันอย่างแพร่หลายเป็นของ Sebastian Kneipp ซึ่งจะเหมือนกับการกดจุดสะท้อนเท้า (Reflexology) ที่เราจะกดจุดสะท้อนต่างๆ เพื่อให้มีผลในการบำบัดตามอวัยวะต่างๆ ของร่างกาย เนื่องจากเท้าเป็นอวัยวะที่มีพื้นที่มาก ประมาณ 10 % ของร่างกาย มีวิธีการ ดังนี้

1. การแช่เท้าด้วยน้ำอุ่น (Warm Footbath) การแช่เท้าด้วยน้ำอุ่นจะทำให้เรารู้สึกผ่อนคลาย นอนหลับง่ายและยังช่วยเพิ่มการไหลเวียนของโลหิตหลังจากแช่เท้าในน้ำอุ่นอุณหภูมิ ประมาณ 36 - 38 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 10 - 15 นาที แล้วเช็ดเท้าให้แห้ง พักผ่อนอย่างน้อยครึ่ง ชั่วโมง จะทำให้ได้ผลอย่างเต็มที่

วิธีการบริการ

1. จัดให้ผู้เข้ารับบริการนั่งในท่าที่สบาย
2. แช่เท้าทั้งสองข้างในน้ำอุ่น
3. ใช้เวลาประมาณ 10 - 15 นาที
4. เช็ดเท้าให้แห้งและให้ผู้เข้ารับบริการพักประมาณ 30 นาที

ประโยชน์ของการแช่เท้าด้วยน้ำอุ่น

1. ช่วยให้ระบบย่อยอาหารทำงานดีขึ้น
2. ช่วยให้ระบบการไหลเวียนของโลหิตดีขึ้น
3. ช่วยกระตุ้นภูมิคุ้มกันของร่างกาย
4. ช่วยลดอาการอักเสบของจมูกและลำคอ
5. ช่วยทำให้นอนหลับง่าย

ข้อควรระวัง

1. ไม่ควรใช้กับผู้ที่มีประวัติความดันโลหิตสูง
2. ไม่ควรใช้กับผู้ที่มีปัญหาเส้นเลือดอุดตัน

2 การแช่เท้าด้วยน้ำเย็น (Cold Footbath) การแช่เท้าด้วยน้ำเย็นจะช่วยกระตุ้น การเผาผลาญ ในร่างกายเพิ่มอัตราการไหลเวียนของโลหิตและช่วยให้มีการไหลเวียนกลับของโลหิตดำดีขึ้น

วิธีการบริการ

1. ให้ผู้รับบริการนั่งแช่เท้าในน้ำเย็นอุณหภูมิประมาณ 12 องศาเซลเซียส ใช้เวลาประมาณ 15 วินาที ถึง 1 นาที
2. หลังจากนั้นเช็ดเท้าผู้เข้ารับบริการให้แห้ง
3. ช่วยนวดขาทั้ง 2 ข้างของผู้รับบริการจนกระทั่งรู้สึกอุ่นขึ้น
4. ให้ผู้รับบริการพักผ่อนให้สบาย

ประโยชน์ของการแช่เท้าด้วยน้ำเย็น

1. ใช้สำหรับผู้ที่มีการไหลเวียนของโลหิตบริเวณเท้า
2. ใช้สำหรับผู้ที่มีการเมื่อยล้าของเท้า
3. ช่วยกระตุ้นระบบการเผาผลาญของร่างกาย
4. ใช้สำหรับผู้ที่มีการเท้าเย็นอยู่ตลอดเวลา
5. ใช้สำหรับผู้ที่มีการนอนหลับยาก

ข้อควรระวัง

1. ไม่ควรใช้กับผู้ที่มีการติดเชื้อที่ใดและกระเพาะปัสสาวะ
2. ไม่ควรใช้กับผู้ที่มีการโรคหัวใจ
3. ไม่ควรใช้กับผู้ที่มีการเกี่ยวกับช่องท้อง
4. ไม่ควรใช้กับผู้ที่ไวต่อความเย็น

3. การแช่เท้าด้วยน้ำอุ่นสลับกับน้ำเย็น การแช่เท้าด้วยน้ำอุ่นสลับกับน้ำเย็น จะช่วยกระตุ้นระบบไหลเวียนของโลหิตได้เป็นอย่างดี อีกทั้งช่วยให้ระบบประสาททำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยปกติเราจะแนะนำให้ใช้กับผู้ที่มีการนอนไม่หลับหรือหลับยากความดันโลหิตต่ำ มีปัญหาเท้าเย็นอยู่ตลอดเวลา มีปัญหาขาทั้งสองข้างหนักยกไม่ค่อยขึ้น อุณหภูมิของน้ำอุ่น ที่ใช้ประมาณ 36 - 38 องศาเซลเซียส อุณหภูมิของน้ำเย็น ประมาณ 12 องศาเซลเซียสหรืออุณหภูมิเท่าที่ผู้เข้ารับบริการจะทนได้

วิธีการบริการ

1. ให้ผู้เข้ารับบริการนั่งเก้าอี้ในท่าที่สบาย
2. ให้แช่เท้าลงในอ่างแช่เท้าที่บรรจุน้ำถึงระดับน่อง

3. โดยเริ่มจากการแช่เท้าในน้ำอุ่นก่อน ใช้เวลาประมาณ 5 นาทีหลังจากนั้นให้แช่เท้าใน น้ำเย็นใช้เวลาประมาณ 10 - 15 วินาที ให้ทำซ้ำ อีก 1 ครั้ง

4. ให้ผู้เข้ารับการบริการบริหารเท้า และขาทั้งสองข้างจนกระทั่งรู้สึกอุ่นขึ้น

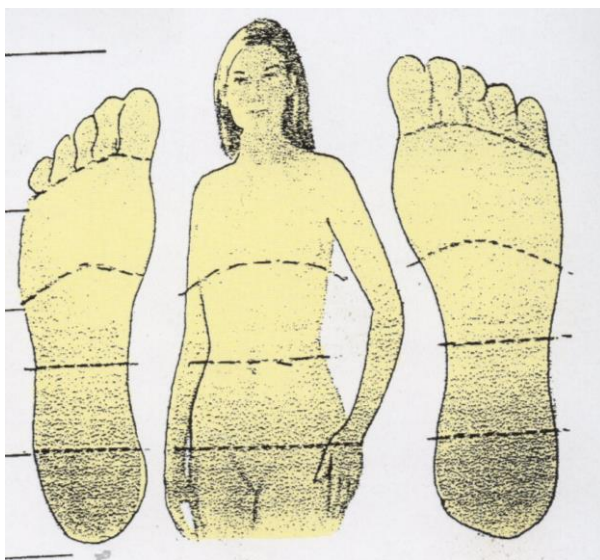
5. ให้พักประมาณ 30 นาทีก่อนที่จะเข้ารับการบริการอย่างอื่น

ข้อควรระวัง

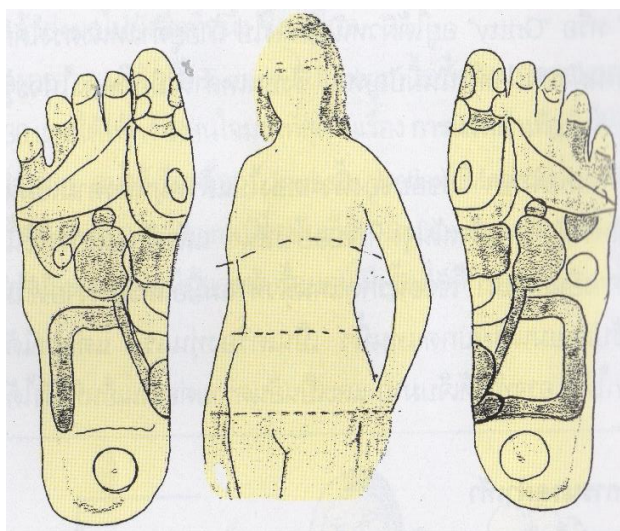
1. ไม่แนะนำให้ใช้กับผู้ที่ปัญหาเส้นเลือดขาด
2. ไม่แนะนำให้ใช้กับผู้ที่ปัญหาความดันโลหิตสูง

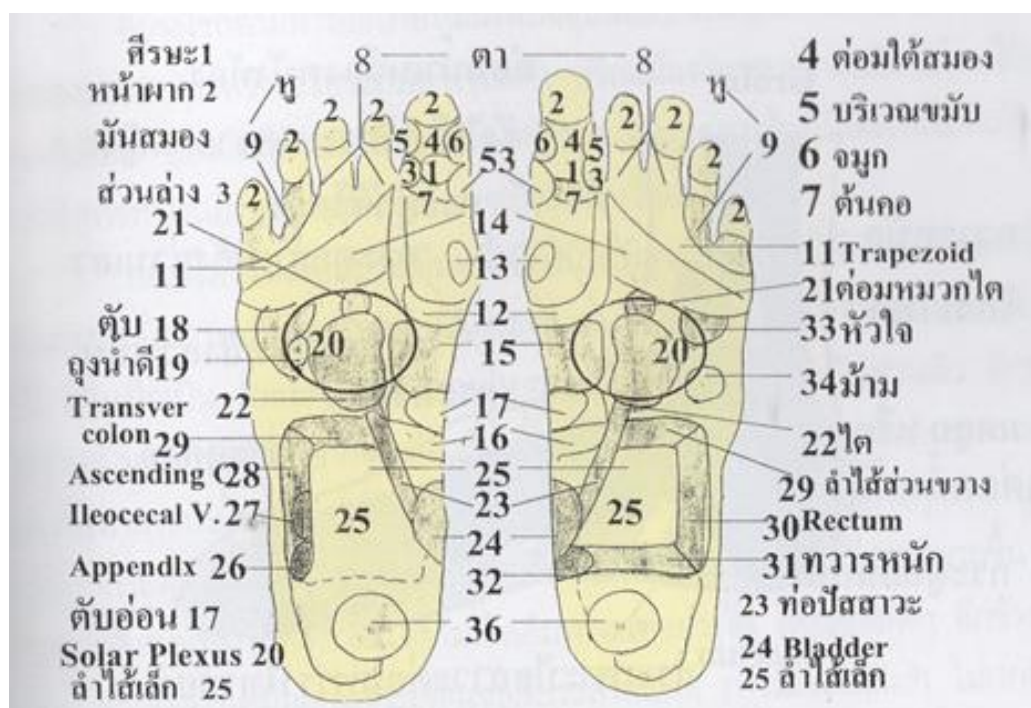
4.3 องค์ประกอบและขั้นตอนการนวด

จากการศึกษาเอกสารการนวดฝ่าเท้าของมูลนิธิการแพทย์แผนไทย (โครงการพัฒนาตำรา มูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา, 2544:275-303) สรุปได้ดังนี้

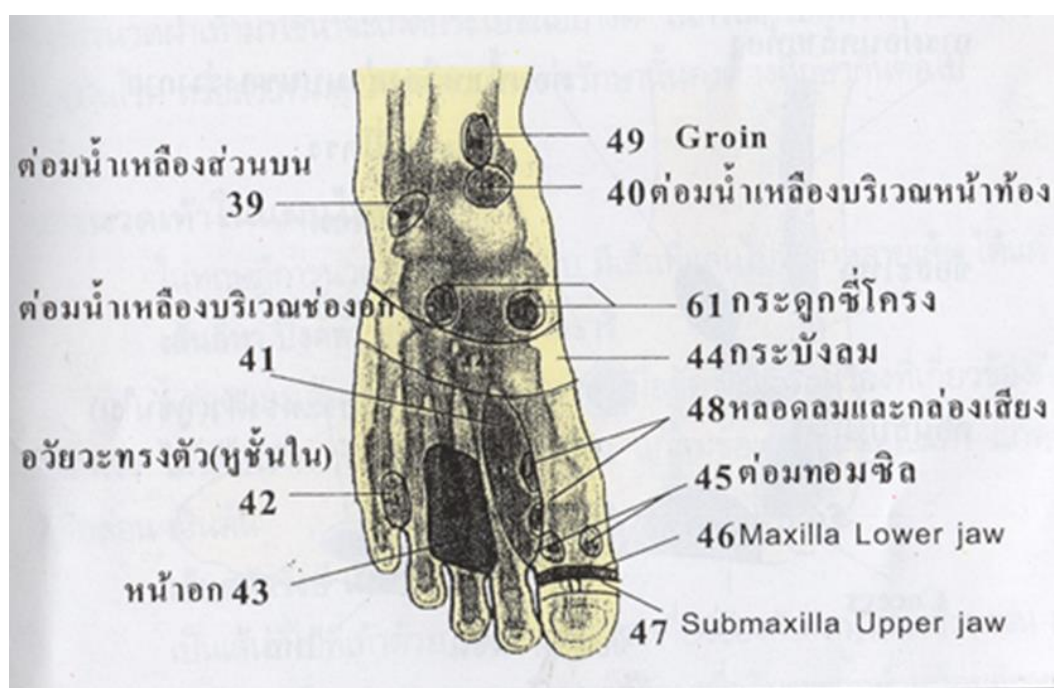

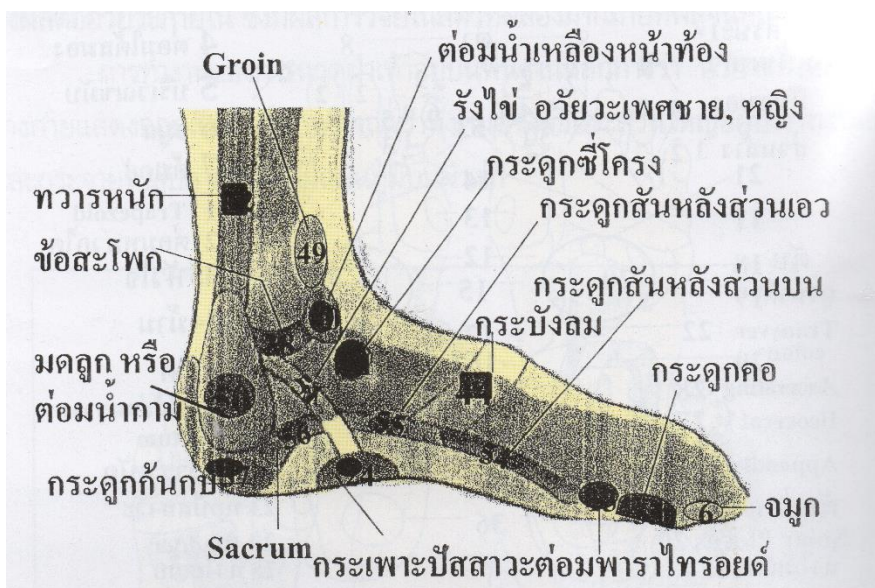
ภาพที่ 2.7 แสดงรายละเอียดฝ่าเท้าสัมพันธ์กับอวัยวะ

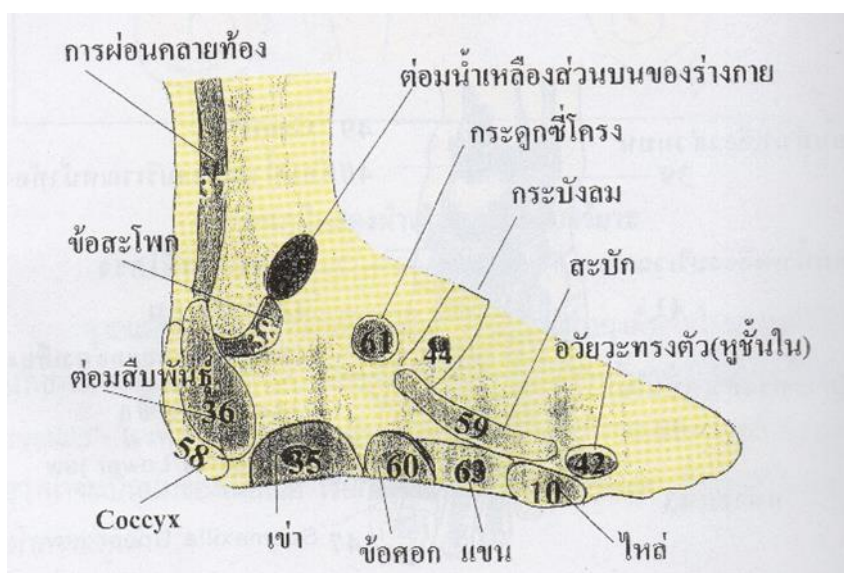

ภาพที่ 2.8 แสดงจุดเกี่ยวกับอวัยวะบนฝ่าเท้า

ภาพที่ 2.9 แสดงจุดเกี่ยวกับอวัยวะบนเท้าด้านใน

ภาพที่ 2.10 แสดงจุดเกี่ยวกับอวัยวะบนเท้าด้านนอก

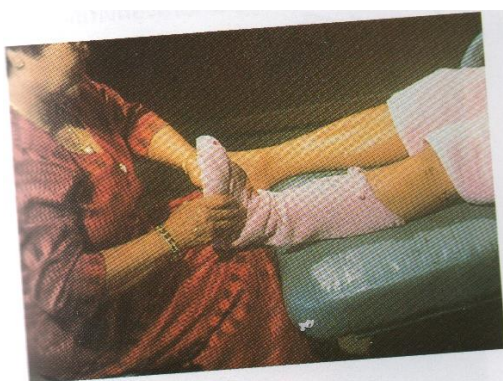
อุปกรณ์ที่ใช้ในการนวด

1. น้ำอุ่น
2. เกลือ
3. มะกรูด
4. ครีมนวด
5. แอลกอฮอล์
6. สำลี
7. ไม้กดจุด
8. ผ้าห่อเท้า

ขั้นตอนในการนวด

1. ทำความสะอาดเท้าของผู้ถูกนวด และแช่เท้าในน้ำอุ่นโดยผสมดอกเกลิอประมาณ 10-15 นาที
2. ใช้ผ้าขนหนูพันห่อเท้าข้างขวาของผู้ถูกนวดก่อน (การห่อผ้าเท้าเพื่อทำให้บริเวณเท้ามีความอบอุ่น และทำให้เลือดไหลเวียนได้ดี)
3. เริ่มขั้นตอนในการนวด โดยการนวดเท้าซ้ายก่อนเสมอ

ขั้นตอนที่ 1 แสดงรายละเอียดขั้นตอนการกระตุ้นเท้า

ภาพที่ 2.11 ใช้ผ้าขนหนูพันห่อเท้า (ข้างที่นวดทีหลัง) ของผู้ถูกนวด

ภาพที่ 2.12 ใช้สันมือทั้งสองข้าง วางบริเวณใต้ตาตุ่มทั้งสองข้าง พร้อมใช้สันมือป้อนข้อเท้า 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.13 เลื่อนมือทั้งสองมาที่ปลายเท้า แล้วป้อนปลายเท้า 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.14 ขโลมครีมและบาล์มที่บริเวณหลังเท้าและฝ่าเท้า ด้วยใช้สองมือลูบสลับเข้าหาตัวผู้นวาด 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.15 มือขวายกสันเท้าบริเวณเอ็นร้อยหวาย แล้วใช้มือทั้งสองข้างนวดตีสลับมือที่เอ็นร้อยหวายพร้อมกับถูเข้าหาตัวผู้นวด 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.16 วางนิ้วมือทั้งสองจรดถึงกลางสันเท้า ฝ่าเท้าทั้งสองเป็นเส้นตรงไปยังปลายนิ้วกลาง ทำซ้ำแต่ครูดไปยังซอกนิ้วอื่น ๆ ทำต่อเนื่องกันไป 10 ครั้ง

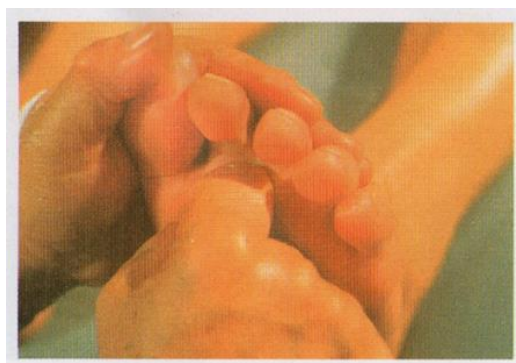
ภาพที่ 2.17 วางนิ้วหัวแม่มือทั้งสองยกกันที่ตำแหน่งสันเท้า แล้วดึงฝ่าเท้าออกพร้อมสลับนิ้วบนล่าง นวดไล่จากตำแหน่งสันเท้าไปจนถึงโคนนิ้วกลาง ขึ้นลง 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.18 มือซ้ายจับปลายนิ้วเท้าประคองให้ตั้งไว้ กำมือขวาในลักษณะมะเหงกคว้า กดสันนิ้วบนเนินอุ้งเท้าด้านบน ครูดลงมาจนถึงสันเท้าครูดลง 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.19 จับเท้าและกำมือขวาในลักษณะเดิม ใช้มะเหงกครูดจากเนินอุ้งเท้า ได้นิ้วก้อยผ่านมาที่เนินอุ้งเท้าได้นิ้วหัวแม่เท้า โดยใช้นิ้วหัวแม่มือขวา เป็นจุดหมุน ทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.20 จับเท้าและกำมือในลักษณะเดิม ครูดแนวคอนิ้ว จากนิ้วก้อยมายังนิ้วหัวแม่เท้า ครูดไปในทางเดียวกันตลอด ทำซ้ำ 10 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 2 แสดงรายละเอียดขั้นตอนการใช้ไม้นวดเท้า

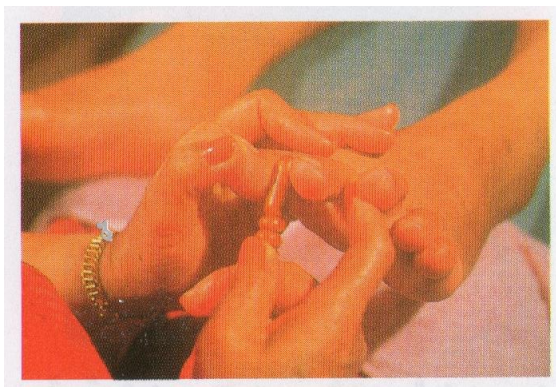
ภาพที่ 2.21 มือซ้ายจับไม้(สำหรับนวดฝ่าเท้า) โดยให้นิ้วชี้ยื่นแนวเดียวกับไม้ประคองไม้ไว้ และใช้มือขวาจับปลายเท้าประคองไว้ ใช้ไม้ครูดตรงข้างฝ่าเท้าด้านใน ตั้งแต่ข้างนิ้วหัวแม่เท้าถึงส้นเท้า ได้ตามุม ทำซ้ำ 10 ครั้ง

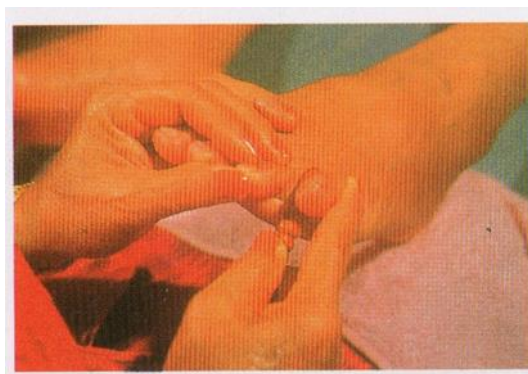
ภาพที่ 2.22 มือซ้ายจับนิ้วหัวแม่เท้าในลักษณะบีบล็อกด้วยนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือ ใช้ไม้ปาดคลาดจากปลายนิ้วหัวแม่เท้า ไปทางนิ้วก้อย ปาดไปในทางเดียวกันตลอด ทำซ้ำนิ้วละ 5 ครั้ง

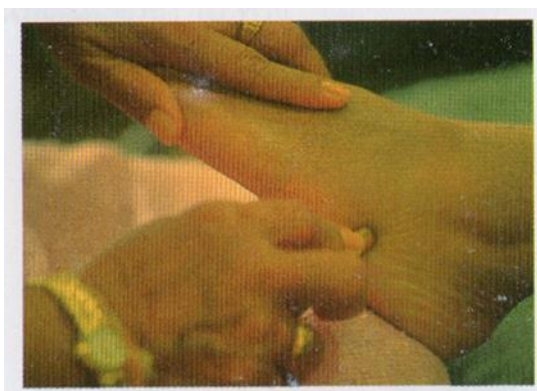
ภาพที่ 2.23 เปลี่ยนเป็นนิ้วอื่น ๆ ทุกนิ้วจนถึงนิ้วก้อยแล้วปาดย้อนกลับจากนิ้วก้อยจนถึงนิ้วหัวแม่เท้า

ภาพที่ 2.24 มือซ้ายจับนิ้วหัวแม่เท้า มือขวาจับไม้ แล้วสอดนิ้วชี้ไประหว่างร่องนิ้วชี้กับนิ้วกลาง ใช้ไม้กดลงอย่างเดียวที่บริเวณ ข้างนิ้วหัวแม่เท้า 10 ครั้ง และข้างนิ้วชี้ 10 ครั้ง แล้วใช้ไม้กดลงที่ซอกนิ้วพร้อมกับหมุนตามเข็มนาฬิกา 10 รอบ

ภาพที่ 2.25 เปลี่ยนเป็นนิ้วอื่น ๆ เรื่อยไปจนถึงนิ้วก้อย

ภาพที่ 2.26 มือซ้ายจับปลายเท้า มือขวาจับไม้ กดที่ข้างฝ่าเท้าด้านนอก ตั้งแต่นิ้วก้อยจนถึงตาตุ่ม ด้านนอกกดลงอย่างเดียว

ภาพที่ 2.27 มือซ้ายจับนิ้วหัวแม่เท้า มือขวาจับไม้นิ้วชี้ประคองนิ้วก้อยด้านนอก ใช้ไม้สอดเข้าไปชอนนิ้วก้อย ครูดข้างนิ้วก้อย 10 ครั้ง ข้างนิ้วนาง 10 ครั้ง แล้วใช้ไม้กดที่ชอนนิ้ว พร้อมกับหมุนตามเข็มนาฬิกา 1 รอบ ทำเรื่องไปจนถึงชอนนิ้วหัวแม่เท้า

ภาพที่ 2.28 นิ้วหัวแม่มือซ้าย จับปลายนิ้วโป้ง มือขวาจับไม้นิ้วชี้ประคองที่บริเวณจุดกึ่งกลางหน้า นิ้วหัวแม่เท้า ครูดลงมาที่คือนิ้วหัวแม่เท้า โดยใช้นิ้วล็อกที่จะครูดเอาไว้เบะออก ทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.29 เปลี่ยนเป็นนิ้วอื่นทุกนิ้ว แล้วย้อนกลับมาที่นิ้วหัวแม่เท้าอีก ครูดนิ้วละ 5 ครั้ง

ภาพที่ 2.30 ใช้ไม้คาคอนิ้วตั้งแต่นิ้วหัวแม่เท้า โดยใช้นิ้วหัวแม่มือซ้ายช่วยยันไม้ จากนั้นคาคอนิ้วทุกนิ้ว แล้วย้อนกลับมาที่นิ้วหัวแม่เท้า คุดไป 5 ครั้ง มา 5 ครั้ง

ภาพที่ 2.31 มือขวากำไม้หงายมือ ปลายไม้แตะที่จุดชอกนิ้วหัวแม่เท้า มือซ้ายประคองหลังเท้า ให้นิ้วหัวแม่มือซ้ายกดพยุงไม้ แล้วคุดโค้งอ้อมอุ้งเท้าด้านบน ทำ 5 ครั้ง

ภาพที่ 2.32 เปลี่ยนเป็นตำแหน่งกึ่งกลางนินเท้า คุดตรงลงมาทางนินด้านนิ้วก้อย 5 ครั้ง

ภาพที่ 2.33 เปลี่ยนเป็นตำแหน่งฝ่าเท้าด้านใน (ห่างจากกลางฝ่าเท้าประมาณ 2 ซม.)
 くるดลงมาเป็นแนวนานเส้นกลางฝ่าเท้า

ภาพที่ 2.34 ทำซ้ำเช่นเดิม แต่เปลี่ยนเป็นตำแหน่งฝ่าเท้าด้านนอก (ห่างจากกลางฝ่าเท้าประมาณ 2 ซม.)

ภาพที่ 2.35 มือขวาจับไม้ นิ้วหัวแม่มือซ้ายช่วยพยุง กดขวางซีกแซก จากกลางส้นเท้าสลับซ้ายขวา
 ลงไปกลางเนินฝ่าเท้า ขึ้น 1 รอบ ลง 1 รอบ

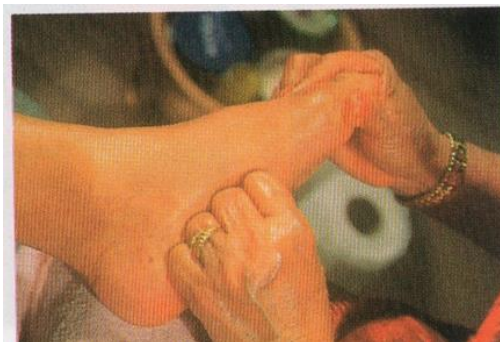

ภาพที่ 2.36 มือซ้ายประคองเท้าไว้ ใช้ไม้ครูดเกลียงลงบริเวณเนินส้นเท้า มาบริเวณหน้าเท้าด้านใน และจากเนินส้นเท้าตำแหน่งเดิมมาบริเวณข้างเท้าด้านนอก กดครูดลงจนทั่วเนินส้นเท้า

ขั้นตอนที่ 3 แสดงรายละเอียดขั้นตอนการนวดเท้าด้านใน-ด้านนอก

ภาพที่ 2.37 มือซ้ายคว่ำประคองหลังเท้า มือขวาประสานสอดนิ้วมือกับนิ้วเท้า ใช้นิ้วหัวแม่มือ กดนวดบริเวณข้างนิ้วหัวแม่มือเท้าด้านใน นวดมาทางเท้าด้านในและโค้ง อ้อมเนินฝ่าเท้าด้านบน วกลงมาที่ซอกนิ้วหัวแม่มือเท้า ใช้นิ้ว 4 นิ้วเป็นจุดหมุน

ภาพที่ 2.38 มือซ้ายกำมือลักษณะมะเหงกคว่ำ มือขวาจับประคองปลายนิ้วเท้าตั้ง ครูดมะเหงกลงที่ข้างฝ่าเท้าด้านใน จากค่อนิ้วโป้งลงมาที่ได้ตาตุ่ม โดยใช้นิ้วหัวแม่มือถากยัดและเป็นเส้นตรงแนวกลางฝ่าเท้า

ภาพที่ 2.39 กำมือซ้ายลักษณะมะเหงกคว่ำ แล้วถากนิ้วหัวแม่มือยัดเป็นจุดหมุนที่กึ่งกลางสันเท้า ใช้มะเหงกหมุนคลึงได้ตามุมเป็นส่วนโค้ง ทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.40 มือขวาจับเท้ายกขึ้นให้ฝ่าเท้าตั้งตรง มือซ้ายกำมือลักษณะมะเหงกแบบหงายใช้ร่อนิ้วชี้กับกลางของมะเหงก ครูดบริเวณเอ็นร้อยหวายจากน่องมายังสันเท้า ทำซ้ำ 10 ครั้ง วางเท้าลง

ภาพที่ 2.41 มือซ้ายจับปลายเท้าเกือบจะให้เท้าคว่ำลง มือขวากำมือแบบมะเหงกกว่าครูดลงที่ข้างฝ่าเท้าด้านนอกแนวนิ้วก้อยถึงส้นเท้า โดยนิ้วหัวแม่มือขวาแตะยึดอยู่ได้ฝ่าเท้าทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.42 มือซ้ายจับส้นเท้ายกไว้ มือขวากำลักษณะมะเหงกกว่า ใช้นิ้วหัวแม่มือเป็นจุดหมุนแตะที่จุดกึ่งกลางส้นเท้า ครูดมะเหงกเป็นแนวโค้งได้ตาคู่มด้านนอกมาทางส้นเท้าทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.43 มือซ้ายจับส้นเท้ายกไว้ มือขวากำลักษณะมะเหงกแบบหางย ครูดจากเอ็นร้อยหวายบริเวณน่องมายังส้นเท้า 10 ครั้ง และวางส้นเท้าลง

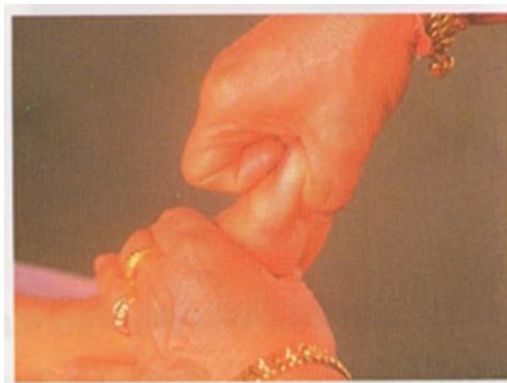
ภาพที่ 2.44 มือซ้ายจับปลายเท้าและคว่ำข้อเท้า มือขวากำมือแบบมะเหงกคว่ำ ใช้นิ้วนิ้วมือกด แล้ววนเป็นวงกลมตามเข็มนาฬิกาให้ทั่วหลังเท้า

ภาพที่ 2.45 มือซ้ายจับปลายเท้าและคว่ำข้อเท้า มือขวากำมือแบบมะเหงกคาดขวางข้อ เข้ามาทางด้านนิ้วก้อย ทำซ้ำ 3 ครั้ง

ภาพที่ 2.46 มือซ้ายจับพุงที่ได้ฝ่าเท้าด้านบน ใช้นิ้วมือขวากำมือจากข้อเท้ามาปลายนิ้วเท้า ทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.47 มือซ้ายจับพุงปลายเท้าไว้ มือขวากำมือในลักษณะมะเหงกคว่ำ นิ้วหัวแม่มือขวาแตะ
ได้นิ้วหัวแม่เท้า ใช้สันนิ้วชี้ข้อสุดท้ายกดแตะที่สันนิ้วหัวแม่เท้าข้อสุดท้าย ในลักษณะกำมปูหนีบ
แล้ววนคว่ำ 3 ครั้ง

ภาพที่ 2.48 เปลี่ยนเป็นนิ้วอื่น ๆ จนถึงนิ้วก้อย แล้ววกกลับมาทางนิ้วหัวแม่เท้า นิ้วละ 5 ครั้ง

ภาพที่ 2.49 ใช้ 2 มือ จับพุงที่ข้อเท้า นิ้วหัวแม่มือทั้ง 2 บรรจบกันที่จุดกึ่งกลางสันเท้าจรดขึ้น
ตามแนวกึ่งกลางฝ่าเท้าจนถึงปลายนิ้ว โดยใช้นิ้วมือที่เหลื่อประคองและออกแรงจรดขึ้น
เมื่อถึงปลายนิ้วเท้า หลังมือทั้ง 2 จะชิดกัน ทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.50 ใช้นิ้วหัวแม่มือกดคลึงบริเวณกึ่งกลางเนินฝ่าเท้าด้านบนที่ร่องกระดูกข้อนิ้วหัวแม่มือกับนิ้วชี้ และร่องกระดูกนิ้วนางกับนิ้วก้อย นับหนึ่งถึงสิบแล้วปล่อย

ภาพที่ 2.51 มือทั้งสองข้างแยกนิ้วชี้และนิ้วหัวแม่มือลักษณะกีบ กีบจับบริเวณข้อเท้าให้นิ้วหัวแม่มือ ทั้งสองกดลงที่จุดเหนือกึ่งกลางสันเท้า รูดมือทั้งสองข้างพร้อมกันมาทางปลายเท้า ทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.52 ใช้มือทั้งสองกำหลวม ๆ ยึดนิ้วชี้ทั้งสองแนบข้างเท้า นิ้วหัวแม่มือทั้งสองแตะกันที่คอนิ้วกลาง ครูดนิ้วหัวแม่มือพร้อมกันลงไปที่ข้อเท้า แล้วครูดอ้อมได้ตาคุ่มทั้งสองด้านทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.53 กำมือลักษณะมะเหงก ตั้งนิ้วหัวแม่มือทั้งสองข้างแตะที่ร่องข้อเท้า ครอบสลับซ้ายขวา และสลับขึ้นลง ทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.54 มือขวาพลิกปลายเท้าให้เท้าคว่ำ มือซ้ายจับข้อเท้า และใช้นิ้วหัวแม่มือกดกระดูกที่ตาตุ่ม ด้านนอกมาที่สันข้อเท้า เคลื่อนที่เฉพาะนิ้วหัวแม่มือเท่านั้น จากนั้นใช้นิ้วหัวแม่มือนวนรอบตาตุ่ม ด้านนอก ตามเข็มนาฬิกา ทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.55 มือซ้ายพลิกเท้าให้แบะหงาย ใช้นิ้วหัวแม่มือมือขวาวนรอบตาตุ่มด้านในทวนเข็มนาฬิกา 10 รอบ และตามเข็มนาฬิกา 10 รอบ

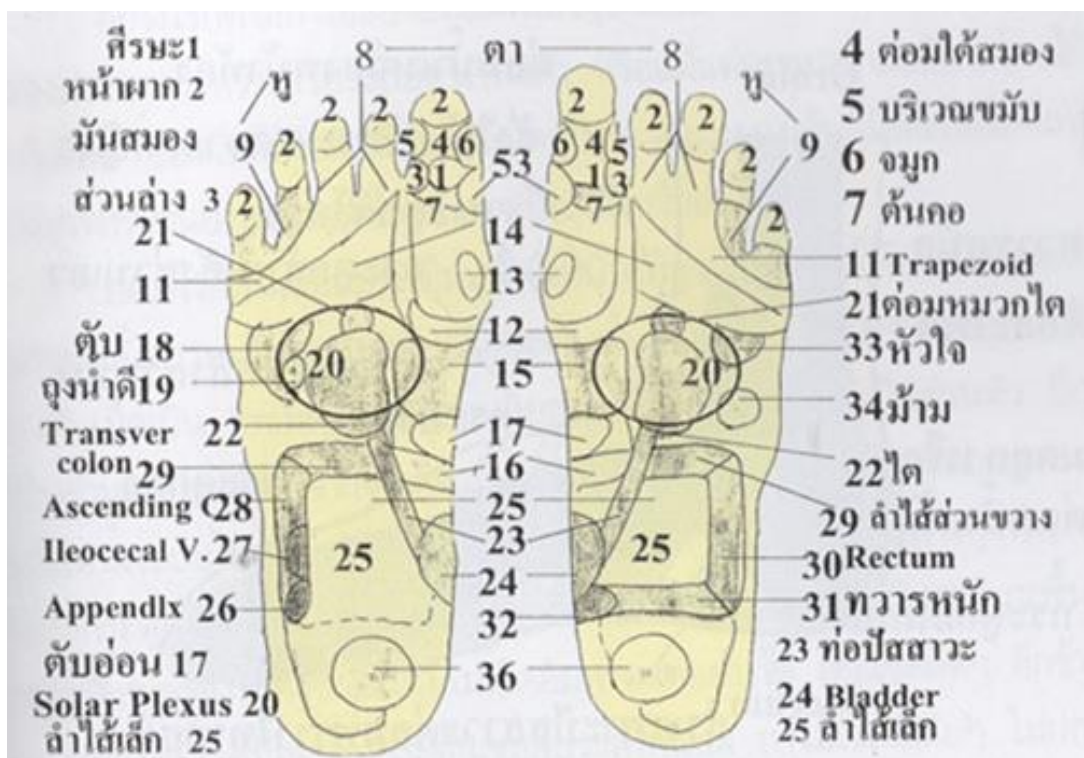
ภาพที่ 2.56 มือซ้ายจับปลายเท้า ให้นิ้วหัวแม่มือมือขวาแตะลงบนจุดข้อเท้าด้านบน กดและดันไป
ด้านบนทางแนวร่องหน้าแข้ง 10 ครั้ง แล้วเปลี่ยนมือสลับกันดันขึ้นอีก 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.57 มือทั้งสองข้างจับข้อเท้า วางนิ้วหัวแม่มือทั้งสองลงบนร่องข้อเท้าด้านบน
นิ้วที่เหลือประคองไว้ด้านล่าง ดึงและดันนิ้วหัวแม่มือทั้งสองสลับบนล่าง 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.58 ชโลมครีม นวดคลายกล้ามเนื้อโดยใช้มือขวา นวดบนหลังเท้า มือซ้ายหงายมือรองที่
ฝ่าเท้าดึงมือทั้งสองเข้าหาตัวพร้อมครูดและสลับมือ นวดจนทั่ว

ภาพที่ 2.59 แสดงรายละเอียดจุดต่าง ๆ บนฝ่าเท้า

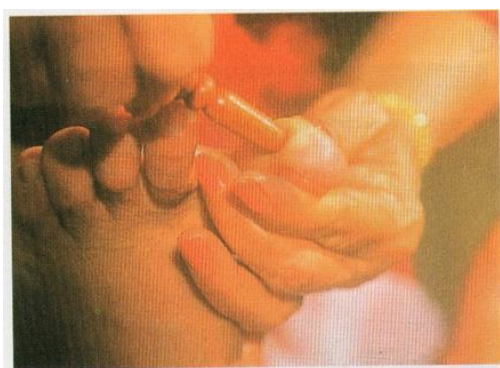
ขั้นตอนที่ 4 แสดงรายละเอียดขั้นตอนการกดจุดด้วยไม้

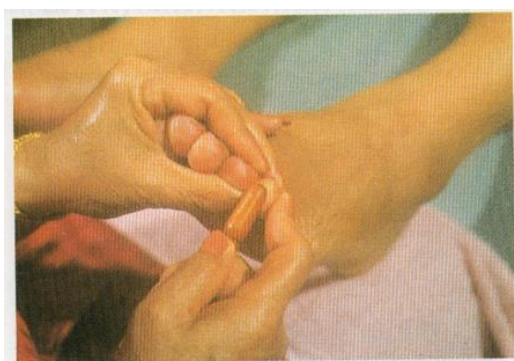
ภาพที่ 2.60 มือซ้ายจับนิ้วหัวแม่เท้าตั้งไว้ มือขวาจับไม้กดที่จุดปลายนิ้วหัวแม่เท้า นิ้วชี้ประคองไว้ นับหนึ่งถึงสิบ

ภาพที่ 2.61 เปลี่ยนเป็นกดที่จุดกึ่งกลางหน้านิ้วหัวแม่เท้า (ต่อมใต้สมอง) นับหนึ่งถึงสิบ

ภาพที่ 2.62 เปลี่ยนเป็นกดที่จุดข้างนิ้วหัวแม่เท้าด้านใน(จมูกขวา) นับหนึ่งถึงสิบ

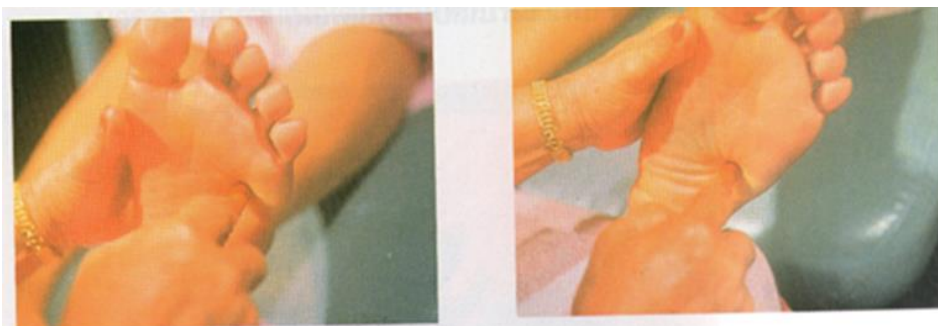
ภาพที่ 2.63 เปลี่ยนมากดที่จุดปลายนิ้วชี้ กลาง นาง และก้อย

ภาพที่ 2.64 มือซ้ายจับปลายเท้า มือขวาใช้ไม้กดเป็นเส้นตรงห่างกันประมาณ 2 ซม. ตั้งแต่กึ่งกลางเนินฝ่าเท้าถึงกึ่งกลางส้นเท้า

ภาพที่ 2.65 ใช้ไม้กดเป็นเส้นตรงห่างกันประมาณ 2 ซม. ตั้งแต่เนินได้นิ้วหัวแม่เท้าลงมาข้างเนินส้นเท้าด้านใน โดยขนานกับเส้นกึ่งกลางฝ่าเท้า

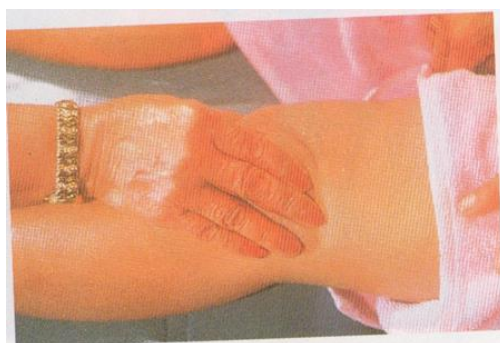

ภาพที่ 2.66 จากนั้นใช้ไม้กดเป็นเส้นตรงประมาณ 2 ซม. ตั้งแต่เนินได้นิ้วก้อยลงมาที่ข้างเนินส้นเท้าด้านนอก กดขนานกับเส้นกึ่งกลางฝ่าเท้า

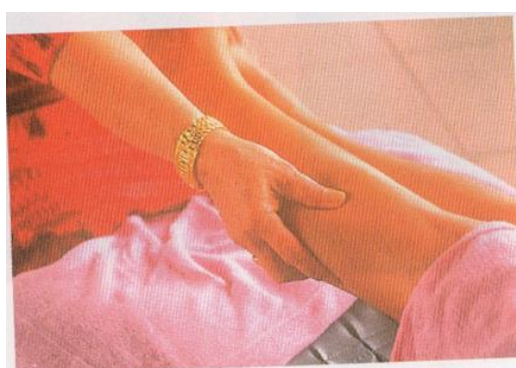

ภาพที่ 2.67 ชโลมครีม แล้วใช้มือทั้งสองคลึงดูบคลายกล่อมเนื้อบริเวณเท้า

ขั้นตอนที่ 5 แสดงขั้นตอนการนวดเข่า นวดหน้าแข้ง และน่อง

ภาพที่ 2.68 มือซ้ายจับปลายเท้า มือขวาแตะบาล์ม นวดบริเวณหัวเข่า คลึงเป็นวงรอบ ๆ สะบ้า เน้นที่ได้สะบ้า แล้วสลับเปลี่ยนมือ นวดบริเวณขาพับด้านใน นวดจนทั่ว

ภาพที่ 2.69 มือซ้ายจับสันเท้ายกไว้ มือขวาลูบคลึง แล้วกำมือนวดเป็นวงกลมที่บริเวณหน้าแข้ง และน่องจนทั่วแล้วสลับใช้มือซ้ายจับข้อเท้า มือขวากำมือใช้สันนิ้วรุคขึ้นที่กล้ามเนื้อขิดกระดูกสันหน้าแข้งตลอดแนว แล้วสลับมือ

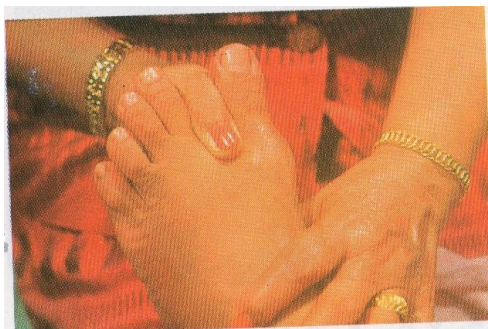
ภาพที่ 2.70 ให้ผู้ถูกนวดตั้งเข่า ผู้นวดใช้มือทั้งสองข้างบีบคลายกล้ามเนื้อที่น่อง ตบสลับกันแล้วรูดลงมาที่ข้อเท้า ทำซ้ำ 10 ครั้ง

ภาพที่ 2.71 วางนิ้วหัวแม่มือทั้งสองข้างชิดกันบนกึ่งกลางหน้าแข้ง ใช้สันนิ้วมือทั้งสองคลึงเป็นวงกลมที่น่อง โดยนิ้วหัวแม่มือเป็นจุดหมุน แล้วกดมือทั้งสองเข้าหากัน หมุนให้ตัวข้างหนึ่งฝ่ามือลงมาสู่ข้อเท้า แล้วกดมือทั้งสองข้างทิ้งระยะหนึ่งฝ่ามือจากได้ข้อเข่าลงมาที่ข้อเท้า

ภาพที่ 2.72 นวดคลายกล้ามเนื้อโดยถูบให้ทั่วบริเวณน่องตลอดจนปลายเท้า

ภาพที่ 2.73 มือซ้ายคว้าจับข้อเท้าด้านบน มือขวากำหลวม ๆ ให้นิ้วหัวแม่มือครูระหว่าง
ซอกนิ้วหัวแม่มือเท้ากับนิ้วชี้ 5 ครั้ง

ภาพที่ 2.74 จากนั้นเปลี่ยนเป็นนิ้วอื่น ๆ แล้ววนกลับ

ภาพที่ 2.75 มือซ้ายจับข้อเท้า มือขวากำหลวม ๆ ใช้นิ้วชี้และนิ้วกลางกีดนิ้วหัวแม่มือเท้า
นิ้วโป้งช่วย นิ้วชี้กดตึงกระดูกที่นิ้วหัวแม่มือเท้า ชี้นิ้วกลาง นาง ก้อย

ขั้นตอนที่ 6 แสดงรายละเอียดขั้นตอน การกระตุ้นเท้าก่อนแกะผ้า

ภาพที่ 2.76 คลายกล้ามเนื้อน่องและกล้ามเนื้อหน้าแข้ง ตลอดจนฝ่าเท้า โดยใช้หลังมือขวาทุบเบา ๆ จนทั่วน่องและฝ่าเท้า สลับกับการนวดทั้งสองมือ ระยะเวลาตามความเหมาะสม

ภาพที่ 2.77 ใช้ผ้าห่อเท้าพันและคลุมจนถึงข้อเข่า จากนั้นให้นวดผ่านผ้า กดให้ทั่วเท้าก่อนที่จะเปลี่ยนเป็นนวดเท้าขวา เริ่มต้นทำซ้ำใหม่

ภาพที่ 2.78 เมื่อนวดเท้าทั้งสองข้างครบทุกขั้นตอนแล้ว ให้ดึงนิ้วเท้าผ่านผ้าที่ละนิ้ว แกะผ้าออก ให้ทำความสะอาดเท้าทั้งสองด้วยผ้า สลับกับการนวดไปด้วย

กล่าวได้ว่า การนวดฝ่าเท้า เป็นวิธีการที่ง่ายในการปฏิบัติโดยไม่ต้องอาศัยเครื่องมืออะไรมาเพียงแต่ใช้วิธีการกดจุดสะท้อนฝ่าเท้า เพื่อส่งผลต่อระบบการทำงานของร่างกายตามแนวเส้นสืบของการแพทย์แผนไทยนั่นเอง และเมื่อนำมาผสมผสานกับสมุนไพรไทยคือเกลือที่มีสรรพคุณในการ สกัลบเท้าซึ่งเกลียยังช่วยให้เล็บเท้าแข็งแรง ยิ่งนำผลมะกรูด และน้ำอุ่นจะช่วยสพาลาเท้าได้ดียิ่งขึ้น

และจากการศึกษาแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น ร้านเกลือทะเลกังหันทอง ผลิตภัณฑ์ชุมชน ต.บางแก้ว อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี นายสมพงษ์ หนูศาสตร์ ประธานกลุ่มอาชีพเกลือทะเลกังหันทอง กล่าวถึงจุดเริ่มต้นเริ่มจาก ปี พ.ศ.2546 ได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชน ให้ผลิตเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชน เนื่องจากตนเองมีโรงงานเกลือป่น และแนวโน้มการรักษาสภาพกำลังได้รับ ความนิยม ที่สาวคุณสมจิตต์ หนูศาสตร์ ชอบเข้าร้านสปาเห็นว่าวัตถุดิบที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นเกลือ เพชรบุรีเป็นพื้นที่ทำนาเกลือมากที่สุดในประเทศไทย เพื่อเป็นการต่อยอดธุรกิจเกลือป่นของตนเอง จึงเข้าประกวดครั้งแรกเป็นเกลือบริโภคผสมสมุนไพร ร่วมไปแสดงสินค้าในงานต่าง ๆ ทั่วประเทศ มีลูกค้าแนะนำให้ทำสปาเกลือ ซึ่งเกลือมีคุณสมบัติในการฆ่าเชื้อรา และแบคทีเรีย โดยเฉพาะที่ร้านกังหันทองจะใช้ดอกเกลือ ซึ่งมีความเข้มข้นอยู่ 20% ทำให้ไม่เกิดระคายเคืองต่อผิวหนัง แต่ถ้าเป็นเกลือจะมีความเข้มข้น 25% ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจะมี เกลือ ดอกเกลือ ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากเกลือ เช่น เกลือขัดผิวในน้ำมัน เกลือขัดผิวในน้ำแร่ เกลือสมุนไพร เกลือขัดหน้า ซึ่งจะส่งออกไปประเทศคูเวต ออสเตรเลีย และจีนกำลังให้ความสนใจ และมุ่งเน้นเชิงท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่ต้องการรับบริการด้านการนวดแผนไทย การนวดฝ่าเท้า และการสปาตัวและหน้า ซึ่งจะมีหมอนวดประจำร้าน 2 คน แต่หากมีเป็นทัวร์ต้องโทรจองล่วงหน้า เพื่อทางร้านจะได้เตรียมหมอนวดไว้ให้บริการ ซึ่งการนวดฝ่าเท้าของร้านกังหันทอง จะให้ลูกค้าได้เรียนรู้การทำเกลือสปาสำหรับไว้แช่และนวดฝ่าเท้า ไว้บริการลูกค้า แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ท้องถิ่นสำหรับการนวดสปาเกลือเพราะต้องใช้คนจำนวนมาก ทางร้านไม่สามารถรับภาระการจ่ายเงินเดือนสำหรับหมอนวดได้ จึงแก้ปัญหาโดยเรียกหมอนวดหรือผู้หมวดอิสระที่ไม่ได้ประจำร้าน และจากการสอบถามหมอนวดอิสระซึ่งมารับนวดอยู่ที่ร้านกังหันทอง คุณพุทธชาติ เงินทองดี ผู้มีประสบการณ์ด้านการนวดแผนไทยและการนวดฝ่าเท้า มา 20 ปี กล่าวถึง หมอนวดแต่ละคนว่า อาจจะเรียนการนวดมาจากแหล่งต่าง ๆ หลายที่ หรือบางคนเรียนกับหมอดำเฒ่าพื้นบ้านซึ่งถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วนำวิธีนวดมาปรับเป็นลีลาการนวดของผู้หมวดแต่ละคน อาจจะมียุทธการนวดคล้ายกัน ถ้านวดแผนไทยจะแบ่งแบบนวดราชสำนัก และนวดเชลยศักดิ์ ใช้เวลานวดประมาณ 1 ชั่วโมงครึ่ง แต่ถ้านวดฝ่าเท้าส่วนใหญ่ใช้วิธีการนวด และการกดจุดจะคล้าย ๆ กัน ซึ่งจะใช้เวลาในการนวดประมาณ 1 ชั่วโมง ขึ้นอยู่กับผู้หมวดและอาการของผู้รับบริการ ที่สำคัญขึ้นอยู่กับวัสดุ อุปกรณ์ที่

ทางร้านจัดเตรียมไว้ให้ ส่วนใหญ่ทางร้านน่าจะไม่มีหลักสูตรการนวดสปาเกลือ หรือการสอนให้กับผู้นวด ผู้นวดแต่ละคนจะมีพื้นฐานการนวดอยู่แล้วขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และทักษะเฉพาะตัวบุคคล หรืออาจจะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่มผู้นวดเอง

สรุปได้ว่า หลักสูตรการนวดสปาเกลือยังไม่มีการรวบรวมหรือจัดทำ ส่วนใหญ่เป็นการถ่ายทอดการนวดแผนไทยแบบเชลยศักดิ์ แบบราชสำนัก และนวดฝ่าเท้า ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้นวดแต่ละคนจะนำไปปรับประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตชุมชน และวัฒนธรรมของแต่ละภาค เพื่อรองรับงานบริการด้านการนวดต่อไป

5. แนวคิดเกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

5.1 ความหมายการเห็นคุณค่าในตนเอง

วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัทผล (2558: 59) กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเอง (self – esteem) เป็นพื้นฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ชีวิตมีความสุขและประสบความสำเร็จ เด็กที่เห็นคุณค่าในตนเองจะมีความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง มีความกล้าหาญ กระตือรือร้น อยากเรียนรู้สิ่งใหม่ และใช้ศักยภาพของ ตนเองอย่างเต็มที่ เด็กที่มีพฤติกรรมดุด่าเสียดาย ยกพวกตีกัน เกเร อันธพาล ล่าสอนทางเพศ เฉื่อยชา และไม่อยากรู้ เป็นเพราะค้นหาตนเองไม่พบและขาดการเห็นคุณค่าในตนเอง

ลอเรนซ์ (Lawrence, 1987: 4) ได้กล่าวว่า การที่บุคคลประเมินตนเองถึงความแตกต่างระหว่างตนเองที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบันกับตนเองที่อยากจะเป็นในอนาคต (Ideal Self) ซึ่งเป็นกระบวนการทางด้านอารมณ์ที่วัดได้จากการที่บุคคลเอาใจใส่ต่อความแตกต่างนี้ บุคคลซึ่งมีความแตกต่างในการประเมินมากจะมีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองต่ำ ถ้าหากมีความแตกต่างน้อยจะมีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูง

แมคคอสสกี ริชมอนด์ และสจ๊วต (McCrosky Richmond and Stewart, 1986: 116) กล่าวว่า เป็นทัศนคติของบุคคลที่มองเห็นตัวเองในเชิงคุณค่าโดยรวม ผู้ที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำจะมีแนวโน้มขาดความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และวัดสมรรถนะของตนเองทางลบ แทบทุกด้าน ไม่ว่าจะพยายามมากเพียงใด มักจะคิดว่าตนเองล้มเหลว เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ที่เห็นคุณค่า ในตนเองต่ำ จึงมักจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความหวาดหวั่นในการสนทนาโต้ตอบมักตกอยู่ใต้อิทธิพลของผู้อื่น และมีการควบคุมตนเองไม่ค่อยได้ ดังนั้นผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ จึงมีแนวโน้มที่จะยอมและคล้อยตามในความเห็นของผู้อื่นโดยง่าย ในขณะที่ผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงมักจะเป็นผู้นำในการสนทนา มีความเชื่อมั่นและคาดหวังในความสำเร็จที่จะได้รับ

เป็นอย่างดีหากนำผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองที่แตกต่างกันมาทำกิจกรรมร่วมกัน ผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะเป็นผู้ที่ผูกขาดการสนทนาแต่ผู้เดียว

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1984: 5) ให้ความหมายไว้ว่าเป็นการที่บุคคลพิจารณาประเมิน ตนเองแล้วแสดงออกในแง่ของการยอมรับตนเองหรือไม่ยอมรับตนเองเป็นการแสดงให้เห็นถึงขอบเขต ความเชื่อของบุคคลที่มีต่อตนเองในด้านความสามารถ ความสำคัญ ความสำเร็จ และควมมีคุณค่าของ ตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องอัตวิสัย บุคคลอื่นสามารถรับรู้ได้จากคำพูดและท่าทีที่บุคคลนั้นแสดงออกมา

แซสซี (Sasse, 1978: 48) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นความรู้สึกของบุคคลว่าตนเองมีความสำคัญและมีคุณค่า มีความต้องการได้รับความเชื่อถือ การยอมรับนับถือ โดยได้รับการสนับสนุนหรือยอมรับนับถือจากผู้อื่น เพื่อที่จะได้เกิดความรู้สึกภูมิใจและนับถือตนเอง

คาลฮัม (Calhoun, 1977: 321) ให้ความหมายว่า เป็นความพึงพอใจภายในที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีต่ออ้อมโนทัศน์ของตนเอง

จากที่ได้กล่าวไปข้างต้นจึงสรุปได้ว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง หมายถึง การให้ความสำคัญและการเห็นคุณค่าของตนเอง ซึ่งได้รับความเชื่อถือ ความเชื่อมั่น และการยอมรับนับถือจากบุคคลอื่น จนเกิดความรู้สึกภูมิใจและนับถือตนเอง มีความกล้าหาญ กระตือรือร้น อยากเรียนรู้สิ่งใหม่ และใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ จะกระทำการใด ๆ ก็สำเร็จได้

5.2 ความสำคัญของการเห็นคุณค่าในตนเอง

เป็นที่ยอมรับกันว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการปรับตัวทางอารมณ์ สังคมและการเรียนรู้สำหรับเด็ก การเห็นคุณค่าในตนเองนับว่ามีคุณค่าสูงยิ่ง เพราะเป็นพื้นฐานของการมองชีวิต สมรรถนะทางด้านสังคมและอารมณ์เกิดจากการเห็นคุณค่าในตนเอง บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองสูงจะสามารถเผชิญกับอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิตสามารถยอมรับสถานการณ์ที่ทำให้ตนเองรู้สึกผิดหวังและท้อแท้ใจด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง ด้วยความหวังและความกล้าหาญ จึงเป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จ มีความสุขสามารถดำเนินชีวิตตามที่ตนปรารถนาได้อย่างดี (Qubein, 1983 อ้างใน จันทรฉาย พัทธกษศิริกุล 2532: 3) นอกจากนี้พบว่าผู้ที่เห็นคุณค่าในตนเองสูงจะมีพลังในการหลีกเลี่ยงปัญหารุนแรงในอนาคตได้เป็นอย่างดี (American Psychiatric Association, 1987 อ้างใน Pope and et al., 1988: 5) การเห็นคุณค่าในตนเองนี้ เป็นความรู้สึกที่บุคคลมีต่อตนเองตามความเป็นจริงและมีความถ่อมตน (Bruno, 1983 อ้างใน จันทรฉาย พัทธกษศิริกุล, 2532: 22) การเห็นคุณค่าในตนเองนับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะ ด้านสุขภาพจิต และสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนซึ่งมีผลงานวิจัยจำนวนมากที่ยืนยันว่าผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนกับการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์กัน ผู้ที่เห็นคุณค่า

ในตนเองสูง มักจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง แต่ก็ไม่สามารถยืนยันได้ว่าคนที่มีความผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงด้วย

5.3 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

แนวคิดเชิงชีววิทยาและพื้นฐานทางอารมณ์ (Biologic-Temperament) เรามักจะพบกับคำถามที่ถามอยู่เสมอว่าทำไมเด็กและวัยรุ่นบางคนถึงจึงพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองสูงในขณะที่เด็กและวัยรุ่นบางกลุ่มมีลักษณะไม่มั่นคง (Insecure) และสงสัยเกี่ยวกับตนเอง (doubt) ซึ่งคำตอบนั้นมาจากหลายสาเหตุ ดังนี้

อิทธิพลด้านชีววิทยาและพื้นฐานทางอารมณ์ (Biologic-Temperament Influences)

การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองจะเกิดขึ้นภายใต้การพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่ตอบสนองต่อเด็ก จากผลงานของเชสส์ และ โทมัส (Chess and Thomas, 1987: 72) ได้ชี้ให้เห็นว่าเด็กทารกมีความแตกต่างกันตั้งแต่เกิดเด็กบางคนมีการเคลื่อนไหวมาก บางคนเคลื่อนไหวน้อย และบางคนมีความรู้สึกไวมากในการที่จะรับรู้สิ่งต่าง ๆ และตอบสนองต่อบุคคลที่เข้ามาสัมพันธ์ด้วย เด็กบางคนดูเหมือนจะระมัดระวังมาก บางคนมีลักษณะมีความพึงพอใจง่าย ในขณะที่เด็กบางคนจะมีลักษณะไม่มีความสุข ซึ่งเกิดจากรูปแบบพื้นฐานทางอารมณ์ ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเชสส์ และ โทมัสได้จำแนกเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม คือ เด็กเลี้ยงง่าย (The Easy Child) เด็กเอาใจยาก (The Slow-to-Warm-Up Child) และเด็กเลี้ยงยาก (The Difficult Child) เขาให้ความเห็นว่าตั้งแต่เกิดเด็กบางคนอาจจะมี ความยากลำบากในการพัฒนาภาพพจน์แห่งตน (Self-Image) โดยมีสาเหตุมาจากลักษณะพื้นฐานทางอารมณ์ของเด็กซึ่งเรียกว่า “เด็กเลี้ยงยาก” และท้าทายต่อการที่จะช่วยพัฒนาและให้การศึกษา เด็กเหล่านี้มักจะตอบสนองต่อสถานการณ์มากเกินไป และพบว่ามีความพึงพอใจต่อผลงานที่ได้รับค่อนข้างน้อยออกมา และยากที่จะสนองความต้องการและความรู้สึกของตนเองไม่สนใจหรือตอบสนองต่อผู้อื่น ในด้านดี พบว่าเด็กที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเมื่อโตขึ้นมักจะมีลักษณะที่สืบเนื่องมาจากพื้นฐานทางอารมณ์ตั้งแต่ในวัยทารก (Chess and Thomas, 1987: 72 อ้างใน Brook, 1992: 538)

กุมารแพทย์และบุคคลที่ทำงานด้านเด็กเป็นบุคคลแรกที่จะพบกับบิดามารดาตลอดจนทารก และสามารถส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับทารกโดยการให้ความรู้เกี่ยวกับความแตกต่างในลักษณะพื้นฐานทางอารมณ์ของทารกให้บิดามารดาได้มีความเข้าใจว่าตัวเด็กมีสาเหตุของเด็กลี้ยงยาก และมีไว้ว่าเด็กลี้ยงยากจะไม่สามารถแก้ไขได้แต่ต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเลี้ยงดูของบิดามารดาซึ่งเป็น สิ่งสำคัญมากในการที่จะพัฒนาเด็กหญิงมากกว่าเด็กเพศชาย กล่าวโดยสรุป บุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพที่ดีที่น่าพึงพอใจ จะเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าบุคคลที่มีลักษณะทางกายภาพไม่น่าพึงพอใจ (Coopersmith, 1981: 120-123)

1. ความสามารถทั่วไป สมรรถภาพ และผลงาน (General Capacity, Ability and Performance) องค์ประกอบทั้ง 3 ด้านนี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน และมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคล โดยแต่ละด้านจะแสดงถึงความสามารถประสบความสำเร็จของบุคคล ทั้งในขณะที่อยู่ในระบบโรงเรียนและเมื่ออยู่ในสังคม ขณะเดียวกันจะมีเรื่องของสติปัญญาเป็นตัวเสริมความสามารถทางวิชาการ และความสามารถทางวิชาการนี้ นับว่าเป็นเกณฑ์ที่สำคัญในการตัดสินประสิทธิภาพของเด็กในวัยเรียน จากการศึกษาของบลูม (Bloom, 1977 อ้างใน Wiggins, 1987: 128-133) พบว่า นักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนสูงเป็นผู้เห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่านักเรียนที่ประสบความสำเร็จในการเรียนต่ำ ผลของความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการเรียนนี้เกี่ยวข้องกับหลายสาเหตุนอกจากวัตถุประสงค์ การเรียนการสอนแล้วยังรวมไปถึงปัจจัยอื่น ๆ เช่น ครูผู้สอน พ่อแม่ และเพื่อน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการทำให้บุคคลมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนและสามารถใช้เป็นตัวบ่งบอกถึงความสำเร็จได้ค่อนข้างชัดเจนสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน จึงใช้เป็นพื้นฐานการทดสอบความสำเร็จในอนาคตของบุคคลและเป็นตัวบ่งบอกถึงการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลด้วย (Coopersmith, 1981: 123 – 125)

2. ภาวะทางอารมณ์ (Affective States) ภาวะทางอารมณ์เกิดจากการที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น แล้วประเมินตนเองโดยที่บุคคลอาจประเมินตนเองในทางบวกซึ่งส่งผลให้บุคคลมองตนเองว่าเป็นบุคคลที่มีความสามารถประสบความสำเร็จแล้วเกิดความรู้สึกพอใจ ความสุข ฯลฯ เป็นผู้ที่เห็นคุณค่าในตนเองสูง ส่วนผู้ที่ประเมินตนเองในด้านลบจะมองตนเองว่าไร้ความสามารถหรือไร้สมรรถภาพจะรู้สึกด้อยวิตกกังวล การคิดเช่นนั้นนอกจากเป็นการลดความสุข ในชีวิตปัจจุบันแล้วยังเป็นการทำลายความหวัง ในอนาคตอีกด้วย (Coopersmith, 1981: 130-131)

3. ปัญหาและพยาธิสภาพ (Problems and Pathology) ได้แก่ ปัญหาสุขภาพทั่ว ๆ ไป และปัญหาทางกายที่มีสาเหตุมาจากจิตใจ (Psychosomatic Symptoms) รวมทั้งการกระทำอันเกิดจากปัญหาซึ่งมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง กล่าวคือผู้ที่มีปัญหาดังกล่าวสูงจะเห็นคุณค่าในตนเองต่ำและแสดงออกในรูปของความวิตกกังวล มีความทุกข์ มีความยุ่งยาก ส่วนตัว ส่วนผู้ที่มีปัญหาดังกล่าวน้อยจะมีความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองสูง (Coopersmith, 1981: 134-138) ดังการศึกษาของกลุ่มนักวิจัย พบว่า เด็กวัยรุ่นที่มีการพัฒนาตนเองต่ำลงและมีโรคภัยไข้เจ็บแทรกแซง จะเห็นคุณค่า ในตนเองต่ำ (Jacobson, et al., 1984: 489-507)

4. ค่านิยมส่วนบุคคล (Self-Values) โดยทั่วไปแล้วบุคคลจะให้คุณค่าต่อสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกันไป และเมื่อให้คุณค่าต่อสิ่งใดแล้วก็มักจะมีความเชื่อว่าสิ่งนั้นเป็นมาตรฐานที่สำคัญในการตัดสินคุณค่าของตน เช่น บุคคลให้ความสำคัญต่อสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน เมื่อพบว่าตนเอง

ไม่ประสบความสำเร็จในด้านนี้จะมีผลให้บุคคลประเมินคุณค่าของตนเองต่ำลง และยังพบว่าบุคคลมีแนวโน้มที่จะ ใช้มาตรฐานทางสังคมในการตัดสินคุณค่าของตนเองอีกด้วย กล่าวคือบุคคลจะให้คุณค่าต่อสิ่งต่าง ๆ ตามที่ตนให้คุณค่าไว้ (Coopersmith, 1981: 138-142)

5. ความใฝ่ฝันของบุคคล (Aspiration) การตัดสินคุณค่าของตนเกิดจากการที่บุคคลเปรียบเทียบผลงานและความสามารถของตนกับเกณฑ์ความสำเร็จที่บุคคลนั้นตั้งไว้ ถ้าผลงานและความสามารถเป็นไปตามเกณฑ์ที่บุคคลตั้งไว้หรือดีกว่าที่ตั้งไว้จะทำให้บุคคลเห็นว่าตนเองมีคุณค่าในทางตรงข้าม คือ ผลงานและความสามารถไม่เป็นไปตามเกณฑ์ที่บุคคลตั้งไว้ บุคคลก็จะมองว่าตนเองล้มเหลวและตัดสินว่าตนเองไร้ค่า ดังนั้นการมองความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ของบุคคล เช่น ความเป็นเลิศทางวิชาการ การเข้าสังคมและความสำเร็จอื่น ๆ จากภายนอกจึงยังไม่เพียงพอที่จะตัดสินคุณค่าของบุคคลจำเป็นต้องพิจารณาถึงความคาดหวังความนึกคิดและความปรารถนาของบุคคลประกอบด้วย (Coopersmith, 1981 : 142-148)

ผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับนักเรียนควรเข้าใจได้กรายบุคคลว่าปัจจัยด้านตัวเด็กมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองซึ่งสอดคล้องกับมาสโลว์ (Maslow, 1970: 45) นักจิตวิทยาในทฤษฎีมนุษยนิยมได้ให้ทัศนะไว้ว่า บุคคลทุกคนในสังคมต้องการเห็นคุณค่าในตนเองและการเห็นคุณค่านี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ความต้องการความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Self-Esteem) เป็นความต้องการที่บุคคลอยากให้ตนเป็นผู้เข้มแข็ง ประสบความสำเร็จ เป็นผู้มีความสามารถเพียงพอในการกระทำสิ่งต่าง ๆ เป็นผู้เชี่ยวชาญและมีความสามารถช่วยเหลือตนเองได้มีอิสรภาพและมีความเชื่อมั่นในการเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ในโลก

2. ความต้องการให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าของตน (Esteem from Other People) เป็นความต้องการของบุคคลที่อยากให้ผู้อื่นยอมรับว่าตนเป็นผู้มีเกียรติมีชื่อเสียงเป็นผู้มีอำนาจเหนือผู้อื่นเป็นบุคคลที่มีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ผลการศึกษาของมาสโลว์นี้ สอดคล้องกับคูเปอร์สมิธ ซึ่งคูเปอร์สมิธได้กล่าวว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองมี 2 ประเภท เช่นเดียวกัน คือ องค์ประกอบเฉพาะของบุคคล และองค์ประกอบภายนอกของบุคคล

แบรนเดน (Branden, 1981: 110-114) ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองไว้ว่า ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองมีความสำคัญใน 2 แง่ด้วยกันคือ เป็นสิ่งบ่งบอกถึงคุณสมบัติของบุคคลและบ่งบอกถึงคุณค่าของบุคคลและประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ ความมั่นใจในตนเองและความเคารพนับถือตนเอง ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองจึงเป็นความเชื่อมั่นที่บุคคลเชื่อว่าตนเองมีคุณสมบัติในการทำงานอย่างเพียงพอ และมีคุณสมบัติเพียงพอ ในการดำรงชีวิต แบรนเดน มีความเชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์โดยทั่วไปมีความ

ต้องการเห็นคุณค่าในตนเอง แต่บุคคลอาจไม่มีความรู้ว่าจะทำอย่างไรเพื่อตอบสนองความต้องการนี้และไม่รู้ว่ามีความรู้เกี่ยวกับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองนี้ อย่างไร

อิทธิพลด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Influence) ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับเด็กโดยเฉพาะบิดามารดา มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความรู้สึกของเด็ก เมื่อพ่อแม่ ครู หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กรู้สึกอยู่ในใจว่าเด็กผู้นั้นเป็นเด็กเลี้ยงยากและอาจยังไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเด็กลักษณะดังกล่าว ลักษณะพื้นฐานทางอารมณ์และความคาดหวังของผู้ใหญ่ย่อมส่งผลกระทบต่อปฏิกิริยาของตนที่มีต่อเด็ก เช่น บิดามารดาที่กระตือรือร้นมากมักจะเกิดความคับข้องใจ และความตึงเครียดต่อเด็กที่มีลักษณะระมัดระวังตัวเองมากและตอบสนองช้า บิดามารดาที่มุ่งผลความสำเร็จมาก มักจะยุ่งยากที่จะเข้าใจเด็กที่มีปัญหาเรื่องสมาธิ ความสนใจ และการเรียนรู้และมีแนวโน้มจะตำหนิลูกของตัวเองว่าเป็นคนโง่ และเชื่องช้า แม้ว่าเด็กได้พยายามใช้พลังอย่างมากในการที่จะทำให้สำเร็จ เนื่องจากมีพัฒนาการล่าช้า

ความไม่สอดคล้อง (Mismatches) ระหว่างบิดา มารดา (ครู ผู้ใหญ่) และเด็ก คือจุดกำเนิดของความโกรธและความผิดหวัง ในสถานการณ์แบบนี้ไม่แปลกเลยที่จะพบเด็กมีความรู้สึกที่ไม่ดี เมื่อล้มเหลวหรือผิดพลาดและรู้สึกว่าบุคคลอื่นไม่ชอบตัวเอง มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ (Low Self-Esteem) ในขณะที่บิดามารดาที่เข้าใจและรู้ถึงผลกระทบของการไม่สอดคล้องกันนี้ และมีความเห็นอกเห็นใจเด็ก (Empathic) เข้าใจ (Understanding) และชื่นชม (Appreciating) ในเอกลักษณ์ของเด็กและเข้าใจความต้องการของเด็กโดยปรับความคาดหวังให้เหมาะสมกับลักษณะของเด็ก ย่อมช่วยให้เด็กเห็นคุณค่าในตนเองสูง

ลักษณะเฉพาะของเด็กจะเกิดขึ้นตั้งแต่เด็กยังไม่เกิด นอกจากการได้รับการตอบสนองจากบุคคลอื่น เด็กยังรับรู้การตอบสนองที่ผู้อื่นมีต่อตน เช่น เด็กบางคนจะมองพฤติกรรม การตอบสนองของผู้อื่นไปในทางบวกในขณะที่บางคนจะมองในแง่ลบ ภาพของการพัฒนาปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อมจะช่วยส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็ก โดยเฉพาะการยินยอม การนับถือ และการยอมรับของผู้ใหญ่ คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1975) กล่าวว่า การยอมรับนั้นไม่ได้หมายความว่า การที่บิดามารดา ครู ยอมรับทุก ๆ อย่างที่เป็นตัวเด็กแต่หมายความว่า ครู หรือ บิดา มารดา สามารถที่จะเห็นและเข้าใจเด็กว่าเขาเป็นอย่างไรโดยไม่ตัดสินการไม่ยอมรับในตัวเด็กเมื่อเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจและต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงเด็กจะทำให้เด็กไม่สามารถค้นพบจุดเด่นของตนเอง เปรียบเสมือนกับการมีข้อจำกัด (Limited) เด็กจะไม่พัฒนาตนเองให้พร้อมและจะปฏิเสธจนกว่าเขาจะพร้อม การขาดการยอมรับทำให้เด็กไม่ได้รับการสนับสนุนทางอารมณ์ที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมและจะไม่พยายามสร้างพฤติกรรมใหม่

การชื่นชม (Appreciation) และยอมรับ (Acceptance) ในเด็กแต่ละคนนั้นสามารถพัฒนาขึ้น โดยการเพิ่มความตระหนักให้เกิดขึ้นในผู้เลี้ยงดูให้เข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของเด็กและของตัวเอง ความชอบ และไม่ชอบ ตลอดจนความคาดหวังของผู้เลี้ยงดูที่จะส่งผลต่อพฤติกรรมของ ตนต่อเด็ก ซึ่งเป็นขั้นตอน พื้นฐานของเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองลักษณะที่เป็น ส่วนประกอบภายนอกของบุคคล สภาพแวดล้อมที่มีผลให้บุคคลเห็นคุณค่าในตนเอง ประกอบด้วย

1. ความสัมพันธ์กับครอบครัวและพ่อแม่ไม่มีความสัมพันธ์ใด ๆ ที่มีอาณาเขตทำกับ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และลูก ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากความสัมพันธ์ภายในครอบครัว จึงเป็นรากฐานที่สำคัญในชีวิตของบุคคลเด็กที่ได้รับความอบอุ่นจากการดูแลสนับสนุนให้กำลังใจ การได้รับเสรีภาพในการกระทำ ความคาดหวังต่าง ๆ และรวมไปถึงการดูแลระเบียบกฎเกณฑ์ที่พ่อแม่ใช้ปกครองลูก และการจัดการดูแลให้เด็กได้มีอิสระในการปฏิบัติตามที่พ่อแม่กำหนดไว้ โดยมีการกำหนดและจำกัดขอบเขตการกระทำไว้อย่างชัดเจน การที่พ่อแม่ยอมรับเด็กอย่างมี เงื่อนไข สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง (Coopersmith, 1981: 236 ; Hamachek, 1978: 144- 145)

2. โรงเรียนและการศึกษา โรงเรียนเป็นสถานที่ส่งเสริมพัฒนาการเห็นคุณค่าใน ตนเองให้แก่เด็ก สืบต่อจากทางบ้านกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นควรเป็นไปเพื่อตอบสนองความ ต้องการของเด็กและเพื่อพัฒนาความคิดและได้ตระหนักในตนเอง นอกจากนี้ครูจะมีบทบาทที่ สำคัญต่อการเรียนรู้และการรับรู้ของเด็ก และครูสามารถให้เด็กรู้สึกว่าคุณค่าหรือ ความสำคัญได้ เนื่องจากครูจะเป็น ผู้ประเมินการกระทำของเด็กในด้านต่าง ๆ ที่โรงเรียน ซึ่งจะมี ผลให้เด็กมีทัศนคติต่อตนเองจากการประเมินนั้น และยังพบว่าครูที่มีความคาดหวังในตัวเด็กจะทำ ให้เด็กพัฒนาความสามารถ ศักยภาพของตน แล้วสามารถประสบความสำเร็จในด้านการเรียนตามที่ ครูคาดหวัง ดังการทดลองของโรเซนทอลและจาคอบเซน (Rosenthal and Jacobsen, 1968 อ้างใน Coopersmith, 1984: 10) จึงเห็นได้ว่า โรงเรียนเป็นสถาบันที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาความรู้สึกรู้ค่าในตนเองของบุคคล (Coopersmith, 1981: 9-11 ; Hamackek, 1978: 210-215)

3. สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางสังคมเป็นตัวแสดงให้เห็นถึงระดับทางสังคม ของบุคคล โดยพิจารณาจากอาชีพ รายได้ ตำแหน่งหน้าที่การงาน บทบาททางสังคม เชื้อสายวงศ์ ตระกูล เป็นต้น โดยทั่วไปเมื่อกล่าวถึงสถานภาพทางสังคมบุคคลก็มักจะพิจารณากันที่อาชีพรายได้ และลักษณะที่อยู่อาศัยเนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นตัวบ่งบอกถึงความสำเร็จในชีวิตของบุคคล ซึ่งทำให้ บุคคลเห็นคุณค่าในตนเอง (Coopersmith, 1981: 84-87) จากการศึกษาวิจัยพบว่าบุคคลที่มี สถานภาพทางสังคมสูงอาจเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าในตนเองสูงหรือเห็นคุณค่าในตนเองต่ำก็ได้ ดังเช่น งานวิจัยของ เพียช (Pierce, 1968 อ้างใน Lloyd, 198: 120) ที่พบว่าเด็กวัยรุ่นผิวดำในอเมริกาซึ่งเป็น

ชนกลุ่มน้อยและมีสถานภาพทางสังคมต่ำมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่าเด็กวัยรุ่นผิวขาว ซึ่งในเวลาต่อมา ฮิลเลย์ และดีบลาสซี (Haeley and De Blassie, 1974: 15-24) โรเซนเบิร์ก (Rosenberg, 1979) กลับพบว่าเด็กวัยรุ่นผิวดำในอเมริกามีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กวัยรุ่นผิวขาวเสียอีก

4. สังคมและกลุ่มเพื่อน สังคมและกลุ่มเพื่อนนับว่ามีความสำคัญต่อการเห็นคุณค่าในตนเองจากการเปรียบเทียบตนเองกับกลุ่มเพื่อนในด้านทักษะ ความสามารถ ความถนัด สัมฤทธิ์ผล หากบุคคลมีสิ่งดังกล่าวนี้สูงกว่าเพื่อน ๆ หรือได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับชมชอบจากกลุ่มเพื่อนก็จะเห็นคุณค่าในตนเองสูง ในทางตรงข้ามหากบุคคลไม่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มก็จะเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ (Hamachek, 197: 4-5)

การสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองพัฒนาได้ดีที่สุดนั้น เกี่ยวข้องปัจจัยหลัก 4 ประการคือ พฤติกรรม สติปัญญา ลักษณะทางกายภาพ และอารมณ์ของแต่ละบุคคล ตัวอย่างเช่น การพูดเกี่ยวกับตนเอง ปัจจัยลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ ขนาครูปร่าง ความบกพร่อง บางอย่างทางกาย พัฒนาทางร่างกายสมกับวัยและท้ายสุดปัจจัยทางอารมณ์หรือที่เรามักจะเรียกกันในชีวิตประจำวันว่า “รู้สึก” มีบทบาทสำคัญในการเห็นคุณค่าในตนเองเนื่องจากบุคคลจะรับรู้ว่าคุณค่าในตนเองอย่างไรก็ต่อเมื่อสามารถทำให้อารมณ์อยู่ในสมดุลได้ (Pope, 1988: 7)

แนวคิดเชิงสังคมวิทยา บาบลาดีลิส (Babladelis, 1984: 171 – 175) ได้กล่าวถึงการเห็นคุณค่าในตนเองว่า ประกอบด้วยกระบวนการ 4 กระบวนการ ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1. การสะท้อนจากผู้อื่น (Reflected Appraisal) บุคคลจะเรียนรู้ว่าตนเป็นคนอย่างไรได้จากผู้อื่น ซึ่งอาจบอกตนด้วยภาษาพูดหรือภาษาท่าทาง ซึ่งการบอกเล่าหรือเสนอแนะนี้จะป็นกระจกเงาสะท้อนให้บุคคลมองเห็นตนเอง จากการศึกษาของเจอร์เกน (Gergen, 1965 อ้างใน Babladelis, 1984: 172) ได้พบว่าความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองจะสะท้อนได้จากคำพูดที่พูดเกี่ยวกับเรื่องของตนเอง ซึ่งเป็นผลเกิดจากการยอมรับตนเองของเขา จากผลการทดลองเจอร์เกน พบว่าการที่ผู้วิจัยแสดงการยอมรับกับกลุ่มทดลองสามารถทำให้กลุ่มทดลอง ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างเพิ่มประโยชน์ที่พูดเกี่ยวกับตนเองด้านบวก (positive-self statement) สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งแสดงว่ากลุ่มทดลองมีการเห็นมีคุณค่าในตนเองสูงขึ้นนั่นเอง และจากการศึกษาของบาบลาดีลิส (Babladelis, 1961 อ้างใน Babladelis, 1984: 172) พบว่าการใช้ภาษาง่าย ๆ อย่างจำกัด (ใช้การผกศัรยะและการพูดในคำค่อที่แสดงว่ายอมรับ) สามารถทำให้กลุ่มตัวอย่างเพิ่มประโยชน์ที่พูดเกี่ยวกับตนเองด้านบวกสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ การค้นพบเหล่านี้ เป็นการให้ความหวังว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้

2. การเปรียบเทียบทางสังคม (Social Comparison) การที่บุคคลไม่มีเกณฑ์เป็นเครื่องวัดความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง เมื่อบุคคลจะประเมินตนเองจึงใช้วิธีการเปรียบเทียบกับตนเองกับบุคคลที่อยู่ในสถานภาพทางสังคมที่ต่ำกว่า เพื่อยกระดับการเห็นคุณค่าในตนเองให้สูงขึ้น ในขณะที่การเปรียบเทียบกับบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูงจะนำไปสู่การลดคุณค่าในตนเองลง ดังนั้นจึงเป็นที่พบเสมอ ๆ ว่าบุคคลชอบลดคุณค่าของผู้อื่น เพื่อที่จะคงไว้หรือเพื่อเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเอง จากการศึกษาวิจัยของ ลินน์และโกลด์ (Lenny and Gold, 1982 อ้างใน Babladelis, 1984: 173) พบว่าการเปรียบเทียบทางสังคมมีผลต่อผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย

3. การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) ถ้าบุคคลได้ทำอะไรในวิถีทางที่แน่นอนแล้วเราจะ สามารถสังเกตได้ทั้งพฤติกรรม และผลที่ตามมาเพื่อประเมินตนเอง มีการศึกษาที่ได้สนับสนุนความคิดนี้ โดยให้กลุ่มตัวอย่างสัญญาว่าจะพูดชมเชยตนเอง หลังการทดลองพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนการเห็นคุณค่าในตนเองเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เจอร์เจน และมาเรเชก (Gergen and Marecek, 1978) ได้ชี้ให้เห็นว่ามีหลายสถานการณ์ที่การแสดงบทบาทสมมติเป็นเครื่องมือที่ใช้ เพื่อให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเอง เขาได้ชี้ว่าการแสดงบทบาทสมมติช่วยเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองสามารถอธิบายให้เข้าใจได้หลายทฤษฎี คือ

3.1 ทฤษฎีความไม่ลงรอยกัน ผู้แสดงสามารถลดความไม่ลงรอยโดยนำทักษะส่วนตัวออกมาแสดงเพื่อเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเองได้

3.2 ทฤษฎีบทบาทของตัวแบบ โดยการสังเกตพฤติกรรมของตนเอง แล้วใช้ข้อมูลที่พบเห็นมาสร้างภาพลักษณ์ของตน เพื่อเพิ่มความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง

3.3 ทฤษฎีแรงจูงใจ เชื่อว่าเมื่อบุคคลเกิดแรงจูงใจในการเล่นบทบาทสมมติเขาจะหาข้อมูล ซึ่งจะทำให้การแสดงบทบาทนั้นมีความเชื่อถือ อันเป็นการเพิ่มคุณค่าในตนเอง

3.4 ทฤษฎีการเสริมแรง บุคคลเห็นคุณค่าในตนเองได้จากประสบการณ์ความสำเร็จในการแสดงบทบาท ซึ่งอาจจะเกิดจากการยอมรับของผู้อื่นหรืออาจจะเป็นเพราะความชำนาญในการแสดงอย่างยอดเยี่ยม

4. การแบ่งแยกทางสังคม (Social Discrimination) จากการศึกษาพบว่าคนผิวดำและผู้หญิงมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่าคนผิวขาวและผู้ชาย ตัวอย่างของการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำของคนผิวดำ เห็นได้จากเด็กผิวดำจะชอบตุ๊กตาสีขาวมากกว่าสีดำ (Clark and Clark, 1947 อ้างใน Babladelis, 1984: 174) และได้บรรยายถึงผลการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำของคนผิวดำว่าเป็นเสมือนการลดชั้นของคนผิวดำอย่างต่อเนื่องสืบมาในโลกของคนผิวขาว (Clark, 1965 ; Grier and Cobb, 1968 อ้างใน Babladelis, 1984) การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างผู้ชายและผู้หญิง พบว่าผู้หญิงมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่าผู้ชาย ว่ากันตามคุณสมบัติตามแบบประเพณีแล้วเพศชายจะได้รับ

ความนิยมและให้คุณค่ามากกว่าเพศหญิง (Rosenkrantz et al., 1968 ; Broverman et al., 1972 อ้างใน Babladelis., 1984) ในการศึกษาเรื่องคุณลักษณะทางเพศพบว่ามีความสัมพันธ์สูงระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองกับลักษณะของความเป็นชาย (Masculinity) ในบุคคลทั้งเพศชายและหญิง (Antill and Cunningham. 1979 ; Spence and Helmreich, 1978 ; Shumsky, 1980 อ้างใน Babladelis, 1984: 175) การเห็นคุณค่าในตนเองเชิงสังคมวิทยาเป็นกระบวนการทางสังคมซึ่งเกิดจากการหล่อหลอมทางสังคม

แนวคิดเชิงจิตวิทยา แนวคิดของ คาร์ล อาร์ รอเจอร์ (Carl R. Rogers) (โสภา ชปีลมันท์, 2536: 57-61) นักจิตวิทยาที่มีชีวิต ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการบำบัดรักษาผู้ที่มีปัญหา วิธีการของรอเจอร์ คือให้คนไข้ได้ระบายสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองออกมา เขาเชื่อว่าประสบการณ์แต่ละเรื่องของแต่ละคนนั้น ไม่ได้มีความสำคัญเพียงแค่ว่าจะนำมาเล่าให้ใครฟังเท่านั้น แต่ความสำคัญอยู่ที่การได้รับรู้รับฟังและนำประสบการณ์มาวิเคราะห์ มนุษย์เป็นผู้ที่มีเหตุผลและเป็นผู้ที่สามารถที่จะปรับแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ให้กับตนเองได้ หากได้รับการช่วยเหลือจากผู้อื่น บำบัด รอเจอร์มีความเห็นสอดคล้องกับมาสโลว์ที่ว่า พลังที่สำคัญในชีวิตมนุษย์ก็คือ การที่มนุษย์สามารถยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับมนุษย์ได้

รอเจอร์เน้นความสำคัญของบุคลิกภาพว่าเกิดจากการรับรู้ของบุคคลเริ่มตั้งแต่ในวัยเด็ก เมื่อเด็กโตขึ้นเด็กเริ่มสามารถที่จะแยกตัวเองออกจากสิ่งแวดล้อมจากเหตุการณ์รอบ ๆ ตัว คำว่าตนเองในเด็กจะเริ่มพัฒนาเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. เด็กจะยอมรับประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวเองว่าเป็นความจริงและไม่มีใครที่จะรู้จัก “ความจริง” นั้น ๆ ได้ดีเท่าๆกับตนเอง
2. สิ่งที่ดีตัวมาแต่แรกเกิดก็คือ แนวโน้มที่จะยอมรับความจริง
3. เด็ก ๆ จะมีการตอบโต้สัมพันธ์กับ “ความเป็นจริง” ด้วยการพยายามที่จะยอมรับสภาพความจริงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัวเด็กในวงแคบก่อน
4. เด็กจะแสดงพฤติกรรมในลักษณะรวมไม่แยกย่อยในการที่จะยอมรับความเป็นจริงนั้นๆ
5. เด็กจะชื่นชมประสบการณ์ที่ทำให้เด็กเกิดความพอใจ และประสบการณ์ดังกล่าวจะเป็นประสบการณ์ที่มีค่าสำหรับเด็ก ส่วนประสบการณ์ที่ไม่ได้สร้างความพอใจให้กับเด็กจะหมดค่าไป
6. เด็กจะชวนขยายเพื่อให้พฤติกรรมที่เด็กพอใจนั้นเกิดขึ้นต่อเนื่อง หรือเกิดขึ้นอีก โดยจะหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ให้ผลทางลบ

เมื่อเด็กเริ่มโตขึ้นภาพ “ตนเอง” เริ่มขยายกว้างขึ้นความสำคัญของพ่อแม่และบุคคลรอบตัวเด็กจะเริ่มเพิ่มมากขึ้น ในช่วงนี้ รอยเจอร์ เชื่อว่าเด็กจะเริ่มพัฒนาความต้องการที่จะได้รับการยอมรับคือ เด็กต้องการที่จะเป็นที่รักและยอมรับของบุคคลรอบ ๆ ตัวเด็ก ซึ่งบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อเด็ก เมื่อเด็กโตขึ้นเด็กจะเริ่มพัฒนาความต้องการที่จะดูแลตนเอง เด็กไม่เพียงต้องการที่จะทำให้บุคคลรอบตัวมีความรู้สึกในทางดีต่อตัวเด็กเท่านั้น เด็กยังต้องการที่จะเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองด้วย เมื่อเข้าสู่วัยเตาะแตะผู้ใหญ่รอบตัวเด็กเริ่มจะมีความคาดหวังจากตัวเด็กมากยิ่งขึ้น เด็กจะเริ่มรู้สึกว่าการที่จะได้รับความอบอุ่น ความรักที่ผู้ใหญ่จะหยิบยื่นให้นั้น เด็กจะได้รับก็ต่อเมื่อเด็กได้ปฏิบัติตามหรือมีการกระทำที่พ่อแม่ยอมรับ เด็กจะเริ่มรู้ว่าตัวเด็กจะได้รับความรักความเอาใจใส่จากบุคคลรอบข้างก็ต่อเมื่อเด็กได้กระทำทางที่ดี เด็กจะสร้างความรู้สึกมีคุณค่าขึ้นจากเงื่อนไขดังกล่าว หากเด็กประสบความสำเร็จจากการที่ได้กระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป และได้รับการยอมรับจากบุคคลรอบตัวเด็ก

รอยเจอร์ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของบุคคล เป็นผลเนื่องมาจากการเกี่ยวพัน 3 ระบบของบุคลิกภาพ คือ

1. ระบบอินทรีย์ อันได้แก่ สามัญสำนึกในการยังชีพของมนุษย์
2. สนามประสบการณ์ ได้แก่ ประสบการณ์ทั้งหมดที่มนุษย์รับรู้และสั่งสมไว้ สนามประสบการณ์จะเป็นจตุรรวมของประสบการณ์ทุกชนิดของมนุษย์
3. “ตนเอง” ซึ่งพัฒนามาจากประสบการณ์ การปฏิบัติงานระหว่างระบบอินทรีย์กับสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ และจะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น แต่ละบุคคลจะคอยควบคุมพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งในบางครั้งจะยอมรับบางครั้งจะปฏิเสธหรือบางครั้งอาจบิดเบือนการรับรู้ เพื่อจะรักษาภาพของตนเองให้คงที่ไว้ หาประสบการณ์ที่รับรู้ตรงกับภาพ ตนเองนั้นซึ่งตรงกับความรู้สึกและความสามารถของระบบอินทรีย์ก็จะเป็นประสบการณ์ในระดับจิตสำนึก การหลอกตนเองก็จะน้อยลง ในการตรงกันข้าม หากประสบการณ์ที่ตนรับรู้มันไม่ตรงกับภาพของตนเองประสบการณ์นั้นจะถูกกลืนกลายเป็นประสบการณ์ในจิตไร้สำนึกแทน รอยเจอร์ให้ความเห็นว่าภาพของตนเองนั้นเป็นอุดมการณ์และจะเป็นความปรารถนาสูงส่งที่เจ้าตัวผีฝันที่จะเป็นและจะพยายามทุกวิถีทาง ในการที่จะให้มีชีวิตจริงอย่างนั้น พฤติกรรมแปรปรวนต่าง ๆ จะเกิดขึ้น เมื่อบุคคลนั้นไม่สามารถเป็นตัวของตัวเองได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

รอยเจอร์ชี้ให้เห็นว่าหากบุคคลใดสามารถดำเนินชีวิตโดยผสมผสานระบบทั้งสามของบุคลิกภาพได้อย่างกลมกลืนแล้ว บุคคลนั้นก็สามารถที่จะเผชิญกับความรู้สึกต่าง ๆ และสามารถทำกิจกรรมทุกอย่างเกี่ยวกับตนเองได้ และการยอมรับประสบการณ์นั้น ๆ เข้าสู่ระดับสำนึกทำให้

ตนเองมีโอกาสได้ตรองการกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ของตนว่าดีหรือไม่ ถูกต้องสมเหตุสมผลหรือไม่ ควรจะกระทำหรือไม่ ซึ่งเรียกว่า เป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบ (Fully Functioning Person) ได้แก่

1. เปิดใจกว้าง ยอมรับอดีต และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีต
2. ยอมรับความเป็นอยู่และความจำเป็นในการดำรงชีวิต
3. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
4. ความเป็นอิสระ
5. มีความคิดสร้างสรรค์

โรเจอร์ เชื่อว่า จุดสำคัญแห่งชีวิตมนุษย์ คือ การเป็นบุคคลที่สมบูรณ์แบบด้วยการที่แต่ละบุคคลจะพยายามทำพฤติกรรมซึ่งเหมาะสมโดยอาศัยความเข้าใจ การยอมรับประสบการณ์ของตนเองโดยใช้เป็นสิ่งที่นำการกระทำ ในเรื่องของการยอมรับนั้นจะต้องเป็นการยอมรับโดยไม่คำนึงว่าสิ่งนั้นจะก่อให้เกิด ความเจ็บปวดหรือก่อให้เกิดความคับข้องใจก็ตาม จุดมุ่งหมายที่สำคัญแห่งชีวิตมนุษย์

ตามความคิดของ โรเจอร์มีส่วนคล้ายของ มาสโลว์ แนวความคิดเรื่องการยอมรับตนเองของโรเจอร์ประกอบด้วย

1. การเปิดใจกว้างรับประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความพอใจของแต่ละบุคคล ต่อประสบการณ์ที่บุคคลนั้นได้รับโดยไม่คำนึงถึงว่าจะเป็นประสบการณ์ทางด้านบวกหรือลบก็ตาม
2. ความจำเป็นในการดำรงชีวิต คือ ไม่ต่อต้านหรือขวางประสบการณ์ใด ๆ ที่ผ่านเข้ามาแต่สามารถยอมรับสิ่งที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชีวิตได้ และมีชีวิตอยู่ด้วยความสุขการยอมรับได้ในระดับนี้จะทำให้บุคคลนั้นสามารถที่จะเผชิญกับสิ่งใหม่ที่สำคัญกว่าอันอาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต
3. ความเชื่อมั่นในตนเอง คือ มีความเชื่อในความสามารถของตนเองว่าสามารถที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองโดยไม่ขึ้นกับบุคคลอื่น ยอมรับสภาพความเป็นจริงว่าตนเองพร้อมและเปิดใจกว้างในการที่จะยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและไม่ยอมให้ผู้อื่นมากำหนดทางให้ตนเดิน
4. ความเป็นอิสระ คือมีอิสระในการที่จะตัดสินใจด้วยตนเองไม่ขึ้นอยู่กับผู้อื่นหรือการคาดหวังความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือจากสังคมใด ๆ มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองอยู่ตลอดเวลา
5. มีความคิดสร้างสรรค์ คือ มีความคิดริเริ่มในสิ่งที่คืออยู่ตลอดเวลา รู้จักวิธีการหลีกเลี่ยงหรือสามารถเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ได้ แนวคิดทฤษฎีโรเจอร์ คือ การพัฒนาคนให้ถึงความ เป็นมนุษย์อย่างแท้จริง นั่นคือการพัฒนาให้บุคคลได้ยอมรับความจริงและยอมรับตนเอง เป็นตัว

ของตัวเอง เมื่อเด็กรับรู้ว่าคุณค่าของตัวเองได้รับความสำคัญจากบุคคลที่ตนเองสัมพันธ์ด้วยนั้น จะสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองขึ้น ซึ่งตรงกับแนวทางการพัฒนาของคูเปอร์ สมิธ (Coopersmith, 1984) ที่จะต้องพัฒนาให้เด็กได้มีโอกาสได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นและยอมรับตนเอง ตลอดจนการที่เด็กจะได้กระทำตามสิ่งที่ตนเองปรารถนาหรือตั้งเป้าหมายไว้ และประสบผลสำเร็จตามที่ตนเองได้ตั้งเป้าหมายไว้

แนวทางการสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเอง

การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นสิ่งที่สามารถเรียนรู้ได้ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และพัฒนาให้เกิดขึ้นได้จากประสบการณ์ที่บุคคลได้รับ นักจิตวิทยาได้เสนอแนวทางในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองดังต่อไปนี้

บรู๊ค (Brooks, 1992: 544 – 548) ได้เสนอแนวทางในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็ก ดังนี้

1. พัฒนาความรับผิดชอบและการให้ความช่วยเหลือต่อส่วนรวม
2. เปิดโอกาสให้คิดและตัดสินใจแก้ปัญหา
3. ให้การสนับสนุน ให้กำลังใจ และให้ข้อมูลย้อนกลับด้านบวก
4. เสริมสร้างวินัยในตนเอง โดยการสร้างแนวปฏิบัติและคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้น

ตามมา

5. ช่วยให้เด็กรู้สึกยอมรับความล้มเหลวหรือความผิดพลาดที่เกิดขึ้น

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith, 1959 อ้างอิงใน Gurney, 1988: 27 – 28) ได้กล่าวว่าบุคคลสามารถพัฒนาความรู้สึกการมีคุณค่าในตนเองได้ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

1. ได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลที่มีความสำคัญต่อตนเอง
2. ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ทำให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายและมีผลต่อสถานภาพและตำแหน่งในสังคม
3. มีการกระทำที่ได้รับการยอมรับว่าสอดคล้องกับค่านิยม และความปรารถนาของตน
4. ลักษณะการตอบสนองเมื่อได้รับการประเมิน

บรูโน (Bruno, 1983: 363) กล่าวถึงวิธีการพัฒนาความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองไว้ดังนี้

1. ให้ข้อเสนอแนะหรือข้อคิดโดยตรง ซึ่งการเสนอแนะนี้อาจจะเป็นการเสนอแนะจากผู้อื่นหรือตนเอง ซึ่งวิธีการนี้เป็นการให้ข้อมูลที่ทำให้บุคคลเกิดกำลังใจและสร้างความภาคภูมิใจได้

2. สร้างความสำเร็จให้กับตนเองให้มากขึ้น การเพียรพยายามสร้างความสำเร็จเป็นวิถีทางที่จะเพิ่มการเห็นคุณค่าในตนเอง แต่อย่างไรก็ตามการประสบความสำเร็จแต่เพียงอย่างเดียวยังไม่พอเพียง การที่บุคคลมีความสุขกับชีวิตก็เป็นสิ่งสำคัญด้วยเช่นกัน

3. การลดความคาดหวังลงบ้าง การลดความคาดหวังลงโดยยังสามารถคงในสิ่งที่คนต้องการปรารถนาไว้ จะเป็นหนทางที่ช่วยให้บุคคลลดความสูญเสียและเศร้าโศกเสียใจน้อยลงได้

4. เลิกประเมินค่าตนเอง มนุษย์นั้นเพียงแต่มีชีวิตอยู่ก็มีค่าแล้ว จึงไม่มีคำตอบสำหรับคำถามที่ว่า “อะไรคือคุณค่าของฉัน?” นั่นก็หมายความว่า บุคคลควรเลิกประเมินค่าตนเอง การเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลจะเพิ่มขึ้น ถ้าบุคคลเลิกตัดสินค่าของตนเอง

เจอร์ดาโน และอีเวอร์รี (Girdano and Every, 197: 146 – 149) ได้เสนอวิธีการในการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองอย่างได้ผล 3 ประการ ดังนี้

1. การใช้ภาษาเชิงบวก คือ กระบวนการที่บุคคลให้การเสริมแรงภาพลักษณ์ของตน (SelfImage) โดยชี้ให้เห็นถึงลักษณะทางบวกของตนเอง เช่น ลักษณะบุคลิกภาพที่เป็นลักษณะเด่นหรือบุคลิกภาพที่น่าภาคภูมิใจ

2. การยอมรับคำยกย่องชมเชย คือ เมื่อมีบุคคลใดยกย่องชมเชยก็แสดงการยอมรับโดยปราศจากท่าที หรือคำตอบที่แสดงการถ่อมตน แต่ควรใช้ประโยคแสดงความยินดีแทน วิธีนี้จะเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมที่เหมาะสม อันจะทำให้บุคคลประทับใจและมองตนเองในทางบวกมากขึ้น

3. การฝึกพฤติกรรมการกล้าแสดงออก เป็นวิธีที่จะทำให้บุคคลมีพฤติกรรมในเชิงบวก แซสซี (Sasse, 197 : 48) เสนอการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองด้วยวิธีการดังนี้

1. สร้างความมั่นใจในตนเอง โดยพยายามนึกถึงความสำเร็จในวันข้างหน้าของชีวิต

2. ระลึกถึงงานที่ตนทำได้สำเร็จแล้วให้รางวัลเป็นสินน้ำใจหรือชมเชยตนเองหรือให้สิ่งที่มีความหมายแก่ตน สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลเกิดความรู้สึกที่ดีต่องานที่ทำมากขึ้น

3. บันทึกความสำเร็จที่ได้รับ สิ่งที่ได้ดีเป็นเวลาติดต่อกันหลายสัปดาห์หรือหลาย ๆ เดือน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักจิตวิทยาที่กล่าวมาข้างต้นจะ เห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์หาแนวทางในการสร้างเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองได้ ดังนี้

1. การจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่ผ่อนคลาย การให้การยอมรับด้วยการรับฟังความคิดเห็น มีการเสริมแรงให้กำลังใจซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของบรู๊ค (Brook, 1992) ที่ว่าการสนับสนุนให้กำลังใจและการให้ข้อมูลย้อนกลับทางบวกสามารถช่วยให้เกิดกำลังใจและเห็น

คุณค่าในตนเอง นอกจากนี้การสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลายอาจส่งเสริมได้โดยการใช้กิจกรรมคลายเครียดต่างๆ เพื่อให้เกิดความสดใสและความสมดุลระหว่างกายและจิตใจ (เกียรติวรรณ อมาตยกุล , ม.ป.ป.: 4)

2. จัดกิจกรรมเพื่อให้โอกาสแก้ปัญหาาร่วมกันโดยใช้กระบวนการกลุ่ม และใช้ปัญหาแบบปลายเปิด เพื่อให้โอกาสคิดด้วยเหตุผลอย่างอิสระ และสามารถประสบความสำเร็จในการคิดแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเองหรือเห็นคุณค่าในตนเองได้ (Coopersmith, 1988 ; Bruno, 1983: 363) ซึ่งรอนกิน (Ronkin, 1982) พบว่ากลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกมนุษยสัมพันธ์ด้วยกระบวนการกลุ่มมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ

3. เปิดโอกาสให้แต่ละคนแสดงความคิดเห็นเป็นการสะท้อนความคิดและค่านิยมของตน เพื่อให้เกิดการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นและเข้าใจในความคิดเห็นและค่านิยมของผู้อื่นซึ่งฮอสเซอร์แมน และคณะ (Hauserman et al., 1976) พบว่านักเรียนประถมศึกษาในกลุ่มทดลองที่มีการจดบันทึกสิ่งที่ประสบความสำเร็จ และพูดให้กำลังใจตนเอง และได้รับแรงเสริมจากครูมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01

4. มีการให้คาดหวังถึงวันข้างหน้าหรือตั้งเป้าหมายเพื่อสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง นอกจากนี้การระลึกถึงงานที่ทำสำเร็จแล้วจะเป็นการชื่นชมตนเองและให้กำลังใจตนเอง (Sasse, 1978: 48)

5. มีการวิเคราะห์และให้ข้อมูลย้อนกลับจากการแก้ปัญหาาร่วมกันช่วยให้เกิดการเสนอแนะให้ด้วยเหตุผลทำให้เกิดการยอมรับสภาพตามความเป็นจริง ดังที่บรูค (Brook, 1992) กล่าวว่า การส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองจะช่วยให้เกิดความตระหนักและยอมรับความสำเร็จและความล้มเหลวของตน

และจากการศึกษางานวิจัยของสุทธิ ลิขะไชย(2555: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องผลของการใช้โปรแกรมการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนลอยสายอนุสรณ์ สำนักงานเขตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)ศึกษาระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียน 2)เปรียบเทียบระดับการเห็นคุณค่าในตนเองจำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและบุคลิกภาพ 3)เปรียบเทียบระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรมการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง กลุ่มทดลอง 11 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ 1. แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว 2. แบบสอบถามบุคลิกภาพ 3. แบบสอบถามการเห็นคุณค่าในตนเอง 4. โปรแกรมการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง และจากการศึกษาแบบสอบถามการเห็นคุณค่าในตนเองของกรมสุขภาพจิต

6. ความพึงพอใจ

6.1 ความหมาย มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

กมลพร เอกอมรธนกุล (2554 : 14) ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ จะเกิดขึ้นเมื่อได้รับสิ่งที่ต้องการ หรือบรรลุจุดหมายในระดับหนึ่ง และถ้าความต้องการได้รับการตอบสนองความพึงพอใจก็จะเกิดขึ้น

ราตรี อิงม่น (2556 : 20) ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลในทางบวก ความสบายใจ มีความสุขใจต่อสภาพแวดล้อม หรือเป็นความรู้สึกที่พึงพอใจต่อสิ่งที่จะทำให้เกิดความสุขใจ ความสบายใจ ความชอบ และเป็นความรู้สึกที่บรรลุถึงความต้องการ

จิราภรณ์ พรหมสืบ (2559 : 44) ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกทางอารมณ์และจิตใจของแต่ละบุคคล เมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นก็จะแสดงออกทางพฤติกรรม ซึ่งการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเกิดขึ้นทั้งทางบวกและทางลบ

จากความหมายของความพึงพอใจ สามารถสรุปได้ว่า การแสดงความรู้สึก ความพึงพอใจทางอารมณ์ ของแต่ละบุคคลที่มีต่อการจัดชุดกิจกรรมร้องเล่นทำตามแนวคิดจิตปัญญา สามารถวัดได้โดยการตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็น

6.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

จิราภรณ์ พรหมสืบ (2559 : 44-45 อ้างอิงถึง อับราฮัม มาสโลว์ Abraham Maslow, 1970) กล่าวว่า มาสโลว์มีหลักการที่สำคัญเกี่ยวกับแรงจูงใจ โดยเน้นในเรื่องลำดับขั้นความต้องการ เขามีความเชื่อว่า มนุษย์มีแนวโน้มที่จะมีความต้องการอันใหม่ที่สูงขึ้นเมื่อความต้องการพื้นฐานได้รับการตอบสนอง เช่น ความมั่นคงความปลอดภัย กินอิ่มนอนหลับ ความต้องการอื่นจะเข้ามาทดแทน เป็นพลังซึ่งจูงใจให้ทำพฤติกรรม เช่น อาจเป็นความสำเร็จในชีวิต เป็นต้น แรงจูงใจของคนเรามาจากความต้องการพฤติกรรมของคนเรามุ่งไปสู่การตอบสนอง ความพอใจ มาสโลว์ แบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์เป็น 5 ระดับ ด้วยกัน ได้แก่

1. ความต้องการทางสรีระ (Physiological Needs) หมายถึง ความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกาย ซึ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ได้แก่ ความต้องการด้านปัจจัย 4 คือ อาหาร น้ำ อากาศ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม ความต้องการนี้เริ่มตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยชรา มนุษย์ทุกคนมีความต้องการทางสรีระอยู่เสมอมิจะขาดไม่ได้ ถ้าอยู่ในสภาพที่ขาดร่างกายจะกระตุ้นให้บุคคลทำกิจกรรมขวนขวายเพื่อตอบสนองความต้องการ เหล่านี้ ถ้าต้องการในขั้นแรกนี้ไม่ได้รับการบำบัด ความต้องการขั้นต่อไปก็จะไม่เกิดขึ้น

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Needs) หมายถึง ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะในวัยเด็กเป็นวัยที่ต้องการความช่วยเหลือ

และต้องการผู้ใหญ่ออกดูแล เพราะบุคคลไม่ต้องเผชิญกับความไม่แน่นอนในการดำรงชีวิต เช่น การสูญเสียตำแหน่ง การถูกขู่เข็ญบังคับจากผู้อื่น การขาดแคลนทรัพย์สิน มนุษย์จึงเกิดความ ต้องการความมั่นคงปลอดภัย และหลักประกันชีวิต เช่น มีอาชีพที่มั่นคง มีการออมทรัพย์หรือสะสม ทรัพย์มีการประกันชีวิต

3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and belonging Needs) หมายถึง ความต้องการขั้นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อ ความต้องการด้านร่างกายและความปลอดภัยได้รับการตอบสนอง แล้ว มนุษย์ต้องการที่จะเป็นที่รักของผู้อื่น และต้องการมีสัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลอื่น และเป็นส่วน หนึ่งของหมู่คณะ เพราะมนุษย์ทุกคนย่อมต้องการเพื่อน ไม่ต้องการรู้สึกเหงา และอยู่คนเดียว ดังนั้น จึงต้องการมีสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น เป็นสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น กลุ่มครอบครัว กลุ่มที่ ทำงาน กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มสันตนาการ เป็นต้น ความรู้สึกผูกพันจะเกิดขึ้นเมื่ออยู่ในกลุ่ม และ สมาชิกของกลุ่มย่อมเกิดความรัก ความเอาใจใส่ และยอมรับซึ่งกันและกัน

4. ความต้องการที่จะรู้สึกว่าคุณค่า (Esteem Needs) หมายถึง ความปรารถนา ที่จะมองตนเองว่ามีคุณค่าสูง เป็นที่นาเคารพยกย่องจากทั้งตนเองและผู้อื่น ต้องการที่จะให้ผู้อื่น เห็นว่าตนมีความสามารถ มีคุณค่า มีเกียรติ มีตำแหน่งฐานะ บุคคลที่มีความต้องการประเภทนี้จะเป็น ผู้ที่มีความมั่นใจในตนเอง และรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่ามีประโยชน์ หากความรู้สึกหรือความ ต้องการดังกล่าวถูกทำลายและไม่ได้รับการตอบสนองก็จะรู้สึกมีปมด้อย สิ้นหวัง มองโลกในแง่ ร้าย ต้องการสิ่งชดเชย ถ้าเกิดความรู้สึกรุนแรงจะทำให้บุคคลนั้นเกิดความท้อถอยในชีวิต เป็น โรคประสาท โรคจิต และอาจฆ่าตัวตายได้

5. ความต้องการที่จะรู้จักตนเองตามสภาพที่แท้จริง และพัฒนาศักยภาพของตน (Self-Actualization Needs) หมายถึง ความต้องการที่จะรู้จักและเข้าใจตนเองตามสภาพที่แท้จริง เพื่อพัฒนาชีวิตของตนเองให้สมบูรณ์ (Self-fulfillment) รู้จักคำนึง ความสามารถและมีความ จริงใจต่อตนเอง ปรารถนาที่จะเป็นคนที่ดีที่สุดของตนเอง มีสติในการปรับตัว เปิดโอกาสให้ตนเอง เผชิญกับความจริงของชีวิต และเผชิญกับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ โดยคิดว่าเป็นสิ่งที่ท้าทายและน่าตื่นเต้น กระบวนการที่จะพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพของตนเองเป็นกระบวนการที่ไม่มีจุดจบ ตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่มนุษย์ทุกคนต้องการที่จะพัฒนาตนเองเต็มที่ตามศักยภาพ

ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ ได้กล่าวถึง ลำดับของความต้องการต่าง ๆ ของ มนุษย์ว่าต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตามความสำคัญและสามารถยืดหยุ่นได้ เมื่อความต้องการ เบื้องต้นได้รับบำบัดแล้วมนุษย์จะให้ความสนใจกับความต้องการขั้นสูงขึ้นเป็นลำดับ ความต้องการ เหล่านี้เกิดเหตุผลที่ว่า มนุษย์เป็นสัตว์โลกที่ต้องการเติบโตและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมี ความสุขโดยตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ ไว้ดังนี้

1. มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ และไม่มีที่สิ้นสุด ขณะที่ความต้องการได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นจะเกิดขึ้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่เริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมนั้นๆ อีกต่อไป ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง จึงจะเป็นสิ่งจูงใจพฤติกรรมของบุคคล

3. ความต้องการของมนุษย์จะเรียงกันเป็นลำดับขั้น ตามความสำคัญ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์จะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูงขึ้นไปเรื่อยๆ

6.3 เครื่องมือความพึงพอใจ

จิราภรณ์ พรหมสืบ (2559 : 46 อ้างอิงถึง ศรี อนันต์พคุณ , 2542) ได้กล่าวถึง วิธีการวัดความพึงพอใจมีเครื่องมือที่สำคัญและหลากหลายวิธีที่สามารถวัดได้ ดังนี้

1. การสังเกตการณ์(Observation) โดยครูสังเกตการณ์เปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของนักเรียนจากการกระทำ การแสดงออก การฟังการสื่อสาร การพูด จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์

2. การสัมภาษณ์(Interviewing) เป็นวิธีการวัดความพึงพอใจโดยการสัมภาษณ์สนทนากันโดยตรง เพื่อแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข่าวสารต่างๆด้วยวาจา จะต้องเผชิญหน้ากันเป็นส่วนตัว

3. การออกแบบสอบถาม(Questionnaires) เป็นวิธีที่นิยมกันมาก โดยให้ผู้ปฏิบัติแสดงความคิดเห็น แสดงความรู้สึกในแบบสอบถาม ดังนั้นการสร้างคำถามจึงต้องตั้งคำถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ทั้งหมด และควรพิจารณาลักษณะของคำถามที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจให้ครบถ้วนสมบูรณ์

4. การเก็บบันทึก(Recording keeping) เป็นการเก็บประวัติเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน การเก็บชิ้นงาน ผลงานต่างๆของนักเรียนแต่ละคน

6.4 การสร้างแบบสอบถามวัดความพึงพอใจ

บุญชม ศรีสะอาด(2546) มาตรฐานประมาณค่าเป็นเครื่องมือที่ครูผู้สอนใช้ประเมินนักเรียน และนักเรียนใช้ประเมินตนเอง หรือประเมินการปฏิบัติกิจกรรม ทักษะต่างๆ และใช้วัดพฤติกรรมด้านจิตพิสัย เช่น ความสนใจ ความพึงพอใจ เจตคติ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ผล เป็นต้น มาตรฐานประมาณค่าจะช่วยให้ทราบว่าผู้เรียนมีสิ่งนั้นเพียงใด

การสร้างแบบสอบถามวัดความพึงพอใจ มีขั้นตอนดังนี้

1. รวบรวมข้อความที่ต้องการให้แสดงความคิดเห็นต่างๆ
2. กำหนดประเด็นคำถาม สร้างคำถามโดยใช้ภาษาที่ชัดเจนเข้าใจง่าย ไม่กำกวม

3. ตรวจสอบข้อความในคำถามให้ถูกต้องสอดคล้องกับแนวทางการตอบ
4. นำแบบสอบถามความพึงพอใจไปทดลองใช้ เพื่อดูความชัดเจนของข้อความ
5. กำหนดน้ำหนักคะแนนตัวเลือกในแต่ละข้อให้ชัดเจน

ในการสร้างแบบมาตราส่วนประมาณค่า(Rating Scale) มักใช้ 5 ระดับ เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง หรือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด หลังจากให้ผู้เรียนตอบแบบวัดดังกล่าวก็จะนำไปวิเคราะห์ โดยหาค่าร้อยละ ที่มีผู้ตอบในแต่ละระดับ หรือหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแต่ละข้อ รวบรวมด้าน และโดยรวมทั้งหมดแล้วแปล ความหมายค่าเฉลี่ย โดยเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมาย

วิธีการให้คะแนนผลการตอบอาจให้คะแนนแต่ละระดับดังนี้ ตอบน้อยที่สุดให้ 1 คะแนนน้อยให้ 2 คะแนน ปานกลางให้ 3 คะแนน มากให้ 4 คะแนน มากที่สุด ให้ 5 คะแนน หรือ ให้ 0,1,2,3,4,5 ตามลำดับ ซึ่งจะให้ผลเหมือนกันและให้เกณฑ์ในการแปลความหมายของแบบประเมินความพึงพอใจ ตามแนวคิดที่ John w. Best (จิราภรณ์ พรหมสืบ,2559)

7. สภาพบริบทโรงเรียน

โรงเรียนวัดบางขุนไทร(ผดุงวิทยา) ที่ตั้ง หมู่ 10 ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1 เปิดสอนระดับก่อนประถมศึกษา-มัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3) เนื้อที่ 8 ไร่ 200ตารางวา เขตพื้นที่บริการ ได้แก่ หมู่ที่ 1,2,3,8 และ 10 ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะบ้านเรือนหนาแน่นอยู่เป็นสัดส่วน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ วัดบางขุนไทร สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน อาชีพหลักของชุมชน คือ ประมง ทำนาเกลือ ส่วนใหญ่นับถือศาสนา พุทธ ประเพณี/ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ กินเจ

คำขวัญของโรงเรียน คุณธรรม นำความรู้ สู่ชุมชน พัฒนาคน และสิ่งแวดล้อม

ปรัชญาของโรงเรียน ศึกษา วิรุฬหิ สมบุตตา การศึกษาเล่าเรียนช่วยเสริมสร้างความเจริญในทุกด้านของมนุษย์

สีประจำโรงเรียน สีฟ้า น้ำทะเล สีขาว

เอกลักษณ์ของโรงเรียน อนุรักษ์และพัฒนาป่าชายเลน

อัตลักษณ์ของโรงเรียน รักความเป็นไทย

วิสัยทัศน์

โรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) มุ่งมั่นในการจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา มีคุณธรรมนำความรู้ รักความเป็นไทย มีสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ที่ดี มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถเรียนรู้เทคโนโลยีที่จำเป็นตามศักยภาพ ครุมีมาตรฐานวิชาชีพ และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

พันธกิจ

1. พัฒนาและส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาให้ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับการศึกษาอย่างมีคุณภาพโดยการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้เป็นบุคคลที่มีความรู้ คุณธรรม ความสามารถตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและการพัฒนาสู่คุณภาพระดับสากล

2. ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต

4. ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย

5. ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

6. ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

7. ส่งเสริมพัฒนาให้ครูทุกคนสามารถจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างครุมืออาชีพ

8. ส่งเสริมให้ผู้ปกครองชุมชนท้องถิ่นให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

9. ส่งเสริมการพัฒนาสื่อ เทคโนโลยีและแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชนให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน

จุดเน้น

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5 กลุ่มสาระหลักเพิ่มขึ้นอย่างน้อยร้อยละ 5

2. การเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตามหลักสูตรการศึกษา

3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ทุกคนอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นและนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทุกคนอ่านคล่อง เขียนคล่อง คิดเลขคล่องและมีทักษะการคิดพื้นฐาน นักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเห็นแนวทางในการศึกษาต่อและมีแนวทางการประกอบอาชีพในอนาคต

4. นักเรียนทุกคนมีความสำนึกในความเป็นชาติไทย

5. เพิ่มศักยภาพนักเรียนด้านคณิตศาสตร์ ด้านวิทยาศาสตร์และด้านเทคโนโลยี

6. สร้างทางเลือกในการเรียนรู้ที่เน้นให้ประชากรวัยเรียนทุกคนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่าง

7. ทัวถึง ลดอัตราการออกกลางคัน ศึกษาต่อและประกอบอาชีพ

8. ส่งเสริมการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เป้าประสงค์

1. นักเรียนในเขตบริการของโรงเรียนได้รับการบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

2. นักเรียนในโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) ทุกระดับเป็นผู้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ครบถ้วน

3. นักเรียนในโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) ทุกระดับได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ เป็นผู้ที่มีคุณธรรมรักความเป็นไทย มีสุขภาพกายและใจที่ดี มีความตระหนักเห็นความสำคัญของสภาพแวดล้อมและสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

4. นักเรียนในโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของโลก ไม่หวั่นไหวไปกับกระแสโลกาภิวัตน์รู้จักนำเอาการเปลี่ยนแปลงมาปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับยุคเด่น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาไทย มุ่งหวังการพัฒนาสู่ระดับคุณภาพโดยไม่เสียคุณค่าทางด้านวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของความเป็นไทย

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรโรงเรียนวัดบางขุนไทร (ผดุงวิทยา) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะเป็นพลเมืองไทย และพลโลก ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์

2. ซื่อสัตย์สุจริต

3. มีวินัย

4. ใฝ่เรียนรู้

5. อยู่อย่างพอเพียง

6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ
9. รักท้องถิ่นของตน

ตาราง 2.3 โครงสร้างเวลาเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

กลุ่มสาระการเรียนรู้ / กิจกรรม	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		
	ม. 1	ม. 2	ม. 3
กลุ่มสาระการเรียนรู้พื้นฐาน			
ภาษาไทย	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)
คณิตศาสตร์	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)
วิทยาศาสตร์	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
พระพุทธศาสนา	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
ประวัติศาสตร์	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
สุขศึกษา และพลศึกษา	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)
ศิลปะ	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)
ภาษาต่างประเทศ	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)
รวมเวลาเรียน (พื้นฐาน)	840(21 นก.)	840(21 นก.)	840(21 นก.)
รายวิชา / กิจกรรมที่สถานศึกษาจัดเพิ่มเติม	ปีละ 240 ชั่วโมง		
ภาษาไทย	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
คณิตศาสตร์	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
วิทยาศาสตร์	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
ภาษาอังกฤษ	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
หน้าที่พลเมือง	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
คอมพิวเตอร์	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
รวมเวลาเรียน (เพิ่มเติม)	240 (6 นก.)	240 (6 นก.)	240 (6 นก.)

กลุ่มสาระการเรียนรู้ / กิจกรรม	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	120	120	120
1. กิจกรรมแนะแนว	40	40	40
2. กิจกรรมนักเรียน			
- กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี	30	30	30
- กิจกรรมชุมนุม	40	40	40
3. กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์	10	10	10
รวมเวลาเรียนทั้งหมด	1,200 ชั่วโมง / ปี		

แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน

1. ห้องสมุด
2. ห้องโสตทัศนูปกรณ์
3. ห้องคอมพิวเตอร์
4. ห้องพยาบาล
5. บอร์ดตามอาคารเรียน

แหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน

1. สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ ๖ (เพชรบุรี)
2. นาเกลือ
3. ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้านดอนผิงแดด
4. โครงการวิจัย และพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย
5. โครงการฟาร์มทะเลตัวอย่าง ตามพระราชดำริ (เพชรบุรี)
6. วัดบางขุนไทร
7. ศาลเจ้าโจ้ว (ตำบลบางขุนไทร)
8. ศูนย์สุขภาพชุมชนตำบลบางขุนไทร
9. มัสยิดคารุณิยาอะห์
10. วัดไทรทอง
11. องค์การบริหารส่วนตำบลบางขุนไทร

ปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สถานศึกษาเชิญมาให้ความรู้แก่ครู นักเรียน

1. นายชาติชาย พรหมรักษ์ ให้ความรู้เรื่อง น้ำขึ้นน้ำลง (น้ำทะเล)

ซึ่งเกี่ยวกับการทำมาหากินของชาวประมง การถนอมอาหารจากสัตว์ทะเล

2. นายอุดม หนังสือ ให้ความรู้เรื่อง การทำนาเกลือ

3. นายสำราญ อ่วมอัน ให้ความรู้เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผิวนพรรณ วิสุวรรณ (2553: 1-99) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นเรื่องการวาดภาพศิลปะไทยโดยใช้ตัวหนังสือสูง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตร 3) เพื่อทดลองใช้หลักสูตร และ 4) เพื่อประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร โดยทดลองใช้หลักสูตร กับนักเรียนโรงเรียนป่าบอนพิทยาคม อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง จำนวน 32 คน เป็นเวลา 20 ชั่วโมงผลการวิจัยพบว่า นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและต้องการให้นำภูมิปัญญา การวาดภาพศิลปะไทย โดยใช้หนังสือสูงมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ผลการพัฒนาหลักสูตรโดยนำผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่ได้มาพัฒนาหลักสูตรฉบับร่าง ซึ่งประกอบด้วย ความสำคัญของหลักสูตร วิสัยทัศน์ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างหลักสูตร/เวลาเรียน แนวทางการดำเนินการจัดการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ การประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยให้ข้อมูลย้อนกลับ โดยครูและนักเรียน พบว่านักเรียนมีความกระตือรือร้นในการฝึกปฏิบัติ และผลการเรียนรู้ก่อนและหลังการใช้หลักสูตรมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

ธัญดา ไตรวนาธรรม (2554: 1-100) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาหลักสูตร เรื่อง การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าสู่งานอาชีพ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตร 3) เพื่อทดลองใช้หลักสูตร และ 4) เพื่อประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร โดยทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สตรีวิทยา พุทธมณฑล จำนวน 52 คน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 เป็นเวลา 16 คาบ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและต้องการให้พัฒนาหลักสูตร เรื่อง การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าสู่งานอาชีพ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยให้นักเรียนศึกษาจากของจริง โดยมีครูผู้สอนและผู้เชี่ยวชาญงานประดิษฐ์ร่วมจัดการเรียนการสอนและประเมินผล ผลการพัฒนาหลักสูตร พบว่า หลักสูตรประกอบด้วย แนวคิด หลักการ จุดหมาย คำอธิบายรายวิชา มาตรฐานการเรียนรู้ผลการเรียนที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ โครงสร้างหลักสูตร/เวลาเรียน แนวทาง กิจกรรม สื่อ

และแหล่งการเรียนรู้มีความสอดคล้องเหมาะสม โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และพบว่านักเรียนมีผลการเรียนรู้เรื่อง การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าสู่งานอาชีพ ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงก่อนและหลังการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยนัยสำคัญทางสถิติ .05

สุวิจักขณ์ อธิคมกุลชัย (2554: 1-169) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เรื่อง โครงงานวิทยาศาสตร์จากท้องถิ่น สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม 3) เพื่อทดลองใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม และ 4) เพื่อประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม โดยทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดวังน้ำเขียว อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม จำนวน 28 คน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 เป็นเวลา 20 ชั่วโมง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เห็นความสำคัญและต้องการให้พัฒนาหลักสูตรเพิ่มเติม เรื่อง โครงงานวิทยาศาสตร์จากท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น คาดหวังให้นักเรียนได้ศึกษาเรื่องราว แหล่งเรียนรู้ในชุมชนของตนเอง และหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมีความเหมาะสมและสอดคล้อง โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และพบว่าผลการเรียนรู้เรื่อง โครงงาน วิทยาศาสตร์จากท้องถิ่นหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยนัยสำคัญทางสถิติ .05

สุธน ลิกกะไชย(2555: 144-180) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลของการใช้โปรแกรม การเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนลอยสาขอนุสรณ์ สำนักงาน เขตตลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)ศึกษาระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของ นักเรียน 2)เปรียบเทียบระดับการเห็นคุณค่าในตนเองจำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ บุคลิกภาพ 3)เปรียบเทียบระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง กลุ่มทดลอง 11 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ 1)แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว 2)แบบสอบถามบุคลิกภาพ 3)แบบสอบถามการเห็นคุณค่าในตนเอง 4)โปรแกรม การพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง ซึ่งการวิจัยพบว่า 1)นักเรียนมีการเห็นคุณค่าใน ตนเองในระดับปานกลาง 2)นักเรียนมีบุคลิกภาพต่างกันมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกันมีการเห็นคุณค่าใน ตนเองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทวิช ลักษณะสง่า (2556: 388) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม การศึกษาท้องถิ่น สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาข้อมูล

พื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร 2) พัฒนาหลักสูตร 3) ทดลองใช้หลักสูตร และ 4) ประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร โดยทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 โรงเรียนราชินีบูรณะ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จำนวน 50 คน เป็นเวลา 40 ชั่วโมง ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและต้องการให้พัฒนาหลักสูตรที่เน้นการแสวงหาความรู้โดยใช้ท้องถิ่นที่ผู้เรียนอาศัยอยู่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ และคาดหวังว่าผู้เรียนจะมีกระบวนการการสร้างองค์ความรู้และเกิดความรู้ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง เมื่อนำหลักสูตรมาทดลองใช้กับนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนและปฏิบัติการศึกษาท้องถิ่น เมื่อประเมินหลักสูตร พบว่า นักเรียนมีผลการเรียนรู้การศึกษท้องถิ่นก่อนและหลังใช้หลักสูตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05

อัญชลี ครุฑงาม (2557: 1-146) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรงานประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอคูบัวตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยมีจุดประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตร 3) เพื่อทดลองใช้หลักสูตร และ 4) เพื่อประเมินและปรับปรุงหลักสูตร โดยกลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 24 คน จากโรงเรียนบรมราชินีนาถราชวิทยาลัย จังหวัดราชบุรี การทดลองใช้หลักสูตรในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2557 ระยะเวลาที่ใช้ในการทดลอง จำนวน 20 ชั่วโมง แบบแผนการวิจัยเป็นแบบ One Group Pretest-Posttest Design ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนเห็นความสำคัญให้พัฒนาหลักสูตรงานประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอคูบัวตามแนวเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพราะนักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น และเกิดจิตสำนึกในการรักและหวงแหนของที่มีอยู่ในท้องถิ่นตนเอง มีความสามารถในการทำโครงการงานงานประดิษฐ์ สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและสร้างอาชีพได้ โดยมีครูผู้สอนและผู้รู้ในท้องถิ่นเข้าร่วมจัดกิจกรรมการเรียนรู้และประเมินผล หลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้อง โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 นักเรียนมีความสามารถในการทำโครงการงานงานประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอคูบัวอยู่ในระดับดี ผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์จากผ้าทอคูบัวของนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับดี และพบว่าความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตร ด้านที่นักเรียนมีความเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการวัดและประเมินผล โดยครูผู้สอนใช้การวัดผลและประเมินผลด้วยการปฏิบัติ และใช้สถานที่จริงในชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้

รัตนชนก เมืองเชียงหวาน (2558: 13) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม วิชา ภาษาจีน โดยบูรณาการข้อมูลท้องถิ่นราชบุรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน โดยศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม วิชาภาษาจีน โดยบูรณาการข้อมูลท้องถิ่นราชบุรี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ดังนี้ 1) วิเคราะห์หลักสูตร

แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนอนุบาลสวนผึ้ง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ 2) ศึกษาความต้องการของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับสาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและ ประเมินผล 3) ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม วิชาภาษาจีน โดย บุรณาการ ข้อมูลท้องถิ่นราชบุรี จากผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญด้านการ สอน ภาษาจีน ผู้อำนวยการโรงเรียนอนุบาลสวนผึ้ง หัวหน้าฝ่ายวิชาการ ครูวิชาภาษาจีน และผู้รู้ใน ท้องถิ่น และ 4) ศึกษาข้อมูลท้องถิ่นราชบุรี 2. การพัฒนาหลักสูตร โดยประมวลข้อมูลที่สอดคล้อง กับการศึกษาข้อมูลขั้นพื้นฐาน มาพัฒนาเป็นหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมประกอบด้วย 1) ความเป็นมา ของหลักสูตร 2) หลักการ 3) จุดมุ่งหมาย 4) คำอธิบายรายวิชา 5) ผลการเรียนรู้ 6) โครงสร้าง รายวิชา 7) เวลาเรียน 8) แนวทางการจัดการเรียนรู้ 9) สื่อการเรียนรู้ 10) การวัดและประเมินผล 11) แผนการจัดการเรียนรู้ แล้วตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน แล้วนำข้อมูล มาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร 3. การทดลองใช้หลักสูตร โดยการนำหลักสูตรที่พัฒนาไปทดลองใช้ ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอนุบาลสวนผึ้ง จำนวน 24 คน มีการทดสอบระหว่างเรียนด้วยแบบฝึกหัดในแต่ละแผนการเรียนรู้ และทดสอบความรู้ หลังการใช้ หลักสูตร 4. การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร โดยประเมินผลผลการเรียนรู้ เรื่องคำศัพท์ ภาษาจีนข้อมูลท้องถิ่นราชบุรี ความสามารถด้านภาษาจีน โดยบุรณาการข้อมูลท้องถิ่น ราชบุรี ผลการเรียนรู้ เรื่องข้อมูลท้องถิ่นราชบุรี และความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตร รายวิชาเพิ่มเติม วิชาภาษาจีน โดยบุรณาการข้อมูลท้องถิ่นราชบุรี

วิชาพร เข้มทอง (2558: 4-80) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น เรื่องศิลปกรรมวัดโปรดกษเชษฐาราม กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 โดยกำหนดขั้นตอนในการพัฒนา 3 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลจากหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานร่วมกันกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ความเห็นผู้บริหารและครู ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน 2) กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด คำอธิบายรายวิชาและผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ร่วมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ นำมาวางแผนเพื่อระบุมมาตรฐานและตัวชี้วัดในแต่ละหน่วย การเรียนรู้ กำหนดสาระสำคัญหรือเนื้อหาแต่ละหน่วยการเรียนรู้ และกำหนดเวลาในการเรียน การสอนของแต่ละหน่วย โดยพิจารณาจากสาระสำคัญของหน่วย และ 3) การประเมินผล การใช้แผนการสอนสามารถดำเนินกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ตามสาระเรียนรู้ด้านจุดประสงค์ และ เนื้อหา สาระ และได้แผนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา และผู้เรียนสามารถนำไปทดลองใช้

เวง (Wang, 1993 อ้างอิงใน ยมพร ศักดานุภาพ, 2553: 43) ได้ทำการศึกษาผู้ที่ เป็นเบาหวานชนิดที่ 2 โดยการรักษาด้วยการนวดกดจุดสะท้อนฝ่าเท้า จากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 32 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่ม โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่รักษาด้วยการแพทย์แผนตะวันตก และกลุ่มที่รักษาด้วยการแพทย์แผนตะวันตกร่วมกับการนวดกดจุดสะท้อนฝ่าเท้า หลังจากทดลองรักษา 30 วัน พบว่า กลุ่มที่ได้รับการนวดกดจุดสะท้อนฝ่าเท้า ระดับน้ำตาลในเลือดลดลง ระบบการไหลเวียนของเลือดดีขึ้น ในขณะที่กลุ่มที่รักษาด้วยการแพทย์ตะวันตกเพียงอย่างเดียวไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการนวดกดจุดสะท้อนฝ่าเท้ามีผลต่อการรักษาผู้ที่ เป็นเบาหวานชนิดที่ 2 ได้

วิธเทอร์ (Wither, 2000: 2175) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดการศึกษาพื้นฐาน เพื่อพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถานบันการศึกษา YVLE จากการศึกษาพบว่า โรงเรียนมีการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตรว่าปรับปรุงหลักสูตรให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้เด็กเกิดความคิดใช้ประสาทสัมผัส ทุกส่วนของเด็กกับสิ่งแวดล้อม ให้โอกาสนักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้กับชุมชน ซึ่งหลักสูตรได้พัฒนาทุกระดับชั้น โดยเฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เน้นเรื่องระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด โดยร่วมมือกันระหว่างครู ชุมชน นักเรียน และผู้นำชุมชนจะจัดเนื้อหากิจกรรมการเรียนการสอนตามมาตรฐาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับได้

สติเวนสัน และคณะ Stevenson et al. (2001: 67-72) ได้ศึกษาผลของการนวดฝ่าเท้าต่อการลดความเจ็บปวดและความวิตกกังวลในผู้ป่วยมะเร็งเต้านมและมะเร็งปอด จำนวน 23 ราย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงที่มีอายุ 65 ปี หรือมากกว่า 65 ปี ซึ่งทั้งหมดเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ทำการวัดก่อนและหลังการทดลอง ซึ่งเว้นระยะระหว่างการได้รับการนวดและไม่ได้รับการนวดฝ่าเท้าเป็นเวลา 2 วัน ทำการนวดฝ่าเท้าเป็นเวลา 30 นาที พบว่า การนวดสามารถลดความวิตกกังวลของผู้ป่วยมะเร็งและหนึ่งในสามของผู้ป่วย มีระดับความเจ็บปวดลดลง ผู้วิจัยเน้นว่าสามารถทำได้ง่ายจะทำให้ใครก็ได้ไม่ต้องใช้อุปกรณ์ใด ๆ ไม่มีผลกระทบต่อเนื้อเยื่อของร่างกายและช่วยให้ผู้ป่วยไม่รู้สึกโดดเดี่ยว

เอฟธิมิโอส Efthimios (2011: 47) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรการนวดบำบัดขั้นพื้นฐานบนเว็บไซต์ ซึ่งทำการสำรวจผู้ปฏิบัติงานนวดเกี่ยวกับการยอมรับของหลักสูตรออนไลน์ มีหลักในการออกแบบกำหนดเนื้อหาหลักสูตรประกอบไปด้วยเนืหาดังนี้ 1) การนวด 2) ทฤษฎีการนวด 3) สุขภาพของพันธมิตร และ 4) ธุรกิจกฎหมายและจริยธรรม